OM

DEN SVENSKA STATSREVISIONENS

SAMMANSÄTTNING OCH VERKSAMHETSFORMER

UNDER TIDEN 1809—1866.

AKADEMISK AFHANDLING,

SOM, MED TILLSTÅND AF VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPSALA HUMANISTISKA SEKTION, FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD KOMMER ATT OFFENTLIGEN FÖRSVARAS Å LÄROSALEN N:O IV ONSDAGEN DEN 26 MAJ 1897 KL. 10 F. M.

AF

KONRAD HAGMAN
FIL. LIC., NORRL.

STOCKHOLM
TRYCKT HOS NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET 1897.

OM

DEN SVENSKA STATSREVISIONENS

SAMMANSÄTTNING OCH VERKSAMHETSFORMER

UNDER TIDEN 1809—1866.

AKADEMISK AFHANDLING,

SOM, MED TILLSTÅND AF VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPSALA HUMANISTISKA SEKTION, FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD KOMMER ATT OFFENTLIGEN FÖRSVARAS Å LÄROSALEN N:O IV ONSDAGEN DEN 26 MAJ 1897 KL. 10 F. M.

AF

KONRAD HAGMAN
FIL. LIC., NORRL.

STOCKHOLM
TRYCKT HOS NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET 1897.

ACAD.
LUGD.BAT.
BIBL.

INNEHÅLL:

Riksdagens revisionsrätt före 1809	Sid.	1
Statsrevisionens inrättande	»	4
Instruktioner för statsrevisorerna	»	13
Valrätt	»	23
Valbarhet	»	25
Valkretsar	»	31
Adelns val	»	33
Prästeståndets val	»	37
Borgareståndets val	»	41
Bondeståndets val	»	57
Suppleanter	»	61
Besvär	»	62
Afsägelse	»	62
Kallelse till revision	»	63
Tid	»	64
Fullmakt och valperiod	»	79
Skydd och ansvar	»	81
Arvode	»	84
Konstituering	»	86
Ordförande	»	87
Revisionens tjänstemän	»	94
Revisionens afdelningar	»	96
Konungens ombud	»	104
Plena	»	112
Revisionens besök i verk och inrättningar	»	128
Berättelse	»	142

Otryckta källor:

Statsrevisorernas protokoll i riksdagens arkiv och — till en del — bankorevisorernas.

Statsverkets granskning af riksdagens revisorer är förenad med granskningar af riksgäldskontoret och riksbanken. Af dessa revisioner är bankens äldst och har gifvit anledning till de andra. Spår af en ständernas revision af banken finnas före frihetstiden[1]). Under denna egde riksdagen fullständig granskningsrätt i allt hvad till statens finanser hörde. Denna rätt upphörde med ändringen af statsskicket 1772. Vid *1778 års rdg* föreslog bankoutsk. hos konungen upplifvande af 1698 års författng. om bankorevisioner mellan riksdagarne och hänvisade t. kungl. resol. af den 18 Maj 1682, hvaraf framginge, att detta ej vore något nytt, utan att redan Karl XI det tillåtit och förordnat. Konungen gaf sitt samtycke, och bankoutskottet afllät till de tre första stånden förslag till författning om bankens revision. Hos *adeln* ansågo ett par ledamöter revisioner obehöfliga: banken skulle ej hafva andra principaler än riksens ständer; sådana revisioner kunde lätt sätta sig i myndighet, och förra tiders erfarenhet gjorde ej sådana tillbud omöjliga. Äfven inom *prästest.* afstyrkte en ledamot hela saken, emedan en dylik revision till intet annat tjenade, än att ett fåtal personer under tysthetsed blefvo kunniga om bankens tillstånd; skulle de åter få större makt, blefve det ett St:nas utskott, förordnadt och sammankalladt af ständerna och icke af konungen, fritt från ansvar och utan öfvervaro af St:nas plena, med hvilket 16 och 38 §§ R.F. icke torde komma öfverens. Häremot framhöllo andra nödvändigheten af revisioner, då

[1]) Jfr. *Hartmansdorffs memorial* 3/3 1823 (Ad. pr. 1823, bil. II, 253); *Rydin, Svenska Riksdagen* II: 1 332.

ovisst vore, när riksdag nästa gång kunde komma att sammankallas. Förslaget bifölls emellertid af alla tre st:n och erhöll konungens stadfästelse (Modée XI. 687).

Bankorevisorerna skulle *sammanträda* hvart tredje år, undantagandes då St:nas egen sammankomst inträffade så nära, att de själfva kunde företaga revisionen. Öfver sin förrättning uppsatte revisorerna en *berättelse,* som förvarades i banken för nästa riksdag. *Revisorerna voro 24,* 12 af adeln, 4 af hvar klass, 6 af präste- och 6 af borgareståndet. De, som komma från landsorten, fingo *dagtraktamente* och *respengar.*

Valsättet hade bankoutskottet öfverlemnat till st:na själfva att bestämma. Konungen fäste dock härvid de villkor, att revisorerna af adeln skulle väljas särskildt af hvar klass, enligt fastställd proportion; att i prästest. valsättet skulle stadgas utan någons utestängande, som ägde rösträtt vid riksdagsmannaval, och att i borgareståndet den ordning till valrätt städerna emellan, som af ålder varit följd, ej måtte rubbas.

Adeln utsåg själf rev. för den revision, som skulle förrättas näst efter riksdagen. Så snart dessa uppfyllt sitt åliggande, sammanträdde de med R.H.-direktionen och valde klassvis 12 nya revisorer. Om vid tiden för en revision något rum befanns ledigt, så hade de kvarblifna revisorerna af klassen jämte de två riddarhusdirektörerna af samma klass att utvälja annan i den afgångnes ställe.

Prästeståndet utsåg sina 6 revisorer så, att hvart stift, jämte Stockholms stad, turvis efter den ordning, de sinsemellan egde, valde en, på sätt som skedde med riksdagsmän. Ursprungligen lydde ståndets beslut så, att *pastores i Stockholm* ej egde deltaga i val af revisorer, emedan man ansåg olämpligt, att, då kyrkoherdarne i Stockholm fingo ensamma vara bankofullmäktige, de äfven skulle bland sig välja revisorer att granska sina medbröders göromål. På grund af konungens nämnda förbehåll utgick emellertid detta ståndets beslut. Rörande *komministrarne i Stockholm* beslöt ståndet, att de icke skulle få deltaga i revisorsval, alldenstund kapellanernas rätt att välja riksdagsmän förskref sig från 1727, men banken

vore mycket äldre och dess garanti och förvaltning egentligen tillhörde pastores jämte biskoparne.

Af *borgareståndets* revisorer utsågos en af Stockholm och fem af de öfriga städerna, som för detta ändamål voro indelade i 5 klasser efter bevillningen (Falu bergslags rätt utöfvades i förening med Falu stad). Genom lottning på Stockholms rådhus bestämdes, hvilken stad i hvar klass skulle utse revisor. Därest den stad, på hvilken lotten fallit, icke ville begagna sig af denna rättighet, företogs ny lottning inom klassen, och staden i fråga fick sedan ej komma med, förrän alla städerna i klassen blifvit utlottade.

Till hvarje förrättning skulle *nya* revisorer utses, *en* kunde dock ånyo inväljas, af adeln en af hvar klass. Revisionen tog sin början i *oktober* och fick ej fortgå längre än två månader, efter hvilken tid dagtraktamentet upphörde.

Sedan vid 1789 års riksdag statsskuldens förvaltning öfverflyttats till ett *riksens ständers kontor* med styrelse af 9 personer (3 af adeln, 1 från hvar klass, och 2 från hvart och ett af de ofrälse stånden), förordnades, att revision däraf skulle ega rum hvart 3:dje år. Revisorerna utsågos på samma sätt som bankens och voro lika många som de fullmäktige. Till revisor för bondeståndet kunde äfven utses den, som själf ej tillhörde ståndet. Från 1792 års riksdag valde äfven de ofrälse stånden 3 fullmäktige.

Sedan *bondeståndet* vid 1800 års riksdag erhållit rätt att deltaga i bankens styrelse, utsåg det dädanefter 6 revisorer, hvarför bankorevisorernas antal uppgick till 30.

Vid samma riksdag föreslog hemliga utskottet, att banken och riksgäldskontoret skulle revideras hvart annat år af *samma revisorer,* som fördelade sig i särskilda afdelningar för hvartdera verket. Revisorerna skulle samlas i september och förrätta sitt uppdrag på tre månader. Bondeståndets revisorer skulle väljas af länen i tur efter matrikeln, skiftesvis det första och det sista så, att ej flere än en revisor på en gång skulle tagas från samma län. Valen skedde inför konungens befallningshafvande af socknarnes fullmäktige, en för smärre (till 50 mantal), 2 för större.

Vid 1800 års riksdag erhöllo ständerna af konungen rättighet att genom sina fullmäktige i banken och riksgäldskontoret mellan riksdagarne hvarje år i Mars månad *granska det föregående årets riksstat* samt däröfver upprätta en berättelse. Denna skulle öfverlämnas till konungen att förseglad förvaras till nästa riksdag, då konungen skulle framlägga den inför det utskott, för hvilket han ämnade uppvisa riksstaten [1].

Lika litet i Håkansonska förslaget [2] som i regeringsformen 1809 nämnes något om en till statsverket i alla dess delar utsträckt, mellan riksdagarne pågående revision. Men i sitt försl. af 5/8 1809 till R.O. föreslog K.U. en dylik i §§ 67, 68, 69 [3], som hade följ. lydelse (de inom klammer stående tilläggen föranleddes af anmärkningar vid försl.:s behandling i st:n): (R.O. § 68) »Därjämte skola Riksens Ständer, i den ordning, Stånden, hvart för sig, lämpligast finna, vid hvarje Riksdag förordna om Revisorer, att, emellan Riksdagarne [enligt af Riksens Ständer utfärdad Instruction] öfverse och granska Stats-Verkets, Bankens och Riksgälds-Contorets tillstånd, styrelse och förvaltning [likväl, hvad Stats-Verket angår, utan rättighet att meddela föreskrifter, eller förändringar besluta]. Dessa revisorer, som skola vara Sex af hvarje Riks-Stånd, böra emellan Riksdagarne sammanträda så ofta, att hvarje Revision må kunna omfatta tvenne års afslutade räkenskaper, och tage derför alltid Revisionsförrättningen sin början d. 15 September; skolande så väl Riksens Ständer som afgående Revisorer, i likstämmighet härmed, utsätta tiden till nästpåföljande Revision [till hvilken Revisorerna böra af Konungen kallas]. Ingen revision må öfverskrida en tid af 3 månader. [Med Revisorernas röstberäkning förhålles enligt de uti 66 § utstakade grunder]. — (R.O. § 69.) De genom dödsfall eller af andra tillfälligheter uppkomne ledigheter af Fullmäktige eller Revisorer må, när så fordras, emellan Riks-

---

[1]) *G. Wessberg,* Om svenska riksdagen, dess sammansättning och verksamhetsformer 1772—1809.

[2]) Jfr. § 64.

[3]) Ad. pr. II: 2, 757. I grundlagen hafva motsv. §§ ordningsnumren: 68, 69, 70.

dagarne ersättas genom nya val af de stånd, där ledigheterna inträffat, på det sätt stånden hvart för sig lämpligast finna. — (R.O. § 70.) Till fullmäktige för ett Stånd i Banken och Riksgäldskontoret samt till Revisorer öfver StatsVerket, Banken och Riksgälds-Contoret, skola ej andre väljas än sådane af Ståndets Ledamöter, som i detsamma kunna vara Riksdagsmän [och Ledamöter af Utskott]. Ej heller må därtill utses någon person, som, vid ett eller flere af dessa Verk är redovisande [njuter lön eller annan inkomst. Sker vid revisorsval annorlunda, skola Revisorerna om en annan persons utseende, i föreskrifven ordning, skyndsamt föranstalta]. Såväl Fullmäktige som Revisorer njute i och för deras befattning samma säkerhet som Riksdagsmän. [I st. f. denna mening hade den slutliga redaktionen följ. lydelse: Fullmäktige och Revisorer kunna ej, i och för deras befattning, emottaga befallningar utan af Riksens Ständer allena, och enligt de Instructioner, desse stadgat hafva; ej heller till redo och ansvar ställas, utan efter Riksens Ständers beslut och i laglig ordning. De njuta för sina gerningar och yttranden, under samma befattning, den säkerhet som 110 och 111 §§ af Regerings-Formen Riksdagsmän tillägga[1])].» I § 76 R.O. gåfvos slutligen best. om decharge och om ämbetsverkens speciella revision.

Öfverläggningarne inom stånden rörde sig om en del detaljanmärkningar, som vi i det följande få anledning att beröra. Mot införandet af en statsrevision höjde sig ingen röst på riddarhuset och ej heller hos präste- och bondestånden[2]), men i borgarst. uppläste *rådman Korsberger* en utförlig promemoria, däri på anförda skäl förslaget, i hvad det rörde statsrevision, afstyrktes. Då detta memorial alltjämt torde vara förtjänt af uppmärksamhet, anföra vi detsamma in extenso (Borg. pr. II: 1, 556)[3]).

[1]) Jfr. *Riksens Ständers K.U:s memorialer och öfriga expeditioner v. riksd. 1809—1810*, Sthlm 1874.

[2]) Ad. pr. II. 2: 1355. Pr. pr. $^1/_9$. Bond. pr. $^1/_9$. Ad. pr. IV. 1: 824. Ad. pr. III. 2: 4034 och III. 2: 4023—4025, III. 2: 4552. VI. 1: 643.

[3]) Memorialet är sannolikt förf. af Hans Järta. Jfr. dennes *Valda Skrifter* utg. af H. Forsell, sid. XXXIII. Det är delvis anfördt i *H. L. Rydins afh. Om 1809—10 års riksdags statsrättsliga betydelse för statsregleringen;* sid. 51—54.

»ConstitutionsUtskottet har velat ställa StatsVerket under en speciell granskning af Riksens Ständers StatsUtskott och Revisorer. Man torde böra undersöka, om den projecterade Riksdags-Ordningens föreskrifter i detta afseende öfverensstämma med RegeringsFormens, eller om de åtminstone ingå i den nya StatsFörfattningens esprit.

Efter RegeringsFormens 58 och 59 §§ tillhör det Konungen att vid hvarje Riksdag låta för Riksens Ständers StatsUtskott uppvisa Statswerkets tillstånd i alla dess delar, till inkomster och utgifter, fordringar och skulder, samt att låta framställa hvad Staten kan tarfva, utöfver de ordinarie inkomster och hvilka behof genom Bevillningar böra fyllas. StatsUtskottet, till hvars kännedom StatsWerkets tillstånd och behof på detta bestämdt föreskrifna sätt böra komma, äger, enligt 53 §, att utreda dem, och enligt 69 § att föreslå Statens reglerande. Men intet enda ord i RegeringsFormen berättigar Riksens Ständer att genom sina valda Revisorers granskning emellan Riksdagarne, och sitt StatsUtskotts vid hvarje Riksdag, sjelfve efterforska och kräfva de upplysningar, som Konungen uttryckligen fått sig ålagdt och förbehållet, att låta för StatsUtskottet uppgifva.

Uti Förslaget till RiksdagsOrdning stadgas deremot i 30 §, att StatsUtskottet skall, icke allenast såsom RegeringsFormen föreskrifver, utreda, utan äfven granska StatsWerkets tillstånd samt att Konungen skall låta icke allenast efter RegeringsFormens lydelse uppvisa tillståndet till inkomster och utgifter, fordringar och skulder, utan äfven förete därtill hörande verificationer; uti 42 §, att StatsContoiret, likasom Banco- och RiksgäldsWerken, är inför vederbörande Riksens Ständers Utskott och Revisorer för medlen redovisande, och bör således omedelbarligen meddela Riksens Ständers Utskott alla i frågor om sjelfva redovisningen af medlen äskade upplysningar, samt i 67 §, att Riksens Ständer skola vid hvarje Riksdag utvälja Revisorer, att emellan Riksdagarne öfverse och granska, jämte Banquens och RiksgäldsContoirets, äfven StatsWerkets tillstånd, styrelse och förvaltning.

Det är ovedersägligt, att dessa af ConstitutionsUtskottet tillstyrkta förordnanden utvidga Riksens Ständers i RegeringsFormen bestämda författning med StatsWerket. Då uppstår den frågan: Om en sådan utvidgning af RegeringsFormens bestämmelser är enlig med de afsigter, som ligga till grund för dessa och om den kan antagas som en nödig förklaring af dem?

Efter Sveriges nu varande StatsFörfattning, af Riksens Ständer allena, utan all Konungens medverkan, faststäld, tillkommer Lagstiftningsmagten Konungen och Ständerna samfäldt, Beskattningsmagten Ständerna, och Styrande magten Konungen allena. Konungen är i utöfningen af denna sist nämda magt, bunden af formaliteter och förpligtad att af Statens Embetsmän emottaga upplysningar och råd, samt hela styrelsen ställd under den mägtiga controllen af Nationens allmänna omdöme. Men ifrån all delaktighet i styrelsen äro Ständerne uteslutne genom föreskrifter, som öfverallt, der någon anledning dertill funnits, uti RegeringsFormen blifvit gifna och upprepade.

Månne nu icke den sjeltkrafde speciella granskning af StatsWerket, hvartill ConstitutionsUtskottet sökt förvärfva Riksens Ständer en framtida rättighet, skulle föra Riksens Ständer först i en pröfning af Styrelsens särskilda åtgärder, och sedan i en öfverförvaltning af de flesta Styrelsens grenar, hvarifrån RegeringsFormen visligen sökt att dem afhålla? eller månne en sådan Riksens Ständer tillagd rättighet vore ett nödvändigt vilkor för beståendet och verksamheten af deras beskattningsmagt?

ConstitutionsUtskottet har icke rätt tydligen och bestämdt uppgifvit den hänsigt, under hvilken Riksens Ständer skulle granska alla specialiteterne af StatsWerkets förvaltning. En sådan revision måste åsyfta ettdera eller bägge af dessa ändamål: antingen att tillse, det StatsContoriet och andra Statsmedlen förvaltande Werk icke, utan efter faststäld Stat och Konungens lagligen expédierade beslut, utgifvit några medel; att räkningarna öfver inkomster och utgifter vore till ziffran rigtiga; alla dertill hörande verificationer i behörig ordning

o. s. v. eller också: att utröna, huruvida de under Konungens disposition stälda medel blifvit till Rikets behof vederbörligen anordnade och använde.

En Revision i det förra afseendet blefve en sådan, som den hvilken nu förrättas af KammarRätten. Skulle den ske med behörig noggranhet, och omfatta alla till StatsWerket hörande räkenskaper, så blefve det omöjligt för Riksens Ständers Revisorer eller för deras StatsUtskott, att fullända den för 2:ne eller för 5 års förvaltning inom den tid af 3:ne månader, som de borde dela emellan denna revision och öfverseendet af Bankens och RiksgäldsContoirets vidlyftiga handlingar och böcker. Ett arbete, som sysselsätter dagligen flere af KammarRättens Tjenstemän, kan omöjligen under några veckor hvartannat eller hvart femte år, utföras af Riksens Ständers Revisorer eller StatsUtskottets Ledamöter, ofta mindre vane vid räkningar i allmänhet och ännu oftare obekanta med de räkenskapsmethoder, som serskildte Kronans redogörande Verk efter serskilde föreskrifter och för serskilda ändamål nyttja. Antingen skulle då denna revision blifva den enda, och i sådant fall ofullständig, eller också skulle både Riksens Ständers Revisorer och Konungens granska samma räkenskaper, i hvilket fall en collision oundvikligen uppstode emellan de serskilde revisionerne. Huru skulle KammarRätten kunna anmärka något vid räkningar, som Riksens Ständer genom sina Revisorer eller sitt StatsUtskott granskat och godkänt? eller hvartill kunde en sådan dubbel revision tjena? Förmodligen till alls intet. Men till mycken förlust för Kronan kunde den föranleda; ty vid den delade ansvarigheten för en delad granskning skulle det lätt kunna hända, att Konungens tjenstemän öfversåge fel, som Riksens Ständers Revisorer icke hunnit upptäcka.

Skulle åter Riksens Ständers Revisorer och StatsUtskott icke sträcka och inskränka sin granskning till ziffror och verificationer, utan egentligen äga att pröfva behörigheten af Konungens speciella anordningar, så finge de genast ett insteg i Styrelsen, som RegeringsFormen dem icke ämnat. Det stadgas visligen i 62 § af nämnda Grundlag, att Riksens

Ständer böra förordna, huru serskildte summor af den Bevillning de sig åtaga skola till serskilda ändamål användas, och dessa summor under bestämda hufvudtitlar uti RiksStaten anslå; uti 64 §, att hvad Riksens Ständer sålunda anslå, skall vara under Konungens disposition, att till de af Riksens Ständer pröfvade behof, och efter den upprättade staten användas; samt i 65 §, att dessa medel icke må annorlunda användas, än fastställdt blifvit, varandes StatsRådets Ledamöter ansvarige om de, utan anmärkning, låta afvikelse derifrån äga rum. Riksens Ständer hafva sålunda velat förbehålla sig rättigheten att bestämma hufvudsummorna för vissa fördelningar af Statsbehofven, men de hafva tillika öfverlemnat åt Konungen att disponera dessa Summor, det är att förordna, huru den på hvarje hufvudtitel i RiksStaten anslagne Summan skulle till det dermed åsyftade ändamålet användas. Endast genom ett noggrant iagttagande af den gräns, som Regeringsformen i detta afseende utstakar emellan Konungens och Riksens Ständers rättigheter, kan Statsförfattningen upprätthållas. Lika vådligt som det blefve att låta en styrelse, utan vilkor, föreskrifna af Rikets beskattande Ständer, sjelfmyndigt använda hela massan af Statens medel, lika vådligt vore det, att låta Riksens Ständer pröfva förvaltningen af dessa medel i dess minsta detailler. — De fläste en Regerings åtgärder utföras genom något användande af Statsmedlen. Den speciella granskningen af detta användande skulle således leda Riksens Ständer i en pröfning af Regeringens mått och steg, som snart öfverginge till en sådan anarchisk öfverförvaltning, hvaraf våra Riksdagshäfder förvara för oss och våra efterkommande en varnande erfarenhet. I stället att, efter RegeringsFormen, endast bestämma de hufvudsummor, som Konungen ägde, att till vissa classer af allmänna behof använda, skulle Riksens Ständer först klandra och sedan småningom föreskrifva hvarje serskild utgift, som Konungen komme att anordna. Den minsta Pension, den obetydligaste Nådegåfva, blefve då, liksom fordom hvarje Fenriks-Fullmagt, ett ämne för Riksens Ständers öfverläggningar. Fäderneslandets stora angelägenheter åsidosattes för de små omsorgerna att rätta förmenta misstag af föga

vigt och kanhända äfven någon gång för den låga omtankan, att vinna enskilda fördelar eller tillfredsställa enskilda passioner.

Man är öfvertygad, att om dessa anmärkningar, i hvilka man hoppas, att åtminstone ett sannt nit för vår Stats-Författnings bestånd uppenbarar sig, äro grundade, blifva ConstitutionsUtskottets i alla afseenden aktningsvärda Ledamöter de förste, som genom en närmare granskning af den föreslagna RiksdagsOrdningen söka återföra dess föreskrifter om revision af StatsWerket till enlighet med RegeringsFormens bokstaf och anda. Om det förblifver vid denna antagna Grundlagens förordnande, att Konungen skall låta för Riksens Ständers StatsUtskott och endast för detta, vid hvarje Riksdag, och endast då, uppvisa StatsWerkets tillstånd och behof, så undvikes all collision emellan och all sammanblandning af Konungens och Ständernas rättigheter. Skulle Konungens uppgifter icke vara fullständiga, skulle deruti ej tydligen och bevisligt utredas, huruvida Konungen inskränkt sina särskilda anordningar af Statsmedlen inom de bestämda hufvudtitlarne af den Stat Riksens Ständer fastställt, så ägde Riksens Ständer, utom styrkan af den allmänna opinionen, att sätta häremot sin beskattnings magt, att bemöta Styrelsens vägran af en nöjaktig redogörelse för erhållna medel, med sin vägran, att ytterligare bevilja några sådana. Inga partiella revisioner, inga små anmärkningar, med ett ord, inga halfmesurer verka hvad ett värdigt, och endast på stora hänseenden rigtadt bruk af denna magt förmår. Det är med denna magt som Engelska Folkets Representanter[1]) bevara dess Frihet, utan att nedlåta sig till föremålen för en Bokhållares upmärksamhet och utan att genom en onyttig granskning af Regeringens verkställighetsåtgärder, försvaga kraften och hindra verksamheten af dessa. Det torde vara förlåtligt, att icke våga hoppas eller vilja fordra för Svenska Folket en vidsträcktare frihet, än det Engelska njuter genom en Stats-Författning, på hvars be-

---

[1]) Om den parlamentariska finanskontrollen i främmande länder se Aschehoug: *Om den konstitutionelle Regenskabskontrol.* Særaftryk af »Norsk Retstidende» for 1884.

pröfvade grunder vår nya är till dess väsendtliga delar upförd.

Det är angeläget, att Statens Embetsmän ställas under en verksam controll, men det är lika nödigt, att de ej, genom illa beräknade anstalter, för detta ändamål, antingen förvandlas till blotta machiner, eller tvingas att föragta den magt, som dem controllerar. Då hela Styrelsens kraft beror på Nationens gillande omdöme, hvilket genom en allmän tryckfrihet får beredas och rättas, då Riksens Ständer hafva sig förbehållet, att yttra önskningar om sådana förändringar i Konungens Ministère, som de anse för Rikets väl nödiga, och då lagstridiga handlingar kunna, utan hinder af den styrande magten, lagligen beifras, så synes det vara öfverflödigt, äfvensom det är mot RegeringsFormens uttryckliga föreskrift i 90 § stridande, att underkasta Embetsmäns särskildte åtgärder någon pröfning af Riksens Ständer eller deras Utskott, i andra fall, eller på andra sätt, än dem RegeringsFormen bokstafligen föreskrifver, hvaribland icke äro de nu ifrågavarande revisioner. En Embetsmans förhållande bör af nationen och dess Representanter bedömas efter det hela af dess rigtning och verkningar, och icke efter partiella handlingar, för hvilka han endast bör vara Styrelsen redo skyldig. Vilja Nationens Ombud dela upsigten öfver Statens Embetsmän med Regenten, så försvagas hans Interesse att bibehålla rättvisa, ordning och verksamhet i alla Styrelsens grenar. Och den öfverdrifna varsamhet, hvarmed dessa af motsatta magter bevakade Embetsmän måste handla, skall i de flesta fall återhålla den kraft till stora och nyttiga företag, hvarförutan en Embetsmanna-Förvaltning icke kan höjas öfver medelmåttans oklanderlighet.

Den Styrande Magten är i alla Samhällen den mäst kraftfulle. Den kan genom några få enkla och fast sammanbundna anstallter af control, hållas inom vissa allmänna former. Men att söka genom mångfaldiga små kraftlösa motstånd inskränka dess verksamhet, då den alltid måste med en viss ledighet verka, är att sätta denna magt i nödvändighet, att omsider sönderrycka Statsförfattningen. I denna öfvertygelse önskar

man, att de medel att bevaka Styrande Magten, som Regerings-Formen bestämmer, icke måtte utvidgas och onödigt förökas.»

En annan mening om statsrevisionens berättigande uttalades vid 1823 års riksdag af *Hartmansdorff* (Ad. pr. bil. II: 253 ff.):

“Rättigheten att tillse huru de åtagna skatterna *ingått* och blifvit *använda* är en naturlig följd af rättigheten att ej af någon annan än sig sjelf beskattas. Också följer omedelbart på den § i Regerings-Formen, den 57:de, som förbehållit Svenska Folket denna urgamla rätt, den § som stadgar, att “Konungen vid hvarje Riksdag må låta uppvisa Stats-Verkets tilllstånd *i alla dess delar*, till *inkomster* och utgifter, fordringar och skulder, för det StatsUtskott, som Riksens Ständer utvälja“, 30 § Riksdags-Ordningen bestämmer Utskottets befattning i detta afseende vid Riksdagarne. Men som det skulle för Utskottet vara ogörligt, att under de för Riksdagarnes hållande bestämda 3 månader, jemte löpande förrättningar, granska de, sedan ett föregående Riksmöte förflutna 5 års StatsRäkenskaper: så stadgades i 68 § Riksdags-Ordningen, att Revisorer af Ständerna skulle, emellan Riksdagarne, hvart annat år sammanträda, för att, enligt Riksens Ständers Instruction, öfverse och granska StatsWerkets tillstånd, styrelse och förvaltning, likväl hvad detsamma angår, (till skillnad från Banken och RiksgäldsContoiret), utan rättighet att meddela föreskrifter eller förändringar besluta. *Meningen med StatsRevisorerna synes således vara, att de skulle utgöra ett emellan de aflägsna Riksdagarne blott granskande Utskott, som med Ständernas rätt och på deras vägnar, undangör granskningsarbetet för dem, till hvilka deras afgifvande berättelser också ställas.*»

Vid 1823 års riksdag (se adelns debatt om instr. f. rev. d. 29/10) förklarade *grefve Wetterstedt*, att i intet annat konstitutionellt land än Sverige funnes en sådan mellanmakt som statsrevisionen. Orsaken, hvarför den hos oss införts vore, att vår lagstiftande makt en längre tid vore åtskild och att det skulle blifva allt för tidsödande, om granskningen af stats-

förvaltningen blott finge ega rum under riksdagarne. *Grefve J. H. Gyllenborg* finner vid samma riksdag (bil. n:o 3 t. ad. pr. för d. 13/3) statsrevisionen vara en "väktare öfver nationens rättigheter emellan riksdagarne." [1]) Vid R. o. Ad:s debatt om instr.-försl. 1840 (Ad. pr. XIII. 612 ff.) förklarade *grefve C. F. Horn:* "statsrevisionen är ett oting på det hela, och det vore önskvärdt att den försvunne; *men förmodligen kan det ej ske, förrän vi få tätare riksdagar.* Då skall jag blifva den förste, som yrkar, att statsrevisionen aldrig må sammankomma." Häremot opponerade sig *Hartmansdorff,* hvilken trodde rev. vara af större vikt än man i allmänhet föreställde sig. Granskningen af statsverket kunde endast genom dess befintlighet blifva fullständigt utförd. Den kunde ej vederbörligen medhinnas i ett utskott, som hade så mycket annat att göra.

Uppdraget att afgifva försl. till *instruktion för revisorerna* gafs åt sammansatta banko- och statsutsk., som den 11 mars 1810 framlemnade ett sådant. Detta försl. gillas af tre stånd (präst. pr. 17/3, ad. o. bond. pr. 24/3), hvaremot borg. st. ogillade § 5 däri (sekretessen med berättelsen.) Orsaken, att instr. ej blef utfärdad under riksdagen 1809—10 var troligen endast brådskan i exped. utsk. vid slutet af riksdagen. (Se 1813 års rev. prot. d. 21/9). Sedan väcktes fråga om dess utfärdande i Örebro 1810, och den blef då af exped. utsk. expedierad, men först d. 3 juni 1812 insändes densamma till K. M:t med anhållan, att han ville den "till vederbörandes efterlefnad i nåder utfärda.» Detta skedde d. 10/6 1812 i följ. ordalag: "Att, som till Oss Riksens Ständer vid innevarande Riksdag öfverlemnat den för deras Revisorer öfver Stats-

---

[1]) Jfr *Schinkels Minnen* etc. XI: 226: »Dessa granskningar, revisionerna mellan riksdagarne, äro onekligen en af de skarpast kontrollerande delarne af 1809 års författning. Tanken var följdriktig, sedan beskattningsrätten lagts i ständernas hand. Att denna granskning i utöfningen mången gång skulle kunna blifva obekväm för de styrande, var lätt att förutse. Däremot hade grundlagsstiftarne sannolikt ej beräknat, att af revisionerna skulle kunna göras ett vapen för partierna och deras hufvudmäns lidelser. Det var 1827 års revision förbehållet att lemna första beviset därpå.»

Banco- och RiksgäldsVerken fastställda Instruktion, med underdånig anhållan om dess utfärdande till vederbörandes efterlefnad, alltså hafva Vi, *med nådigt bifall dertill*, nu velat densamma etc.»

Denna instruktion följdes till 1818. Då uppstod *fråga om granskning af flere kassor och verks räkenskaper än som funnos i instr. upptagna* [1]), däri endast statskontorets räkenskaper omförmäldes såsom föremål för granskning. 1818 års ständer beslöto ock, att *revisionsberättelserna genast skulle till trycket befordras*, hvilket beslut innebar en förändring af instr. § 5, men ej för regeringen anmäldes. Till stöd för de nya anspråken anfördes R.O. § 68, som föreskref granskning af statsverkets räkenskaper, då instr. § 2 fordrade granskning endast af statskontorets. Man tolkade »*statsverk*» som sammanfattningen af *alla* allmänna kassor. [2]) Med stöd af § 2 i instr. fordrade man alla handlingar och räkenskaper *intill dagen för revisionens sammankomst,* då § 68 R.O. endast talade om »tvenne års afslutade räkenskaper.»

I en skrifvelse af $^{28}/_{2}$ 1823 till St:ne samtyckte regeringen, att en del räkenskaper, såsom Tullverkets m. fl. finge af rev. granskas, men fordrade tillika, att St:ne gåfve mer bestämda föreskrifter rörande revisionen. Statsutsk. utarbetade med anl. häraf ett *förslag till ny instr.* [3]) Dess § 3 innehöll förteckning på de fonder, som skulle granskas, med tillägg, att §:n skulle gälla äfven sådana kassor, som därefter genom allmänna bidrag tillkomme.

Vidare föreslogs, att *K. Maj:t* skulle till rev. öfverlemna

---

[1]) Redan 1813 och 1817 års revisioner hade granskat andra fonder, t. ex. kommerskollegii. Jfr präst. pr. 1823, I: 239. Ad. pr. 1809 III, 1: 578.

[2]) Se om detaljer Hartmansdorffs memorial d. $^{3}/_{3}$ 1823. Bilag. t. ad. pr. II: 253—267. 1823 års S. U. definierade »statsverk» på följ. sätt: »den allmänna fond, dit medborgares gemensamma bidrag till bestridande af statens utgifter ingå.» Utlåt. n:o 162.

[3]) Mem. n:r 537. Redan före delfåendet af den kungl. skrifvelsen hade utsk. mottagit åtskilliga motioner ang. utsträckt granskning. Se bil. n:is 162 och 342. *Anckarsvärd* hade väckt frågan vid riksdagen. Bil. n:r 9 t. ad. prot. d. $^{6}/_{2}$ 1823.

de särskilda berättelserna. § 5 i försl. innehöll ett bestämdt stadgande, att *revisionen skulle sträcka sig till den dag, rev. sammanträdde*, utan afseende å den i R.O. förefintliga best. om »tvenne års afslutade räkenskaper.» Från instr. 1812 (§ 3) hade upptagits (i försl.:s § 10) en föreskrift, att rev. i vissa fall skulle göra sådan *anmälan* hos K. M:jt, som i R.O. § 30 omförmältes. Vidare föreslogs (i § 12) *berättelsens omedelbara tryckning*.

Vid debatterna om detta förslag uppstod frågan, huruvida en instr. för revisorerna kräfde *sanktion af K. M:jt.* R.O. § 68 talade om en »af Riksens Ständer utfärdad instruktion» och § 70 R.O. innehölle bl. a. att rev. »kunna ej, i och för deras befattning, emottaga befallningar utan af Riksens Ständer allena, och enligt de instruktioner desse stadgat hafva.» Om således antoges, att instr. öfverlemnades till K. M:jt *endast för utfärdande*, så finge den ej innehålla stadganden, som ej kunde uppfyllas utan K. M:jts medverkan. Men försl. innehölle sådana stadganden. Konungens sanktion vore erforderlig, ty instr. vore en förklaring af grundlagen och ålade ämbetsverken förbindelser samt införde i statsförvaltningen förhållanden, som dittills varit okända. [1])

I sitt svar af d. $^{4}/_{12}$ å St:nas skrifv. af $^{10}/_{11}$ ang. förnyad instr. förklarar *K. M:jt* bl. a.: [2]) »Det vore vådligt för fäderneslandet, äfvensom för Rikets ständer sjelfva, om konungen skulle vilja tillegna sig rättighet, att ensam bestämma grundlagens mening; men denna våda skulle mångdubblas, om Rikets Ständer, emot konungens samtycke skulle kunna verkställa en sådan förklaring, emedan i detta senare fall intet ansvar för öfverträdelsen finnes. Konungamakten upphör att vara nyttig, om dess verksamhet förlamas af sönderstyckade anmärkningar, ingående på statsförvaltningens område, i stället för att rigtas emot det hela af åtgärderna, för hvilka en constitutionel ansvarighet åligger dess ämbetsmän.»

Instr. hade gillats och utfärdats af Kongl. Maj:t den

---

[1]) Adelns debatt om instr. d. $^{29}/_{10}$ 1823.

[2]) Jfr Statsutsk. mem. n:o 658.

$^{10}/_{6}$ 1812, på grund af Ständernas skrifvelse vid riksdagen i Örebro. Af den visar sig, att det varit "Statsverket i alla dess delar, sådant det, efter då gällande ordningar, inom Stats-Contoiret redovisades, som skulle utgöra föremålet och omfånget för den Konstitutionela granskningen, men intet derutöfver; ty ingalunda kunde Stats.-C. gifva någon berättelse om andra förvaltande verks tillstånd, ej heller upplysningar och handlingar derom.» En så vidsträckt granskning, som St:na begärt (*alla* allmänna kassor) blefve omöjlig, i anseende till den korta tid, som rev. hade att förfoga öfver. Konungen kunde icke tillåta granskning af några verk och inrättningar utöfver den, som dittills skett, eller i skrifv. af den 28 febr. medgifvits. Granskningen finge ej utsträckas öfver de två åren. *Således kunde K. M:jt ej gilla och därför ej heller utfärda den i St:nas skrifvelse af 10 november föreslagna instr.*, utan ansåg instr. af d. $^{10}/_{6}$ 1812 fortfarande hafva gällande kraft, i hvad den anginge statsrevisorerna. Dock ville K. M:jt, med ändring af § 5 i instr. af 1812, i så måtto bifalla St:nas förslag om tryckning af berättelsen, att denna genom K. M:jts försorg komme att ega rum, i förening med sådan af ämbetsverkens svar och förklaringar.

Detta konungens svar intogs i riksdagsbeslutet. [1]) Genom skrifv. till K. M:jt (n:o 401 af $^{16}/_{12}$ 1823) begärde St:na offentliggörande af *särskilda instruktioner för rev. af banko- och riksgäldsverken* (Se Kgl. Kung. $^{20}/_{1}$ 1824). Instruktionen af 1812 upphörde alltså att gälla fr. o. m. § 7. [2]) Således har gemensam instr. för rev. af stats-, banko- och riksgäldsverken icke varit gällande i mer än 12 år, ehuru § 68 R.O. endast talar om

---

[1]) Härom yttrade G. Hjerta 1829 (Ad. pr. XV: 229): »Ständerna hafva aldrig erkänt Konungens rätt att sanktionera instr. Skälet till att konungens vägran att promulgera den 1823 infördes i riksd.-beslutet var *endast* att man ville tillkännage detta besynnerliga förhållande för nationen.»

[2]) 1827 års revisorer följde »hufvudsakligen» 1812 års instr. med den af K. M:jt medgifna förändringen af § 5, men i afs. på »fordran af redovisning från de förvaltande verken» tillämpade de 1823 års instr., såvidt den af K. M:jt inskränkta granskningsrätten sådant medgaf, hvilket föranledde den anmärkning af statsutsk. 1828—30, att 1812 års instr. varit den enda, som bort följas. Stats-U. bet. n:o 62 (Bih. 4. I. 1: 241.)

en instruktion. Nya instr. f. *bankorevisorerna* utfärdades d. 22/4 1830, d. 17/7 1835 och 20/11 1863. Instr. för *rev. af riksgäldskontoret* af 1824 gällde till den 26/5 1841, hvarefter nya instr. under ståndstiden utfärdades d. 10/2 1860 och d. 20/11 1863. Från 1824 funnos alltså tre olika instruktioner, alla intagne i kungl. kungörelser. En följd af denna delning blef, att en del allmänna bestämmelser förekom endast i en eller två af instruktionerna, t. ex. rörande omröstning (bankorev:s instr.), dagtraktamente och resekostnadsersättning (ej i statsrev:s instr.), afdelningar (bankorev. instr.) [1])

Händelserna under 1827 års beryktade revision (se Schinkel l. c. XI. 225—239) föranledde vid *1828—29 årens riksdag* flere motioner ang. ny instr. för revisorerna af statsverket (Ad. pr. V. 101, 107, 185. Stats-U:s bet. n:o 353). Om stämningen ge följande ord ur motiveringen till *Anckarsvärds motion* en föreställning: »Rikets Ständers värdighet har aldrig till den grad blifvit nedsatt som uti Kongl. Statskontorets utlåtande i anledning af R. St:rs revisorers berättelse 1827.» *Grefve Frölich*, som ock var motionär i frågan, fann (se motionen) hufvudsakliga felet såväl i 1812 års som 1823 års af St:na beslutade instruktioner vara, att man ej observerat § 68 R.O., näml. att instr. skulle utfärdas, ej af K. M:jt, utan af St:na. Redaktionen borde lämpas därefter: i § 2 termen »affordra» begagnas, i st. f. »aflägges» o. s. v. Den tredje motionären på riddarhuset, *Hartmansdorff*, föreslog, att St:na alltefter det afseende, som på det blifvande försl. t. instr. gjordes, måtte göra ett motsvarande afseende på de anslag, som begärdes (jfr. slutet af samme mans mem. d. 3/3 1823.). Samtidigt som dessa motioner på riddarhuset väcktes (sådana gjordes äfven i präste- och bondest.), upplyste *exc. Wetterstedt*, att regeringen ämnade framlägga ett försl. till instruktion, [2]) hvilket skedde d. 22/1 1829.

---

[1]) Prof. Fröberg fann vid 1823 års riksdag § 60 R.O. innebära, att instr. borde vid *hvarje* riksdag utfärdas. Pr. pr. VII: 246 ff.

[2]) I *And. Danielssons* mot. föreslås en skrifv. till K. M:jt, hvari St:a, på den grund att meddelande af instr. för revisorerna tillhörde St:na allena, för-

Beträffande *hufvudgrunderna* hade statsutsk. samma uppfattning som regeringen. [1]) Rörande frågan om *behöfligheten af kungl. sanktion* förklarade utsk., att instr. såsom en allmän författning borde vara lika bindande för ämbetsverken som för St:nas revisorer. Ständerna kunde ej utfärda några föreskrifter att åtlydas af de förre, »hvadan och då, för verkställighet från de förvaltade verkens sida i allt hvad i afs. på dem instr. skall innehålla, erfordras K. M:jts bifall, utsk. anser följa, att slutligen af konung och ständer det beslut måste fattas, hvarpå en till lika efterrättelse af konungens ämbetsmän som af ständernas ombud nödig instr. skall utfärdas, helst samma instr. grundar sig på af konung och ständer gemensamt antagne grundlagar.» I en reservation betonade *Hartmansdorff*, att instr. borde endast vara en arbetsordning, ej någon grundlagsförklaring (såsom i fråga om tiden). Att göra instr. till detta vore oriktigt, ty sådant berodde på K. U:s åtgärd.

Under debatten på riddarhuset (Ad. prot. LVII: 145—213) förklarade *grefve C. F. Horn* b. a.: Konungens utfärdande af instr. 1812 blef nödvändigt därigenom, att denna ej, såsom den borde, utgjordes af en enkel reglementarisk föreskrift, utan äfven innefattade bestämmelser för de förvaltande verken, hvaröfver St:na ej ensamt kunde förordna. Samma fel vidlådde 1823 års instr. Instr. borde ej få vara någon grundlagsförklaring. *En* instr. borde göras, och skilda från denna af K. M:jt utfärdas föreskrifter för ämbetsmännen angående deras förhållande till rev. Det vore en oformlighet, att dylika föreskrifter intogos i instr. De borde särskildt utfärdas. I dessa borde upptas: 1:o) hvad 1812 års instr. i ämnet innehållit; 2:o) att *berättelser* skulle afges till revisorerna om de förvaltande verken, dock ej inskränkte till den tid, § 9 i nya försl. utstakar; 3:o) stadgande om ett ombud från statskontoret såsom biträde åt rev., men detta ombud skulle

---

klarade sig icke kunna taga under pröfning det af reger. lemnade förslaget. Stats.U. bet. n:o 353.

[1]) *Anckarsvärd* hade vid remissdebatten (Ad. pr. XII: 56) funnit hela regeringens förslag »gå ut på att eludera, ej vårda grundlagen.»

endast afge svar på förfrågningar: 4:o) ett förständigande till verken att bemöta rev. med aktning och beredvillighet. *F. L. Rosenquist* fann (sid. 164) utsk. genom instr.-försl. hafva förvärfvat sig en ny benämning, näml. af *Kungl. Maj:ts statsutskott.* [1])

I *prästest.* (Pr. prot. XIII. 156 ff.) yttrade *prof. Morén* b. a.: »Att medgifva, det instr. kan utfärdas eller bör godkännas af konungen, är icke annat, än att till konungen öfverlämna hela revisionsrätten. Rätta vägen för frågan om instr. hade numer varit konst.-utsk. *Kontr. prosten Hallström* uppträdde i ett fint anförande mot utskottets förslag. Äfven han ansåg obehöfligt i samma instr. hafva bestämmelser såväl för de förvaltande verken som för rev. Frågan vore till sin natur en förklaring af grundlagen, *så snart* den rörde vidden af revisionsrätten. Men en instr. borde ej bestämma annat än arbetsordningen. Enl. *prosten Anjou* vore *sanktion* ett omtvistadt ord, som i R.O. § 68 ej funnes. »Ostridigt är, att St:na skola »*utfärda*» instr., och grundlagsstiftaren har med instr. menat en arbetsordning för revisorerna, icke tillika ett för administrativa verk gällande reglemente. Månne icke de stridiga meningarne lättare kunde förenas, om utsk., med öppet uttryckande af St:nas rätt att redigera själfva instr. f. rev., blott förklarat *de delar* däraf behöfva regeringens bifall, som ansågos innefatta några ämbetsverken åliggande skyldigheter?» *Geijer* (sid. 175) ansåg, att denna strid mellan statsmakterna hänvisade på en bana, som kunde leda till konstitutionens omstörtande och yttrade därför sin belåtenhet med förslaget i allmänhet. Betänkandet antogs med ringa majoriteter (i prästest. 14 röster mot 13) af de ofrälse stånden. Afslogs på riddarhuset.

I skrifv. t. K. M:jt af 3/2 1830 (se exp. u. n:o 320; ad. prot. LX: 135) förklarade sig St:na hafva »funnit för godt att, *för sin del,* besluta» instr., hvarjämte de *till K. M:jts*

---

[1]) Vid behandlingen af Stats-U:s bet. n:o 62 (rörande rev. berättelserna) förklarade Anckarsvärd differensen mellan statsutsk. 1829 och riksdagen 1823 häpnadsväckande. Utsk. hade handlat i sträng konsekvens med grundsatsen att medverka till mesta möjliga inskränkningar uti R. St:rs rättigheter. Ad. pr. XV: 175.

»*nådiga stadfästelse*» öfverlemnade densamma. Den blef af K. M:jt utfärdad i kungörelse d. 27/2 1830.

Vid 1840—41 års riksdag är det ånyo *grefve C. H. Anckarsvärd*, som väcker fråga om ny instr. f. statsrev. (Ad. pr. III: 128 ff.) I motiveringen, som är mycket kort, framhålles, att »det i flere afseenden visat sig, att den granskning, som R. St:s revisorer enligt R.o. § 68 verkställa, icke kan blifva tillräcklig, eller utgöra någon verklig kontroll, så vida den ej utsträckes ända till den tid, då revisorerna sammanträda, och de således, genom kassaförslagens öfverensstämmelse med verkens behållningar, samt läsningen af styrelsernas protokoller kunna öfvertyga sig om *tillståndet* i statsverkets alla afdelningar, hvilket är det, som grundlagen antydt såsom det första föremålet för deras förrättning. Man har beklagligtvis sett, hvilka oordningar, som kunna förefinnas i allmänna verk, under det att R. St:s revisorer, tillbakasatta genom 1830 års rev. instruktion i sin granskning till den grad, att 1835 års revision endast kunnat granska styrelsen och förvaltningen för åren 1832 och 1833, tro att allt står väl till.» Förslaget var i hufvudsak öfverensstämmande med det af riksdagen 1823 upprättade, men af K. M:jt icke godkända försl. till instr.

I sitt utlåtande (n:o 310) med anledn. af motionen förklarade S.U., att från instr. borde uteslutas alla best. rörande *ämbetsmännens i och för rev. åliggande skyldigheter;* att stadgandet i § 8 af instr. 1830 om *afdelningar* borde utgå, enär det vore rev. obetaget att i detta afseende efter godtfinnande förfara och någon motsvarande föreskrift rörande arbetsordningen i utskotten icke funnes i grundlagen meddelad; att *specifikationen af kassorna* borde utgå; att då rev:s granskning »egentligen» icke vore att utsträcka utöfver den tid, för hvilken *afslutade* räkenskaper skulle lemnas, och rev. dessutom, så framt uti speciella fall upplysningar kunde finnas af nöden rörande sådana förvaltningsåtgärder, som tillhörde en senare tidrymd, kunde från vederbörande i behörig ordning äska de erforderliga handlingarne, det *icke vore ändamålsenligt att i instr. uppta den uttryckliga föreskrift, att resp. verks handlingar* etc. *skulle vara för rev. att tillgå intill dagen för rev:s*

sammanträde: att, *för den händelsen något verk vägrade lämna handlingar eller upplysningar*, sådant skulle meddelas i rev. berättelsen; att rev. borde vara oförhindrade att *fritt* (äfven utom statskontoret) *välja sina tjänstemän;* att best. om *öfverlämnande af ett originalexemplar af berättelsen* till riddarhuskansliets arkiv borde ersättas af det stadgande, att berörda exemplar lämnades till fullmäktige i riksgäldskontoret, som borde besörja berättelsens aflämnande till R. St:r.; att *tryckningen* icke borde uppskjutas i afbidan på de utlåtanden och förklaringar, som från vederbörande ämbetsverk i nåder kunde infordras, samt att den borde uppdras åt fullmäktige i riksgäldskontoret; att nödige *upplysningar* borde genom just. statsministern af vederbörande ämbetsmän och verk begäras.

Ur debatten på *riddarhuset* (Ad. pr. XIII: 612) må anföras *(C. F. Horn):* StatsU. hade haft för afsikt med förslaget att borttaga alla best., som kunde häntyda på de förvaltande verkens skyldigheter i deras förhållande till rev., emedan, då grundlagen stadgar, att St:na ega rätt att för sina revisorer utfärda en instr., detta grundlagsbud icke kan hafva för afsikt att låta St:na inträga på konungamaktens område i något fall. Den gamla instr. hade, enligt utsk:ts åsikt, ej kunnat af St:na utfärdas, såvida icke konungen behagat sanktionera densamma. Nu har utsk. funnit olämpligheten däraf, att St:na utfärda en instr., som icke är deras ensak. Detta vore att utsätta sig för sanktionsvägran. För den ej otänkbara händelse (samme man i ett senare yttrande), att konungen ej skulle vilja promulgera instr., vore utsk:s tillvägagående lämpligt. En annan talare *(Cederström)* ansåg kungl. kungörelse vara nödvändig, ty annars kunde ej ämbetsmän, som valts till rev., erhålla tjänstledighet sid. (620.) *Hartmansdorff* framställde mot försl. en hufvudanmärkning: i § 7 mom. 2 vore bestämmelserna så vidsträckta och obestämda, att de kunde tjäna som försvar för hvilka anmärkningar som helst. Erfarenheten — ordalagen funnes ock i gamla instr. — hade ock visat, att de blifvit begagnade till sådana, som ingalunda hörde till räkenskapsgranskningen, utan rörde konungens makt att organisera, t. ex. förslaget att upphäfva krigshofrätten. Återremiss.

Äfven i *prästest.* (Pr. prot. VIII: 117) riktades anmärkningar mot § 7 mom. 2. Just genom obestämdheten i uttrycken skulle man inledas i de forna obehagliga kollisionerna. *Borgst.* biföll försl. utan debatt (Borg. pr. IV: 822). I *bondest.* gjordes en del anmärkningar: »grundlagens föreskrifter i ämnet, som ofta äro underkastade olika tolkningar af de bägge statsmakternas organer, böra genom den *organiska lagen* vara så bestämda, utur samma synpunkt, att i granskningens ögonblick ingen tvekan uppstår» om tydningen. (Bond. prot. VII: 718).

Statsutsk. ansåg (i sitt utlåt. n:o 386) ny instr. behöflig redan af det skäl, att i den gamla ett ämbete nämndes, som blifvit indraget: hofkanslerns. Med af utsk. gjorda ändringar *antogs till sist utsk:s förslag*, men prästest. beslöt, att, då förnyad instr. vore obehöflig och den gällande vore ändamålsenlig, denna måtte fortfarande ega giltighet, med den förändring allenast, att ordet »hofkansler» utbyttes mot: »vederbörande departementschef». (Präst. pr. XII: 175 ff.)

Ständernas skrifvelse (n:o 289) till K. M:jt innehöll: 1) en begäran, att K. M:jt ville i Svensk Författningssamling kungöra instruktionen; 2) en önskan, att K. M:jt ville, i öfverensstämmelse med grundlagens stadganden, utfärda särskilda föreskrifter ang. de åligganden, hvilka i och för revisionen åligga ämbets- och tjänstemän vid de förvaltande verken. Härpå afgaf K. M:jt följande svar (K. M:jts skrifv. till St:na n:o 116): Både St:nas begäran och föremålet därför hade K. M:jt, såvidt granskningen afser statsverket, funnit vara till form och uppställning afvikande från den ordning, som dittills blifvit vid behandlingen af likartade frågor följd. Men då R.O. § 68 medger St:na rätt att utfärda instr. och instr. ej innefattar några stadganden om ämbetsverkens förhållande till revisorerna samt icke företer någon väsentlig skiljaktighet från de ordalag, grundlagarna begagna i afseende å statsverkets granskning, vill K. M:jt, utan att med instr. taga någon befattning, tillåta att den tryckes i Svensk Författningssamling. Och vore K. M:jt sinnad meddela de förvaltande verken sådana föreskrifter angående deras förhållande till rev., som med grundlagen öfverensstämma.

Instruktionen har i Svensk Författningssamling samma datum som St:nas skrifv. till K. M:jt: d. 17 april 1841. Ändring gjordes däri genom kung. d. 16 okt. 1863 (i anl. af införandet af årliga revisioner). Konungens cirkulär till samtlige förvaltande verken utfärdades den 14 aug. 1841 och ändrades d. 13 okt. 1848 samt den 13 maj 1859.

Valrätt.

Enl. § 68 R.O. skulle R. St:r »vid hvarje Riksdag förordna om Revisorer». Detta stadgande innebar ej, att St:na vid riksdag skulle *välja* revisorer. Att detta icke kunde vara grundlagstiftarnes mening, gifver en undersökning af valrätten till den revision, som redan förut fanns, vid handen, och härtill skall jag sedermera återkomma, då fråga blir om valsättet. Emellertid tillämpades stadgandet i § 68 så, att, då *adeln* och *bondeståndet* vid riksdag valde sina revisorer, de *andra ståndens* ombud utsågos af ståndens medlemmar i Stockholm och öfriga städer eller i landsorten, medan »förordnandet» vid riksdag bestod däri, att stånden konstaterade, det enligt antagne ordningar vissa stift eller städer vore i tur att välja ledamöter till de revisioner, som kunde infalla före nästa riksdag och att man underrättade resp. domkapitel och konungens befallningshafvande om valen. Understundom gjordes i enahanda syfte anmälan till K. Maj:t (Pr. pr. 1862 II: 75). Det vanliga förhållandet synes emellertid hafva varit, att sådan anmälan ej gjordes. Prästeståndets valrätt innehades sålunda af de resp. stiftens kyrkoherdar och Stockholms stads konsistorium, borgareståndets af städerna och Falu bergslag, till hvilka sedermera kommo bruksegarne. För alla kategorier gällde det allmänna vilkoret, *att den väljande skulle hafva de egenskaper. som erfordrades för valrätt till riksdagen*, ehuruväl något uttryckligt stadgande härom icke i grundlagen influtit. (Jfr. borg. pr. 1862 III: 605.)

Vissa fall gåfvos emellertid, då ståndens valrätt utöfvades af andre:

1) för *adeln* skedde en tid — mellan riksdagarne — val af revisorer genom R.H.-direktionen i förening med de tjänstgörande revisorerna. Men denna de adliga revisorernas rätt att välja upphör g. instr. f. R.H.-direkt. af d. 16/11 1823. Efter denna tid företräder R.H.-direkt. ensam Riddersk. och Adeln, då val måste ske mellan riksdagarne.

2) För *prästeståndet* egde dess revisorer valrätt i det fall, att hvarken ord. revisor eller dess suppleant infunnit sig och kunde då till statsrevisor väljas ståndsledamot, som ej tillhörde det stift, hvars ombud uteblifvit. — Här kan ock anmärkas, att först vid 1865 års rdg vetenskapsakademien i Stockholm och universitetens världsliga fakulteter få valrätt sig tillerkänd.

3) För *borgareståndet* kunde valrätten utöfvas af Stockholms magistrat och 50 äldste, nämligen om ledighet inträffat bland revisorerna, och den valberättigade stadens aflägsenhet eller omsorgen om revisionsarbetets jämna fortgång gjorde ett dylikt sätt för fyllnadsvalet nödvändigt.

4) *Bondeståndets* valrätt skulle i ett fall utöfvas af ståndet »i landsändarne», nämligen om någon af ståndets revisorer eller suppleanter afgått mellan riksdagarne. Vid sådana tillfällen skulle, enl. bondeståndets beslut d. 25/4 1810, dess kanslidirektion skyndsamt anstalta om ersättningsval i hemorten, och skulle den nyvalde vara från samma län som den afgångne. (Bondest. prot. 1810 X: 643). Emellertid tillämpades ej denna bestämmelse, då bondeståndet vid riksdagarne plägade välja suppleanter i tillräckligt antal.

Enl. R.O. § 41 saknade statsrådets (äfven statssekreterarne) och högsta domstolens medlemmar, justitiekanslern och justitieombudsmannen rösträtt vid utskottsval. Någon tillämpning af detta stadgande vid revisorsvalen synes ej hafva egt rum.

Valbarheten

var bestämd genom R.O. § 70: »Sådane af ståndets ledamöter, hvilka kunna i detsamma vara Riksdagsmän och Ledamöter af Utskott». Orden »ledamöter af utskott» funnos ej i K.U:s första förslag (se t. ex. ad. pr. 1809 II 2: 757). De allmänna vilkoren för valbarhet voro således desamma, som enl. R.O. § 18 fordrades för representationsrätt, oafsedt de för hvarje stånd särskildt gällande bestämmelser. Från valbarhet voro alltså uteslutna: 1) alla, som ej nått en ålder af 25 år; 2) alla, som fastän äldre stodo under förmyndare; 3) alla, som gjort cession och ej, på sätt lag förmådde, gitte visa sig från sina borgenärers kraf fria; 4) alla, som genom laga kraftvunnen dom förklarats ovärdiga medborgerligt förtroende eller att föra andras talan, eller för nesligt brott förklarats skyldiga till straff; 5) de, som ej bekände sig till den rena evangeliska eller reformerta läran. *Icke valbar var person, som vid statsverket, banken eller riksgäldskontoret var redovisande. Ej heller sådan, som vid dessa verk njöt lön eller annan inkomst,* hvilken senare bestämmelse ej fanns i K.U:s första försl. (Ad. pr. 1809 II. 2: 757). Äfvenså gjordes däruti det tillägg, att om en sådan person utsetts, revisorerna skulle »om annan persons utseende, i föreskrifven ordning, skyndsamt föranstalta». (Ad. pr. 1809 III. 2: 4034.) Ett yrkande, att redaktionen måtte förändras till: »Ej må någon till . . . revisor förordnas vid *samma* verk, uti hvilket han är redovisande», ledde ej till något resultat (Ad. pr. 1809 II. 2: 1355 och III. 2: 4025. K.U:s bet. 6/10 1809). R.O. § 41 stadgade (före 1840), att »*tjenstgörande Stats-Ministrar, Stats-Råd, Justitiæ-Råd, Hof-Cantzler, Justitiæ-Cantzler, Justitiæ-Ombudsman* samt *Stats-Sekreterare*» ej voro valbara till utskott Detsamma gällde *enhvar*, »af *hvilken Riksens Ständer kunna fordra redo och ansvar*», försåvidt i utskottet kunde förekomma »redovisning för hans egna göromål och embetsåtgärder». Vid debatten om K.U:s förslag till R.O. yrkades på riddarhuset (Ad. pr. 1809 III. 2: 4558 ff.), att, om revisor befordrades till något

af de i § 41 nämnda ämbeten, han då måtte skiljas från sin egenskap att vara revisor. Andra ansågo detta följa af sig själft och ej behöfva särskildt stadgas. § 41 R.O. erhöll förändrad lydelse 1840: *Statsrådets och högsta domstolens ledamöter, justitie-kanslern och justitie-ombudsman uppräknas såsom ovalbara.*

Vid R.O.:s antagande 1810 föranledde § 70 hos R. o. Ad ett yrkande (Ad. prot. III. 2: 4558), som åsyftade, att en klass af de i R.O. § 41 nämnde ämbetsmännen måtte blifva valbar, nämligen justitieråden. (Se äfven K.U:s memorial af d. 5/8 1809 med förslag till R.O., däri frågan om just.-rådens behörighet att vara riksdagsmän beröres).

Äfven sedermera har vid flere tillfällen denna § varit föremål för kritik inom riksdagen. Så t. ex. framhöll vid 1828—30 års rdg C. H. Anckarsvärd (R. o. Ad. prot. XVI: 294), att om man strängt hölle fast vid § 70 R.O., så borde ingen, som hade lön af staten, få delta i revisionen. — Af § 70 följde naturligtvis, att *St:nas fullmäktige* ej voro valbara. — *Medlemmarne af R.H.-direkt.* voro icke valbara (R.H.O. 1829 § 37, R.H.O. 1855 § 37). — Enl. försl. till instr. f. R.H.-direkt. 1810 skulle icke heller *R.H.-sekreteraren och R.H.-kanslisterna* få väljas till rev., men detta vann ej adelns bifall (R. o. Ad. prot. VI. 2: 580. Jfr. den provisoriska instr. för R.H.-direkt. 1818, § 4, tryckt i ad. pr. 20/6 1818). — Vid 1828—30 års rdg afgjordes, att *direktörerna vid provinslånekontoren* icke kunde till rev. väljas (R. o. Ad. prot. 16/3, prästest. prot. 13/3, borgst. prot. 11/3, bondest. prot. 16/3 1829). 1825 års revisorer hade ansett R.O. § 70 och Art. 7 § 5 i 1823 års Reglem. f. BancoVerkets styrelse och förvaltning förhindra direktörernas deltagande i rev. Statsrevisorerna 1827 hade haft en motsatt uppfattning.

Beträffande *landshöfdingars* valbarhet yppade sig vid flere riksdagar tvifvelsmål, som ibland förorsakade rätt skarpa tvister, särdeles hos R. o. Ad. Vid *1840—41 års rdg* kom saken på tal i anl. af landshöfd. frih. R. v. Kræmers val till rev. (R. o. Ad. prot. XXV: 88). Från ena sidan framhölls, att praxis varit *för* landshöfdingars väljande samt att § 70

vore otydlig, äfvensom att landshöfdingar egentligen ej kunde sägas stå under ständernas granskning utan under kammarrättens. Häremot invändes, att många landshöfdingar i vissa fall vore redovisande inför riksgäldskontoret m. m. R. o. Ad. beslöt, att frih. v. Kræmer skulle anses lagligen vald. — Under *statsrevisionen 1841* (rev. pr. d. $^{15}/_{9}$) uppstod vid legitimeringen fråga, huruvida de ledamöter, som vid statens verk vore redovisande, njöte lön eller annan inkomst kunde utses till revisorer. En följd däraf skulle bl. a. blifva, att alla präster från revisionen uteslötes, då de ju åtnjöte kronotiondespannmål; äfvenså alla litterate rådmän, då i deras löner inginge inkomsterna från af kronan anslagen jord. Frågan förföll. Vid *1844 års rdg* framställde konst.utsk. (Memorial n:o 24) förslag rörande ändring af R.O. § 41. Memorialet föranleddes af den omständigheten, att tre landshöfdingar vid denna riksdag sutto i StatsU. Utsk. framhåller, att vid flere tillfällen ifrågasatts, huruvida landshöfdingar, såsom stående i ansvar för riktigheten af landsböckerna, hvilka granskades af St:nas delegationer, kunde vara behörige till platser i statsutsk. och s.-revisioner. K.U. ansåg landshöfdingar genom det förhållande, hvari de befunno sig till statskontoret och riksgäldskontoret vara, åtminstone ur moralisk synpunkt, jäfviga att delta i granskningen af statsförvaltningen. Sista punkten af R.O. § 41 borde därför ändras till följ. lydelse: »Ej må landshöfding eller någon i öfrigt» etc.

K.U. fattade detta beslut med 12 röster mot 11. Bland reservanterna befann sig *Hartmansdorff*, som i ett sakrikt anförande, af vikt för tolkningen äfven af n. v. grundlagsbestämmelser i detta afseende, försvarade landshöfdingarnes rätt, hvarvid han särskildt fäste sig vid den synpunkten, att dessa tjänstemän voro att anse såsom i ovanlig grad sakkunnige. Om moraliskt jäf skulle hafva någon betydelse, så skulle *ingen* vara lämplig sitta i bevillningsutskottet. Äfven om K.U:s ändringsförslag antoges, förblefve fortfarande lika dunkelt, hvad som innebures i uttrycket: »någon i öfrigt». — *Petrés* reservation utmynnade i ett yrkande, att konungens förtroendeämbetsmän i allmänhet ej måtte tillåtas på grund af

riksdagsmannauppdrag hafva af staten aflönade vikarier. — Vid debatterna i stånden talade bl. a. *Lars Hjerta* för utsk:s förslag (R. o. Ad. prot. VI: 608). I borgarest. diskuterades frågan om lämpligheten af att ämbetsmän sitta i representativa församlingar (Borgst. prot. III: 471).

Genom adelns och prästest.:s motstånd föranleddes omröstning i Först. K.U., som med 42 röster mot 37 afslog förslaget.

Sedan årliga revisioner införts vid rdgn 1856—58, måste under hvarje riksdag, som fortfor öfver 10 månader, inträffa en revision. Häraf föranleddes ett nytt spörsmål: *huruvida funktionerande riksdagsmän tillika kunde vara revisorer.* Vid *1859 års rdg* föreslog K.U. (mem. n:r 68) sådan ändring af § 70, att riksdagsman ej under pågående riksdag finge utöfva revisorsbefattning. I en reservation (Th. Munck af Rosenschölds) framhölls, att då, enligt R.O. § 68, hvarje stånd finge bestämma ordningen för revisorsvalet, borde resp. stånd i förevarande fråga meddela närmare föreskrifter. — Sedan försl. fallit hos R. o. Ad., borgarståndet och i bondest., kom till omröstning i Först. K.U., hvarvid det samma afslogs (K.U:s mem. n:o 72). — Emellertid plägade präste- (prästest. prot. v. rdgn 1856—58 III: 562) och borgarestånden uppmana valmännen att vid revisorsval ej gifva sina röster åt några riksdagsmän. Vid debatten i *prästeståndet* (prot. VIII: 455) väcktes förslag om följande ändring i § 70: Revisorsbefattning må dock icke af riksdagsman *i de valda stånden* kunna under pågående riksdag utöfvas etc. Förbudet borde nämligen inskränkas till de stånd, hvilkas riksdagsmän uppburo arvode. I *borgarst.* (pr. VI: 724) framhölls *emot* förslaget: riksdagsmän egde i allmänhet större vana och förmåga att behandla ärenden af den beskaffenhet som utmärkte revisionens göromål; det vore tvärtom väl, om alla revisorer vore riksdagsmän; om förslaget antoges, blefve nog de revisioner sämst, som förrättades under pågående riksdag; förhållandena vore olika inom R. o. Ad. och de öfriga stånden; om förslaget blefve lag, behöfde den inom först nämnda stånd, hvilken man önskade till revisor, blott återlämna sin pollett, och strax vore hindret för honom häfdt,

något som ej läte praktisera sig inom de öfriga stånden. *För* förslaget talade: såväl riksdagsmannens som revisorns åliggande vore af den vikt och omfattning, att det hvart för sig toge en mans hela tid och uppmärksamhet i anspråk och att, om dessa befattningar samtidigt skulle bestridas, följden blefve att den ena försummades; man kunde taga f. d. riksdagsmän, om ej tillräcklig erfarenhet annars stode att finna.

Bondest. egnade förslaget en lång debatt, hvarunder *Nils Larsson* från Tullus bekämpade detsamma, hufvudsakligen på följande grunder: af två onda ting vore det mindre, att en person med fullkomlig insikt i statsrevisionens bestyr nödgades dela sin tid mellan denna revision och riksdagsgöromålen, än att till den förra befattningen skulle utses mindre sakkunniga personer; hvad särskildt bondeståndet beträffade, vore detta så talrikt, att 6 ledamöter utan olägenhet för riksdagsförhandlingarne kunde undvaras den jämförelsevis korta tid, revisionen påginge; grundlagen lämnade ju redan förut öppet åt hvarje stånd att utse sina revisorer på sätt, det funne lämpligast; det vore ej skäl skapa ett tvång af hvad, som nu vore en rättighet; den förefintliga praxis hos prästerna att taga revisorer »utom riksdagsmännen» borde ej verka inskränkning i böndernas valfrihet, allrahelst desse komme tillsammans från olika orter och svårligen kunde allmänt känna de revisorskandidater, som förordades utom representanternas krets; den olägenhet, man velat finna däri, att riksdagsmän utsågos till revisorer, gällde endast hvart tredje års revision, hvaremot om förslaget blefve grundlag den tvungna nödvändigheten uppstode att, med hänsyn till möjligen inträffande urtima riksdagar, aldrig, icke ens för de mellan de lagtima riksdagarne inträffande revisioner, till revisor utse någon, som kunde hafva utsikt att blifva riksdagsman; för den gamla ordningen talade vidare den besparing för staten, som låge däri, att ingen särskild skjutsersättning behöfde ifrågakomma för de revisorer, som redan förut funnes å riksdagsorten, i egenskap af riksdagsmän; desse hade ock ett lättadt tillfälle att afståndskamrater och under riksdagsärendenas handläggning samla de revisionsanmärkningar, hvartill anledning kunde finnas; ut-

skottets förslag vore ej öfverensstämmande med den allmänna tidsandan, som, långt ifrån att vilja medgifva någon inskränkning i valrätten, tvärtom önskade densamma alltmer utvidgad.

För försl. yttrade sig andre, framhållande, att kommittenterna valde med hänsyn till sina intressen vid riksdagen, ej med tanke på revisionsbestyr; i praxis tillämpades det nya förslaget redan af prästeståndet, och borgareståndet hade ofta utsett revisorer utom kretsen af sina riksdagsmän; att en person, som på samma gång vore riksdagsman och revisor, skulle kunna sköta revisionsgöromålen bättre än den som uteslutande vore revisor, vore ett alldeles orimligt påstående; att en minskad utgift för staten uppkomme genom inväljande af riksdagsmän till revisorer, kunde ej bestridas, ehuru man sett exempel därpå, att en till revisor utsedd riksdagsman oblygt nog gjort anspråk på skjutsersättning från sin hemort till hufvudstaden. Sålunda hade för icke länge sedan en af borgareståndets riksdagsmän gjort denna sin skjutsersättningsrätt gällande, och många skulle helt visst velat träda i dennes fotspår, därest icke den uppståndelse berörde beteende åstadkommit verkat afskräckande. Utom denna besparing skulle jämväl en ytterligare revisionsutgift måhända kunna besparas: man hade nämligen observerat, med hvilken ifver dessa revisionsplatser af bondeståndets ledamöter eftersträfvades, och då man för denna ifver icke kunde antaga ett så simpelt motiv som revisionsarvodet, vore väl rätta anledningen att söka i ledamöternas föreställning om den ära, som kunde finnas dem bevisad genom ett sådant kamraternas val, hvarför denna ära, utan allt revisionsarvode, torde vara belöning nog. Åtskilligt torde vara att anmärka mot sättet, hvarpå statsrevisionerna verkställas, ty på samma gång tiden aldrig ville förslå för en med noggrannhet genomförd granskning af statens räkenskaper och drätsel — något som väl dock borde vara revisionens hufvudändamål — hade herrar revisorer däremot alltid haft tid öfrig att ex officio göra mer eller mindre onödiga utflykter till åtskilliga statens egendomar och inrättningar, de där, med vida mera säkerhet än siffrorna, stode fast på den plats, där de borde stå. Just de ledamöter,

som företrädesvis hade ståndets förtroende och som därför jämväl voro ledamöter i de viktigaste utskotten plägade utses till revisorer, men de besparingar, som genom ett dylikt förfaringssätt kunde beredas staten, vore icke värda att nämnas vid sidan af den förlust, som uppstode därigenom, att revisionen icke uppfyllde sitt ändamål, och motsvarades dessutom af de högre resekostnadsersättningar, som uppkomme därigenom, att revisorer vid de särskilda lånekontoren valdes bland ståndets vid riksdagen vistande ledamöter, i stället för personer i lånekontorens närhet; snart nog skulle man hafva årliga riksdagar och då försvunne den i fråga satta inskränkningen i valbarhet till revisorer; split och oenighet vore en följd af revisorsvalen enligt gamla ordningen.

Beträffande *f. d. revisors valbarhet* till nästa revision stadgade k. kung. d. 19 febr. 1779 i mom. 7:o följande bestämmelse: »Till hvarje förrättning böra nya Banco-Revisorer väljas och utses; hvarvid *en* Banco-Revisor, som Banco-Werkets öfverseende tillförene förrättat, å nyo kan inväljas; dock med then förändring, hwad angår Revisor af Ridderskapet och Adeln, att en af hwar klass kan 2:ne gånger inwäljas, men sedan icke vidare derwid bibehållas.»

Under den tid, hvarmed vi sysselsätta oss, voro återval af revisorer ganska vanliga, såsom revisionsprotokollen utvisa, utan att några stadganden i allmänhet voro gifna i ämnet. I instr. för R.H-distrikt af d. 26/6 1818 förekommer den bestämmelsen, att högst 1/3 (d. v. s. 2) af de afgående revisorerna finge återväljas.

Valkretsar

voro vid prästest:s revisorsval stiften och Stockholms stad, hvarvid märkes, att vid 1865 års riksd., enl. prästest:s beslut, med sist nämnda valkrets förenades vetenskapsakademien och universitetens världsliga fakulteter. (Prästest:s prot. II: 42);

vid borgarest:s städerna, om hvilkas klassifikationer (af 1770, 1823 och 1853) jag får tillfälle att tala, då fråga blir om valsättet.

Antal.

På R.H. föreslogs 1809 (Ad. pr. II: 2, 1355), att rev. skulle blifva 9 à 12 från hvarje stånd. Härpå svarar K. U. (l. c. III: 2, 4023): »Antalet torde vara tillräckligt, då divisionerna ej kunna sannolikt blifva flere än trenne, och sålunda 8 rev. komma att arbeta på hvarje fördelning.» Det förblef sålunda vid den af K.U. först föreslagna siffran: 24 (R.O. § 68). Vid bankorevisionerna före 1809 hade antalet varit 30, af hvilka de ofrälse stånden valt hvardera 6 och R. o. Ad., ss. vanligt, dubbla antalet, näml. 4 från hvarje klass på riddarhuset (K. kung. d. 19/2 1779: 6:o).

Valfrihet.

Några särskilda bestämmelser rörande valens ostörda förrättande gåfvos ej, men då prästernas och borgarnes val af revisorer skulle tillgå såsom val af riksdagsmän, torde R.O. § 17 hafva gällt i tillämpliga delar. Däri förbjödos, vid hot af tjänstens förlust, ämbets- och tjänstemän att obehörigen inblanda sig i valet. Straffpåföljd enligt allmän lag stadgades för en hvar, som genom lockande, tubbande eller hotelser stört valfriheten. Obehörig egde ej bevista valförrättningen.

Valsätt.

»Förordnandet» enl. § 68 R.O. berodde helt och hållet på resp. stånds beslut. Någon grundlagsföreskrift, att valen

skulle ske samfäldt och ej genom elektorer, såsom i fråga om fullmäktige, fanns ej. (Reuterskiöld synes vara af annan mening: »Svenska Riksdagens sammansättning» etc. sid. 102). Den allmänna föreskriften i § 71 R.O. om valsedlars beskaffenhet var tillämplig. Vid lika röstetal afgjorde lottning.

Valsättet kan i allmänhet sägas ha varit följande:

1:o) *R. o. Adeln* valde vid riksdag, in pleno och direkt, och *till en början* endast för näst därefter inträffande revision, hvaremot de sålunda utsedde revisorerna samfäldt med R.H. direkt. skulle utse rev. för därpå följande revision, och iakttogs vanligen, att en eller tvenne af de förra revisorerna bibehöllos.

2:o) *Prästest.* följde den stiften emellan fastställda ordningen, hvilken för hvarje gång tillkännagafs konsistorierna i de stift, inom hvilka revisorerna af pastorerna skulle väljas, och utsågo 6 stift tillsammans 6 rev., 1 fr. hvart stift.

3:o) Utom den revisor, som för hvarje revision utsågs af *Stockholms borgerskap*, valdes en sådan för hvardera af *städernas fem klasser* efter antagen ordning emellan de till hvarje klass hörande städer, hvarvid samma tillvägagående egde rum som vid val af riksdagsmän och hvarvid för hvarje gång endast en stad inom hvar klass valde. De städer, som enligt turordningen skulle välja, blefvo om det förestående valet af ståndets kanslidirektion underrättade, hvarefter magistraterna vidtogo anstalter för valet.

4:o) *Bondeståndet* valde vid hvarje riksdag bland dåvarande riksdagsfullmäktige rev. för alla intill nästa riksdag inträffande revisioner.

Adelns val.

De närmare bestämmelserna ang. valet af *R. o. Ad:s* revisorer återfinnas först och främst i *R.H.O.* d. $^{31}/_{3}$ *1810*. Dess §§ 48, 49, 50, 51 innehålla allmänna föreskrifter om val ss. t. ex., att de böra kungöras dagen förut, att 2:ne upprop skola ske, att sedlarne skola vara enkla, slutna, hoprullade,

omärkta o. s. v. Ang. särsk. val af revisorer innehåller § 52 följ.: »Wid hvarje riksdag, vare sig Lagtima eller Urtima, välje Ridderskapet och Adeln på sätt föregående §§ stadga .... Sex revisorer, som, innan nästföljande Riksdag, skola öfverse och granska Stats-, Banco- och Riksgälds-Werkens tillstånd, styrelse och förvaltning. Desse .... Revisorer intaga sina säten efter ordningen af Matrikeln. I anseende till beskaffenheten af de personer, hvilka till dessa befattningar kunna under omröstning komma, iakttages hvad Riksdags-Ordningens 66, 67 och 68 §§ derom stadga. Med val till Revisorer af Ridderskapet och Adeln emellan Riksdagarne förhålles på sätt Kongl. Maj:ts Kungörelse af den 19 februari 1779 derom stadgar.» Dessa stadganden äro oförändrade i *R.H.O af d.* $^{13}/_{10}$ *1810.* De förekomma där under § 47. — *Kongl. kung. d.* $^{19}/_{2}$ *1779* utgör en Kongl. Maj:ts stadfästelse och publicering af de bestämmelser, ständerna fattat i fråga om den nyinrättade bankorevisionens såväl bildande och arbetsordning som befogenhet, hvarför man kan säga, att denna kungörelse är en fullständig rev.instr. I afs. å R. o. Ad:s revisorsval innehåller dess mom. 6:o): *a)* att adeln vid riksdag skulle välja 12 revisorer, 4 från hvardera af R.H:s klasser, att tjänstgöra vid nästa revision (d. 1 okt. 1782); *b)* att nyval emellan riksdagarne skulle ske med lyckta sedlar af R.H-direkt. gemensamt med de afgående revisorerna, hvarvid röstades efter capita inom hvarje klass, så att, om *en* ledighet skulle besättas, de väljande voro fem, om *två*, fyra o. s. v.; *c)* att fyllnadsval skulle ske af vederbörande klass inom revisorernas krets jämte de 2 R.H-direktörer, som tillhörde klassen. — I *instr.* d. $^{16}/_{4}$ *1810 för R.H.-direkt.* har § 9 följ. lydelse: »Då emellan Riksdagarne ledigheter bland Ridderskapet och Adelns Fullmägtige antingen i Riksens Högloft. Ständers Bank eller Riksgälds-Contoir sig yppa, skola Riddarhus-Direkteurerna wälja Ledamöter till dessa ledige blefne rum på sätt 3 mom. 1 § om wal till Riddarhus-Direkteurer föreskrifver, men wid Revisorers utseende öfver dessa ofvannämnda Riksens Ständers Werk skrider Riddarhus-Directionen till wal med lyckta sedlar, och gemensamt med

de afgående Revisorerna, på sätt som stadgas uti Kongl. Förordningen af den 19 Februarii 1779 samt Riksens Ständers Beslut wid Riksdagarne 1789 och 1792.» — I afs. å val af revisorer, har vidare *R.H.O.* d. 16/7 *1818* § 47 följ. bestämmelse: »Wid hvarje Riksdag etc.... välje R. o. Ad........ Sex Revisorer att emellan Riksdagarne öfverse och granska etc. ...... I anseende till personerna hvilka etc......., iakttages hvad Riksdagsordningens 70 § härom stadgar. Med val till Revisorer af R. o. Ad., hvilka emellan riksdagarne skola förrättas, förhålles på sätt R. o. Ad., jemlikt 69 § R.O., finner lämpligt särskilt stadga.» — *I den instr. f. R.H.-direkt.*, som R. o. Ad. d. 22/6 1818 antog att provisoriskt gälla till nästa riksdag, ger § 4 föreskrifter om revisorsvalet. Olikheten mot § 9 i instr. 1810 är: a) att nu ej längre 1779 års förordning och 1789 och 1792 års rdgsbesl. åberopas; b) att ett stadgande förekommer om omval: ej mer än 1/3 af de afgående revisorerna finge återväljas, således tvenne, och c) om afsägelse, hvilken tilläts. — *R.H.O.* d. 18/12 *1823* § 45 lyder: »Wid hvarje Riksdag, vare sig Lagtima eller Urtima, välje R. o. Ad. in pleno, på sätt föreg. §§ stadga, 3:ne Fullmäktige etc.... samt förordne dessutom, enligt 68 § RiksdagsOrdningen, på sätt ståndet lämpligast finner, om Revisorer till de derstädes anbefallta särskildta granskningsförrättningar. Hvarförutom Ståndet, enligt 69 § RiksdagsOrdningen, på sätt det lämpligast finner, förordnar om ersättandet af de, genom dödsfall eller andra tillfälligheter mellan riksdagarne uppkommande ledigheter bland Fullmäktige eller Revisorer........ Ändtligen förordnas i *instr. f. R.H.-direkt.* d. 16/11 *1823* Art. I § 5 ang. detta ämne: »Genom val med slutna sedlar återbesätter äfvenledes Directionen, under iakttagande af Riksdagsordningens och Riddarhusordningens föreskrifter, de ledigheter, som emellan Riksdagarne kunna yppa sig, sedan de af R. och Ad. valda suppleanter inträdt, ... bland revisorerna af R. o. Ad. öfver berörda R. St:s Verks samt Statsverkets förvaltning och räkenskaper.» Vid lika röstetal skulle lotten skilja. Afsägelse var tillåten.

Af anförda stadganden framgår, att R. o. Ad. efter stats-

revisionens inrättande följde de förut för bankorevisionen gifna formerna. K. kung. 1779 åberopas, och med valen, såväl vid som emellan riksdagarne, förfares såsom i denna förordning föreskrifves, naturligtvis med den förändring, som betingades af klassindelningens upphäfvande. Men 1818 visar sig en R. o. Ad.:s tendens att afvika från den gamla ordningen, i det å ena sidan R.H.O. af detta år ej längre åberopar k. kung. 1779 och rdgsbesl. 1789 och 1792 och å den andra nya stadganden ställdes i utsikt ang. valen mellan riksdagarne. Visserligen blir instr. f. R.H.-direkt. 1818 i hufvudsak lik den gamla, men under tiden mellan riksdagarne 1818 och 1823 visade sig tydligt förebuden till en ny ordning, i det R.H.-direkt. i april 1822 företog ett ersättningsval, utan att R. o. Ad:s medlemmar i 1820 års revision, hvilka likvisst deltagit i valet af 1822 års revisorer, däri fingo taga del. Häröfver klagades i 1822 års rev.berättelse (Rdgn 1823: Bih. 2 Saml. 1 B. s. 719), utan att saken ledde till annan påföljd, än att v. 1823 års rdg ordningen för valen i detta afseende förändras. Nu förbehöll sig näml. R. o. Ad. att vid riksdag välja ledamöter för flere revisioner på en gång, hvarjämte revisorernas befattning med val emellan riksdagarne helt och hållet upphörde. Hufvudsakliga olikheten mellan R.H.O. 1823 § 45 och R.H.O. 1818 § 47 är näml., att i den förra saknas ordet »Sex» framför Revisorer». Af den gamla ordalydelsen »Sex Revisorer» kunde dragas (och drogs af regeringen; jfr K. M:jts skrifvelse t. R. o. Ad. d. 2/9 1823. Se ad. prot. VIII. bil. s. 87 ff.) den slutsatsen, att R. o. Ad. in pleno kunde välja revisorer endast till den första af de i R.O. § 68 omförmälda revisionerna, och att medlemmarne af den andra nödvändigt skulle utses gen. ombud, såsom ock före 1823 skett. — Äfven de fyllnadsval, som kunde ifrågakomma medan riksdag var samlad, skulle ske in pleno, hvilket framgår af uttr. »emellan riksdagarne» i § 45, p. 2. R. o. Ad.:s revisorer hade sålunda efter 1823 ej med valet att göra.[1]) Vid 1823 års rdg

[1]) I R.-H.-direkt:s berättelser finnas omtalade de val af rev., som mellan riksdagarne egt rum. Sè t. ex. Ad. prot. 1828—30 XXVII: 332.

utsåg R. o. Ad. samtidigt medlemmar till 1825 och 1827 års revisioner. *R.H.-ordningarne* 1829, 1835 och 1855 göra ingen förändring i den 1823 antagna ordningen, hvilken alltså tillämpades till ståndsperiodens slut. — Så väljas, för att taga ett exempel, 1857 (ad. pr. V: 279) 6 rev. till hvar och en af revisionerna 1857, 1858, 1859. Kom urtima riksdag emellan, egde den att vidare »förordna».

Prästeståndets val.

Ang. sättet för val af statsrevisorer *fattade prästest. d.* $^{23}/_{3}$ *1810* (Prästest. prot. V: 468) *det beslut*, — som kungjordes gen. Cleri comitialis cirkulär $^{2}/_{5}$ 1810 § 20 mom. 2, — att den gamla ordningen vid valet af banko- och riksgäldsrevisorer skulle följas, så att de stift, som enligt stiftens af ålder vedertagna ordning komme närmast i tur efter dem, hvilka 1807 senast utsett revisorer, vid nästa ifrågakommande val skulle åtnjuta och utöfva valrätten. Det upplystes, att Upsala stift vore i tur, (ärkebiskopen var ledamot af den första statsrevisionen) och att sålunda Upsala, Stockholm, Linköping, Skara, Strengnäs och Westerås stift skulle utse rev. Ordningen stiften emellan var nämligen följande: Upsala, Linköping, Skara, Strengnäs, Westerås, Vexiö, Lund, Göteborg, Kalmar, Karlstad, Hernösand, Wisby, hvarvid märkes, att Stockholms stad hade sin plats närmast efter Upsala — Efterforskar man nu, huru förhållandet varit före 1809, så befinnes valsättet vara föreskrifvet i *Cleri comitialis cirkulär d.* $^{26}/_{1}$ *1779, § 15.* Dess innehåll är hufvudsakligen följande: revisorer af prästest. borde på det sätt utses, att de fem första stiften och Stockholms stads konsistorium vid första revisionen (1782) valde hvar sin revisor enligt formerna för riksdagsmannaval inom ståndet.

Väljande voro således stiftens kyrkoherdar och medlemmarne af Stockholms stads konsistorium. — Af ett Upsala domkapitels cirkulär d. $^{23}/_{2}$ 1803 finner man, att (åtminstone i detta stift) endast »prostar och kyrkoherdar», ej komministrar, kallades till revisorsval. Konsistorierna ålåg att i behörig tid låta anställa valen. De vid riksdagsmannavalen brukade olika

valsätten följdes. (Jämf. Stavenow: Studier i ständsriksdagens senare historia.) *Valbare* voro enligt R.O. § 70 äfven komministrar, enär de kunde utses till riksdagsmän. Ståndets kanslidirektion skulle i god tid gifva vederbörande konsistorium underrättelse om det förestående valet.

Vid 1820 års revision inträffade, att *ledamoten för Wisby stift uteblef under hela förrättningen.* Sedermera upplystes (Prästest. prot. 1823 d. 7/4), att Wisby konsistorium ej erhållit underrättelse, att val borde ske. Med anledning af detta förhållande fattade prästest. (Prästest. prot. 1823 II: 247 ff) en del beslut rörande tillvägagåendet vid valet af dess revisorer, hvilka beslut sedermera offentliggjordes i *Cleri comitialis cirk. d. 22/12 1823 § 20 mom. 1—4.* där det bl. a. heter: 1) att ledamöter af prästest. i revisionen för framtiden skulle efter förra vanligheten utväljas; 2) att ståndets kansli-direktion skulle anmodas, att sex månader före hvarje revision påminna vederbörande konsistorier att i god tid föranstalta valet; 3) att vid själfva valet de voterande tillika borde inom hvarje stift utse en suppleant; 4) att, om hvarken revisor eller suppleant kunde infinna sig, de öfriga revisorerna af prästest. då måtte utse någon annan kompetent prästman, dock skulle revisorerna bida 8 dagar, från revisionens början räknade, innan denna åtgärd vidtoges, och i händelse den ordinarie eller suppleanten därefter anlände, borde den af revisorerne valde utgå. Tillägget: »dock skulle rev. bida» etc. gjordes på prof. Bexells förslag, hvilken (prot. 11/4) ansåg »R. St:s revisorer uppträda i en icke obetydlig roll på det offentliga lifvets stora scen» och förmenade — kanske just därför —, att det »ej skulle tillhöra en ifrån erfarenheten abstraherad supposition, att vald revisor kan förfallolöst uteblifva och låta vänta på sig.»

Af ofvan anförda stadganden synes framgå, att själfva valsättet och *röstberäkningen* vid ifrågavarande val, som först efter år 1823 omfattade jämväl val af en suppleant, af prästest. varit helt och hållet öfverlemnade åt de resp. stiftens eget godtfinnande. Någon valordningsstadga med närmare bestämmelser har aldrig utfärdats. En sådan behöfdes ej heller, då formen skulle vara densamma som vid val af riksdagsmän,

således bero af prästerskapets beslut (på prästmöten) inom hvarje stift, enligt R.O. § 13. Hvarje riksdag (se t. ex. 1856—58 årens rdgs prot. III, 561) bestämde prästest., hvilka stift i öfverensstämmelse med den antagna ordningen vore i tur att välja till nästa revision. Beträffande rev.valen för de följande åren intill nästa riksdag meddelades föreskrifter genom Cleri comitialis cirkulär. Anmälan om »förordnandet» gjordes hos K. M:jt, hvarjämte vederbörande domkapitel och, i vederbörlig ordning, Stockholms stads konsistorium anmodades att om val af en revisor jämte suppleant inom resp. valkrets i behörig tid och ordning gå i författning, äfvensom vederbörande om valets utgång underrättelse meddela.

Revisorsvalen i hufvudstaden, liksom de i stiften, företogos af kyrkoherdarne, näml. af dem, som voro ledamöter af stadens konsistorium, och desse ansågos äfven vara de ende valbare (jfr. kongl. kung. d. 19/2 1779). Dessa 10 pastorer bildade sålunda en ganska trång valkrets. Ofta hände dessutom, att någon beställning var ledig eller att någon eller några af de väljande, såsom fullmäktig i banken eller riksgäldskontoret, ej var valberättigad eller valbar. Det kunde inträffa, att 6 af konsistorii ledamöter voro fullmäktige och 3 suppleanter, i följd hvaraf, därest ingen pastorssyssla var ledig, endast en kyrkoherde var valberättigad och samme man den ende valbare. Vid valet till 1853 års revision inträffade, att af 10 pastorssysslor 2 i följd af dödsfall voro lediga, 3 innehades af fullmäktige, 1 af en suppleant. Af de 4 återstående valberättigade var 1 frånvarande från valet. Af de 3 väljande fick hvardera en röst, hvarefter lottning skedde. — Dessa förhållanden föranledde *en motion vid 1853 års rdg* (Prästest. prot. I. 347) med yrkande, att till valet skulle kallas: 1:o) stadskonsistorii vederb. ledamöter, 2:o) alla i staden n. v. civile, ofrälse ledamöter af vetenskapsakademien; 3:o) vidare stadens samtlige till riksdagsmän valbare och vid riksdagsmannaval valberättigade komministrar. Valet borde ske under ledning af den i ordningen främste, ojäfviga ledamoten af konsistorium eller akademien.

Vederbörande utsk. afstyrkte motionen (Eccl. utsk:s

lagafdelnings bet. n:o 3) på följ. grunder: 1:o) suppleant till fullmäktig, hvilken suppleant ej tjänstgjorde under den tidrymd en förestående revision omfattade, vore valbar; 2:o) det föreslagna valsättet skulle leda till förvecklingar; 3:o) enl. Cleri. Com. cirk. 1779 § 15 skulle visserligen Stockholms stads konsistorium välja, men valbare voro enligt R.O. § 70 såväl komministrarne som ledamöterna af vet. akademien. — Vid debatten i prästest. d. 23/8 1854 (Prästest. prot. VII: 264) försvarade motionären sitt förslag: Det vore visserligen endast fråga om en »reformunge», men äfven den hade sin betydelse. Stockholms valkrets utgjordes endast af 10 ledam., stiftens varierade mellan 42 och 227. Det vanliga förhållandet vore, att 3 eller 4 pastorer deltoge. Tvenne af dem, näml. tyska och finska församlingarnes, voro olämpliga till valmän, såsom varande snarare utländingar än svenskar. Fullmäktiges suppleanter vore visserligen ej enl. lag ovalbare, men borde vara det, då revisorerna kunde föreslå förändringar i fullmäktiges arvode och suppleanterne när som helst kunde inkallas till tjänstgöring o. s. v. — Som svar på återremiss anförde lagafdelningen i sitt bet n:o 16 bl. a.: skulle vetenskapsakademiens ledamöter välja, borde ock universitetens valbare ledamöter göra det. Vidare borde väl ock, efter samma grunder som motionären föreslagit, komministrarne i stiften delta i valet. Emellertid kunde de knappast därtill förpliktas, då de enl. R.O. (§ 13) kunde underlåta begagna sin rösträtt vid val till riksdagsman. — Oaktadt motionären vid den slutliga debatten d. 21 nov. fick medhåll i sin mening, att valsättet i Stockholm vore »en löjlighet» (Prästest. prot. IX: 552), afslogs likväl motionen.

Vid samma riksdag afslogs *ett förslag ang. ändrad ordning för val af suppleanter* (till suppleant borde den anses vara utsedd, som hade näst högsta röstetalet.), i följd hvaraf suppleanter fortfarande valdes samtidigt med den ord. revisorn, men särskildt (Eccl. utsk:s lagafdelnings bet. n:o 2. Prästest. prot. VII: 262.)

Vid rdgn 1865 valde prästest. för första och sista gången, enl. beslut fattadt på ärkebiskopens förslag, *sina revisorer*

vid riksdagen. Dock skedde valet på sådant sätt, att ledamöterna utsågos bland valbare i de stift, som jämlikt gamla ordningen voro i tur. — Valberättigade till rev:n blefvo jämväl vetensk.akademiens och de världsliga universitetsfakulteternas ledamöter. (Prästest. prot. II: 42).

Borgareståndets val.

Borgareståndet fattade *d.* $^{24}/_{3}$ *1810 följ. beslut ang. valet af revisorer:* (2:o) »Till revisorer utses för hvarje tillfälle alltid en af Stockholms stad samt en från hvardera af städernas fem särskilda klasser, och räknas Göteborg hädanefter till 1:a klassen. De åtnjuta, efter hvad förut stadgadt är, dagtraktamente samt ersättning för resekostnad från och till den ort, hvarest de boende äro. (3:o) Med afseende därpå, att åtskilliga städer hittills aldrig valt någon revisor, och att således de böra först till ett slikt åliggande komma i fråga, samt därefter de öfrige, allt som de längst tillbaka i revisionerna deltagit, skall hädanefter ordningen de klassificerade städerna emellan vara följande: *1:a klassen:* Göteborg väljer till första revisionen, Gefle till andra o. s. v.; *2:a klassen:* Vestervik till första rev. o. s. v., Upsala till 7:e rev. etc.; *3:dje klassen:* Landskrona till första rev. o. s. v., Örebro till femte, Jönköping till elfte o. s. v. (Se borg. prot. V: 2, 691, som innehåller en fullständig turlista). Första klassen omfattade 4 städer, andra 7, tredje 17, fjärde 24 och femte 31 städer. (4:o) Den stad, som själf ej vill sända revisor, eger frihet att i Stockholm eller annan stad därtill utse och förordna någon af sådan egenskap, som R.O. § 70 föreskrifver. — (5:o) Inträffar ledighet af revisor, bör en annan väljas af den stad, hvars fullmäktig afgått; men skulle stadens aflägsenhet eller fortgången af revisionsarbetet icke medgifva en sådan på tid ankommande anstalt, må val därtill af Stockholms magistrat och borgareskapets femtio äldste förrättas. — (6:o) Det skall tillhöra borgarest:s kanslidirektion att i god

tid, förr än revisorsval bör verkställas, genom skrifvelse därom erinra magistraterna i de städer, där samma revisorer skola utses.

I enlighet med detta beslut skulle till revisionen 1813 sändas revisorer från Stockholm, Göteborg, Vestervik, Landskrona, Halmstad och Engelholm; till revisionen 1815 af Stockholm, Gefle, Kalmar, Nyköping, Skara, Strengnäs. 1818 (borg. pr. IV: 3539) underrättas Kongl. Maj:t om hvilka städer, som skulle välja.

Vid revisionen 1822 *undandrog sig staden Marstrand att sända revisor* under åberopande af k. kung. d. 19/2 1779 mom. 6:o, sista p., som är af följ. lydelse: »skulle någondera af then, til thetta Revisors Wal nämnda Stad, icke wilja nyttia thet samma, utan sådant sig afsäga, bör thet genast Magistraten i Stockholm wid handen gifwas, som tå eger at af samma Class, medelst lottning, på sätt som här förut anfördt finnes, uttaga en annan Stad; men then Staden, som således sig afsagt sin walrättighet, bör hvarken tå eller sedermera komma under lottning til Revisors wal, utan wara therifrån utesluten, til thes at alla öfrige i samma Class warande Städer niutit walrätt til Revisorer, likasom ock, på thet icke någon Stad må blifva i saknad af sådan thes wal-rättighet, bör alltid then Staden, som en gång theraf warit i åtniutande, icke komma under lottning, förr än samtelige Städerne af then Classen, hwari samma Stad är, äfven warit under thenna merberörde lottning.»

Marstrands stad anhöll med stöd häraf, — sedan staden hos *K. Maj:t* undanbedt sig valet, — att ny lottning skulle ske mellan 3:e klassens städer. Enl. prot. d. 7/7 1818 hade borgarest. utsett de 6 städer, som skulle välja och befullmäktiga revisorer till den revision, hvarom nu är fråga, men däremot ej föreskrifvit, huru förfaras skulle i ett fall sådant som detta. 1822 års statsrevisorer hänsköto frågan till ståndets kanslidirektion, som dock ej ansåg sig kunna vidtaga någon åtgärd. Med anledning af hvad sålunda förekommit, hemstälde revisorerna i sin berättelse om vidtagande af åtgärder i syfte att för framtiden förebygga dylika oegentlig-

heter, till hvilken hemställan de hade så mycket större anledning, som vid revisionen 1820 ett stift ej varit representeradt.

Ståndet hade vid 1823 års riksdag äfven en annan anledning att sysselsätta sig med frågan om revisorernas val. *Den 28 febr. väckte nämligen ledamoten i ståndet, B. H. Santeson, en motion* (Se bil. t. borgarest. prot. n:o 126) *om förändrad ordning af borgarest:s revisorsval*, gående ut på ny turordning för städerna. Efter hvad erfarenheten visat hade en och annan stad ansett sig besvärad af rätten att välja rev., utan att kunna begagna sig af den i 4:e p. af ståndets beslut den 24 mars 1810 medgifna frihet att i Stockholm eller annan stad anlita kompetent person. Under sådana förhållanden borde antalet borgare blifva en bättre grund, så att ett visst antal sådane, antingen det funnes inom en eller flera städer, förenade sig om en person. Valturen ginge fortare om, och de mindre städerna skulle ej längre känna valrätten som en börda. Vidare ville motionären, då Marstrands tillvägagående syntes utvisa obekanskap med det förhållandet, att k. kung. af 1779, i hvad den angick borgarest:s val, ersatts af ståndets beslut 1810, föreslå, att det beslut, ståndet vid då pågående riksdag kunde fatta, *skulle göras allmänt bekant genom k. kungörelse.* — Motionen ledde icke till någon påföljd (Sams. Stats- och BankoU:s utlåt. n:o 286. Borgarest. prot. VII: 385 ff.).

Revisorernas hemställan om vidtagande af åtgärder i syfte att förebygga upprepande af händelserna 1820 och 1822 (revisorers uteblifvande från förrättningen) gaf bankoutsk. anledning att i sitt utlåt. n:o 2 föreslå: 1:o) att vid valen till revisorer ett tillräckligt antal *suppleanter* tillika måtte utses; 2:o) att föreskrifter måtte utfärdas, huru förfaras skulle för den händelse, att såväl ord. rev. som suppleant uteblefvo; 3:o) att, i analogi med hvad i afseende å riksdagsman funnes stadgadt, St:na måtte besluta *böter för prosteri, stad ell. härad*, som underläte att i sin ordning förrätta rev.val, efter därom från K. Maj:t mottagen erinran, äfvensom att den rev. eller suppleant, som, behörigen vald, utan laga förfall försummade att infinna sig, måtte kontant ersätta dagtraktamentets belopp för den tid han uteblifvit; och skulle dessa böter, så i ena

som andra fallet, tillfalla resp. stånds kassa. (Se vidare borgarest. prot. VII: 385 ff.).

Borgareståndets kansliutskott, till hvilket detta bet. remitterats, afstyrkte val af *suppleanter*, då man genom tillämpning af 1810 års beslut (ersättningsval af magistraten och de 50 äldste i Stockholm) vunne det ändamål, som med dylikas väljande afsåges; tillstyrkte däremot fastställande af *böter*, med tillägg, att bestämmelsen härom skulle gälla äfven Falu bergslag. *Vidare borde valbarheten styrkas*, d. v. s. intyg företes därom, att den valde uppfyllde vilkoret i R.O. § 14 i afs. å den tid, under hvilken han varit magistratsperson eller borgare (3 år). Magistratsperson eller borgare från hvilken stad som helst borde få vara revisor för 4:e och 5:e klassens städer, om han vore valbar till riksdagen och ej tillika vore revisor för annan stad. Den valordning, som af ståndet kunde komma att antas, borde göras bekant genom kungl. kungörelse, då tydligen okunnighet hos de väljande dittills rådt ang. gällande beslut rörande val.

Efter vederbörlig behandling af detta förslag kom *borgarest. den* $^{16}/_{12}$ *1823 till följ. beslut rörande sättet och ordningen för val af ståndets revisorer* (Borgarest. prot. VII: 560—563):

1:o) »Till revisorer utses vid hvarje tillfälle alltid en af Stockholms stad, en af Göteborg och Första klassens städer Norrköping och Gefle skiftevis, på det sätt att Göteborg väljer ledamot i hvarannan, men Norrköping och Gefle hvar för sig i hvar fjerde revision, samt en från hvardera af städernas öfriga fyra särskilde klasser och Fahlu Bergslag inberäknad, med iakttagande af den nya klassifikation och nummerordning, som Kongl. Maj:t, på Borgareståndets vid innevarande riksdag uppgjorda förslag, i nåder faststält, börande ledamöterna till nästa revision utses af de främste städerna i hvarje klass, samt till de påföljande revisionerna sedermera af städerna och Fahlu bergslag, efter deras rum inom de särskilda klasserna, hvarvid Bergslaget bibehåller sitt rum i Tredje klassen näst efter Fahlu stad; och komma således att, jämte Stockholm deltaga, *i 1:a Revisionen:* Göteborg, Karlskrona, Vestervik, Varberg, Marstrand; *i 2:a* Revisionen: Norrköping,

Upsala, Uddevalla, Arboga, Skara; *i 3:dje:* Göteborg, Malmö, Landskrona, Kristinehamn, Skenninge; *i 4:de:* Gefle, Kalmar, Nyköping, Halmstad, Nora; *i 5:te:* Göteborg, Visby, Fahlun, Helsingborg, Askersund; *i 6:te:* Norrköping, Vesterås, Fahlu Bergslag, Köping, Filipstad; *i 7:de:* Göteborg, Karlskrona, Kristianstad, Vexiö, Vimmerby; *i 8:de:* Gefle, Upsala, Karlshamn, Söderköping, Kongelf; *i 9:de:* Göteborg, Malmö, Ystad, Hudiksvall, Engelholm; *i 10:de:* Norrköping, Kalmar, Örebro Mariestad, Strengnäs o. s. v.

2:o) Hvarje stad bör hädanefter ovilkorligen till Revisor välja *någon bland sina egne invånare;* och skall den, som till Revisor utses, *vid Revisionens början styrka sin valbarhet i afs. på tiden, under hvilken han varit Magistratsperson eller Borgare.*

3:o) Inträffar *ledighet af Revisor,* så bör en annnan väljas af den stad, hvars fullmäktig afgått; men skulle stadens aflägsenhet eller fortgången af Revisionsarbetet icke medgifva en sådan med tidsutdrägt förenad anstalt, må val därtill af Stockholms Magistrat och dess Borgerskaps Femtio Äldste förrättas.

4:o) Borgareståndets kanslidirektion »(bestående af 4 särskildt valde ledamöter. Se t. ex. borg. pr. 1823 VII: 447 och jfr Reuterskiöld l. c. sidd. 88, 129)» åligger att, i god tid förr än Revisorsval bör anställas, genom skrifvelse derom *erinra Magistraten i de städer, hvilka äro i ordningen att Revisorer utse.*

5:o) Revisorerna åtnjuta af allmänna medel dagtraktamente och ersättning för resekostnad från och till den ort, hvarest de äro boende, på sätt Riksens Ständer derom särskildt förordnat.» (Vid riksdagen 1817—18; se ned. under arvode).

6:o) »Den stad, hvilken, efter erhållen erinran om Revisorsval, detsamma underlåter, eller senare, än vederbör, verkställer, skall till Borgareståndets kassa *böta* så mycket, som en Revisors dagtraktamente under Revisionstiden; och i händelse staden fullgjort valskyldigheten, men den valde utan laga förfall, icke i rätter tid sig inställer, måga böterna hos honom

utkräfvas; börande detta stadgande äfven på Fahlu Bergslag tillämpas.»

Genom kansli-direktionen skulle städerna få del af detta beslut, hvarom jämväl Stockholms magistrat och Kongl. Maj:t underrättades. Någon underdånig anhållan, att denne skulle *offentliggöra detsamma gen. kongl. kungörelse gjordes ej*, ehuruväl ståndet förklarat sig gilla kansli-utskottets hemställan härutinnan.

Detta beslut innebär åtskilliga nyheter. Först märkes *tvånget för hvarje stad, huru liten som helst, att i sin ordning utvälja och befullmäktiga revisor.* Genom 2:a p. upphäfves sålunda 4:e p. af 1810 års ståndsbeslut, enl. hvilken den stad, som själf ej ville sända revisor, egde frihet att i Stockholm eller annan stad därtill utse och förordna någon af sådan egenskap, som R.O. § 70 föreskref. Om orsaken till denna förändring lämna protokollen föga upplysning. Visserligen framhölls vid den debatt, som föregick beslutet (Borgarest. prot. VII: 498), att »det viktiga ändamålet af en allmännare kännedoms kringspridande bland rikets invånare om statens angelägenheter och ett därigenom väckt allmännare och lifligare deltagande i desamma jämväl härvid borde afses», men det egentliga skälet för detta nya stadgande torde hafva varit fruktan, att småstäderna allt oftare skulle utse sina revisorer bland Stockholms borgare, och torde därför bestämmelsen varit föranledd af den strid, som ständigt vid riksdagarne pågick mellan stockholmsrepresentanterna och småstädernas ombud och hvilken i synnerhet vid riksdagen 1844—45 blef häftig. Vare härmed huru som helst, — 4:e p. af besl. d. 24/3 1810 borde i allt fall ändras, eftersom den gaf anledning till olika tydningar. Såsom den lyckligaste torde man ej kunna anse den, som framställdes af borgarest:s kansliutsk. v. rdgn 1823 (Borgarest:s prot. VII: 385 ff.): »Utsk. fästade noga uppmärksamhet ej mindre på innehållet af berörde 70 § (R.O.), hvarest stadgas, att till revisor för ett stånd ej andre skola väljas än sådane af ståndets ledamöter, hvilka kunna i detsamma vara riksdagsmän, än ock på Riksdags-Ordningens 14 §, enligt hvilken riksdagsmän för Stockholm och Göteborg samt stä-

derna af 1:a och 2:a klasserna ej äro berättigade att taga fullmakt från annan stad. Och som 70 §:n inskränker sig till 2:ne vilkor för valbarheten till revisorer, det ena att revisorn skall vara ledamot af det stånd, för hvilket han väljes, och det andra, att han skall kunna i samma stånd vara riksdagsman; hvilka stadganden, efter utsk:s oförgripliga mening, ingalunda innefatta eller ens på något sätt föranleda till fordran, att revisorn skall vara valbar riksdagsman för densamma stad, af hvilken han blifver vald till revisor; samt 14 §, i dess ofvan omförmälte del, icke kan i afs. på revisorerna förstås annorlunda, än att ingen revisor för Stockholm, Göteborg eller 1:a och 2:a klassernas städer må vid samma revision tillika vara revisor för annan stad;» o. s. v.

Enl. min mening kunde *ingen revisor*, vare sig fr. Stockholm, Göteborg och 1:a samt 2:a klassens städer eller från 3:e, 4:e och 5:e klassernas, tillika mottaga fullmakt för annan stad, enär revisorerna alltid skulle vara sex. Däremot måste antas, att hvarje till riksdagsman för stad valbar person, som ej såsom sådan kunde förvägras tillträde till utsk. och i öfrigt var kompetent enl. § 70 R.O., var valbar till 4:e och 5:e klassens städer, oberoende af den stadsklass han tillhörde. Med något förtydligande synes därför den 4:e p. i besl. 1810 kunnat bibehållas, allra helst den mer än den nya öfverensstämde med grundlagens »anda», då R.O. § 14 tillät 2, högst 3, af 4:e och 5:e klassens städer (vid denna tid äfven af 3:e klassen) att förena sig om en person vid val af riksdagsman.

Vidare märkes såsom en nyhet i 1823 års beslut: *införandet af böter* (6:e p.), hvaremot banko-utskottets förslag i detta afseende icke ledde till motsvarande beslut hos prästeståndet. Orsaken till stadgandet i R.O. § 16 var bestämmelsen, att riksdagsmannaarvodet skulle utgå af de valberättigade själfva. Annorlunda var förhållandet med revisionsarvodet. De 1823 införda böterna för den försumliga staden (bergslaget) ha således mer karaktären af verklig plikt. Däremot reducerade sig »böterna» för förfallolös frånvaro till förlust af dagtraktamentet.

Samma utskotts förslag om *suppleantsval*, som accepte-

rades af R. o. Ad. samt prästest., vann däremot icke borgareståndets bifall. Man ansåg 3 p. af besl. $^{16}/_{12}$ vara tillfyllest.

Den nya *klassifikation af städerna*, som i beslutet omnämnes, hade af borgarest. antagits den 22 sept. 1823 (Borg. pr. V: 565) samt vunnit K. Maj:ts stadfästelse d. 4 Dec.

I öfrigt må påpekas, att detta beslut, lika litet som förut gjorda stadganden i fråga om valen, har några bestämmelser ang. själfva *valsättet inom hvarje valkrets*. Man har tydligen alltjämt underförstått, att vid revisorsvalen skulle så tillgå som vid val af riksdagsman, d. v. s. att valen skulle ske inför magistraten efter det å hvarje ort öfliga valsätt. Rösträtten var i allmänhet graderad (jfr R.O. § 14), men vid medelbara val röstade elektorerna per capita. (Jämf. Reuterskiöld l. c. sid. 13).

Den 19 Mars 1835 väckte *Wærn* motion *om bruksegares deltagande i revisorsval* (borg. pr. IX: 499), hvilken föranledde följande borgareståndets beslut (borg. pr. IX: 866): »Då den enda bergslag, som intill innevarande riksdag inom Borgareståndet innehaft representationsrätt, är Fahlu Bergslag, hvilken, enl. Ståndets den 16 Dec. 1823 rör. sättet och ordningen för val till revisorer etc., fastställda stadganden, sänder en revisor till den revision, som inträffar näst efter den, hvaruti Fahlu stad egt ombud, fann ståndet, med hemtad anledning af detta förhållande, de fem särskilda Bergsbruksdistrikten, om hvilkas deltagande i förenämnda revisioner fråga nu blifvit väckt, böra, i likhet med hvad för Fahlu Bergslag nu eger rum, sända revisor till den revision, som närmast följer på den, hvartill staden, näst efter hvilken hvarje bergsbruksdistrikt eger sitt nummer inom Borgareståndet, skickat revisor. Ståndet beslöt alltså, att bergsbrukens 1:a distr. må sända revisor till revision näst efter den, hvaruti staden Gefle genom ombud deltagit; 2:a distr. näst efter den, hvaruti staden Linköping etc.; 3:e — Karlstad etc.; 4:e — Örebro etc.; 5:e — Hedemora.»

Valen, till hvilka bruks- och bergverksegarne *kallades* af bergskollegium (se t. ex. Kgl. BergsCollegii kung. af d. $^{10}/_{7}$ 1835 i Sv. Förf.Saml. n:o 44, s. 2), *egde rum* inför den magistrat inom valdistriktet, som kollegiet därom anmodat

och å dag, som kollegiet utsatt och kungjort. De valberättigade fingo använda ombud. *Omröstning* skedde med slutna sedlar enl. § 71 R.O. *Vallängd* uppgjordes af bergskollegium. Röstetalet utsattes däri i riksdaler efter brukstillverkningarnes olika värden. — I afs. å *valrätt* och *valbarhet* iakttogos stadgandena i R.O. § 14 mom. 5:o.

I sammanhang härmed torde böra erinras om den förändring R.O. § 14 m. 5 (dåvarande) undergick vid riksdagen 1850—51 och hvarigenom valmännen för Falu bergslag ökades.

Den 10 mars 1845 väckte *A. Berg*[1]) i borgarest. (Borg. pr. IV: 127) en motion ang. *förändrad ordning vid val af borgareståndets revisorer*, af följande lydelse: »Att de i våra grundlagar påbjudna statsrevisioner äro en af de vackraste deruti förekommande institutioner[2]), torde vara ovedersägligt, emedan genom desamma beredes folket tillfälle, att, genom sina ombud, kontrollera och bedöma, huruvida riktig hushållning blifvit iakttagen, om de ofta och med möda hopsamlade skattebidragen blifvit grundlagsenligt använda, om de af R. Ständer bestämda anslag utgått till de för dem afsedda ändamål etc., liksom det icke heller torde kunna förnekas, att dessa Revisioner, väl och med noggranhet utförda, betydligt underlätta Ständernas arbeten, och blifva för dem en god ledning, för bedömandet af statsförvaltningens gång mellan riksdagarne. — Erkännande detta, så torde deraf sjelfmant följa, att man bör, så mycket som möjligt sträfva till att göra dessa Revisioner till en verklighet, eller, för att begagna ett bekant uttryck, »till en sanning», hvilket också är ändamålet med denna min vördsamma framställning. — En af de orsaker,

---

[1]) representant f. Stockholm.

[2]) I annan ton yttrade sig gr. C. F. Horn v. 1840 års rdg (se Ad. prot. XIII: 614). Jfr ofv. s. 13.

som jag anser ligga i vägen, för att bringa Revisionerna till en större fullkomlighet, än den de hittills haft, och som derför böra, så vidt möjligt, undanrödjas, är det sätt, hvarpå Borgarest. utsett sina revisorer eller efter tur, städerna emellan; ty derigenom bestämmas valen oftast af slumpen, ofta af konsiderationer, utfalla i den ena staden väl, i den andra åter mycket illa, ja! man har sett personer utväljas och åtaga sig denna befattning, hvilka helt och hållet sakna de qvalifikationer som äro oundgängligen nödvändiga för uppdragets fullgörande, eller att förstå böckers och räkenskapers förande och granskning. Detta förhållande kan så mycket menligare inverka på Revisionsarbetets ordentliga gång, som vanligtvis Revisorerna af de andra tre stånden hafva rättmätiga anspråk på, att ledamöterna af Borgerskapet deruti skola vara hemmastadda; men äfven sådana ledamöter, hvilka ega erforderlig skicklighet för motsvarande af det dem lemnade förtroende, äro, första gången de deltaga i Revisionsarbetet, så ovana vid de komplicerade och otydliga metoderna, som begagnas för uppgörandet af StatsContoirets och de flesta förvaltande verkens räkenskaper, att en god del af den förut nog knappt tilltagna tiden af tre månader åtgår, för att göra dem hemmastadda i nämnda invecklade bokföringsmetoder, hvarföre det alltid skulle vara en stor fördel för arbetets påskyndande, om åtminstone några personer utsågos, som förut deltagit i detsamma.

Dessa allmänna olägenheter kunna på intet vis uppvägas af det slags rättvisa, man genom 1823 års stadga velat åstadkomma, då man åt samtliga rikets städer inrymt rättigheten att, hvar och en inom sin klass, turvis deltaga i Statsrevisionerna, och sjelfva den då uppgjorda fördelningen innefattar, efter mitt förmenande, en icke så ringa orättvisa då, enl. densamma, Stockholm utser ledamot till hvarje Revision, Göteborg till hvarannan, Norrköping och Gefle till hvar fjerde, hvaremot städerna af 4:e och 5:e klasserna, de förra blott hvart 40:de och de senare endast hvart 70:de à 80:de år komma i åtnjutande af den förmenta fördelen.

Till undanrödjande af ofvannämnda olägenheter och missförhållanden, vågar jag nu vördsaml. föreslå, att Borgarestån-

det, i likhet med Ridderskapet och Adeln samt Bondeståndet, vid denna och hädanefter vid hvarje riksdag, så länge n. v. representationssätt varar, utser de ledamöter, som böra deltaga i de innan nästa påföljande Riksmöte infallande Revisioner öfver Stats-, Banco- och Riksgälds-Verken».

Borgarest:s Ensk. besvärs utskott afstyrkte motionen i sitt utlåt. N:o 7, men i ett tillägg föreslog utsk., att de mindre städerna skulle ega rätt att till revisor utse i annan stad boende, kompetent person, sål. en återgång till best. af 1810 ang. 4:e och 5:e klassens städer; hvarefter motionen den 5 maj (Borg. pr. IV: 792 ff.) blef föremål för diskussion i ståndet.

Härvid talade *Foenander* för motionen. Han yttrade bl. a.: »Det kan icke undfalla uppmärksamheten att Utskottet, som velat förorda principen af en historisk kontinuitet, för denna princip uppoffrat de mest ovedersägliga fördelar för det allmänna. Det har, emot de skäl för reformen, som motionären framställt, endast anfört 2:ne motskäl, hvilka i sig själfva, efter min tanke, äro särdeles lösa; det ena består deri att hvarje stads rätt, att, i sin tur, genom sina ombud erhålla fullständig kännedom om Rikets Drätsel, bör, oförkränkt, bibehållas; det andra är, att en förändring af det n. v. förhållandet icke är tillräckligt motiverad genom den förutsättningen, att personer, obekanta med såväl räkenskaper i allmänhet som statsräkenskaper i synnerhet, och således alldeles otjenliga för det värf, man iklädt dem, kunna till Revisorer blifva utsedde. Jag skulle knappast kunna tro, att Utskottets ledamöter, vid närmare besinnande, skulle vilja såsom stöd för afslaget å motionen, med allvar anföra det första skälet; ty hvad de städer beträffar, hvilkas folkrikhet och högre ståndpunkt i samhället, samt större såväl materiela, som intelluktuela utveckling, berättiga dem att i Statsrevisionerna deltaga, så ligger det i tingens ordning, att det är inom dem, som man bör söka och finna de personer, som äro sitt kall vuxne, och dessa städers innevånare behöfva således icke frukta, att se tillfället för sig förloradt, att ur första hand erhålla underrättelsen om statsverkets tillstånd, om äfven det teoremet

skulle vara bevisadt, att ett från en Statsrevision återvändande ombud i vanlig ordning utförligare kan meddela sådana upplysningar, än dem, som ur den tryckta Revisionsberättelsen inhemtas. — Hvad fördel kan deremot en stad af 3:e, 4:e och 5:e klassen hemta af den förordade rättigheten att hvart 40:e, hvart 60:de eller hvart 80:de år sända ett ombud till Statsrevisionen, om icke möjligtvis den att hvart 40:de, 60:de eller 80:de år visa en artighet mot någon af sina medlemmar, som af enskilda orsaker kunde önska att besöka hufvudstaden? Så har det tillgått någon gång, och så kan det i framtiden komma att tillgå» o. s. v. ...... »Men .... för att tillfredsställa den paniska fruktan, att i fråga varande val städse skulle komma att falla å Stockholms borgareskap» ville talaren så modifiera motionärens förslag, att vid de af honom föreslagna valen alltid endast en ledamot af Stockholms borgareskap finge väljas.

Hörnstein ansåg allt väljande af revisorer vid riksdag vara ett oting af följ. skäl: 1) Ständerna äro sjelfva administratorer, direkt genom de instruktioner, som utfärdas för deras fullmäktige i banken och riksgäldskontoret och indirekt genom utnämningen af dessa ombud, hvarför ingen anmärkning, huru despotiskt ständerna än måtte handla, skulle framställas i denna del af revisorer, som icke vore annat än samma ständers ombud eller delegerade; 2:a) vid en riksdag kan ofta ett parti »beherska ärendena», och skulle detta genom det föreslagna valsättet sträcka sitt välde till kommande revisioner, ända till dess att ett parti med annan åsigt och anda bemäktigade sig voteringarne; »intetdera möjligen särdeles fosterländskt och populärt.»

»Om revisorerna deremot utgå från folket, genom direkta val, torde de böra anses oväldigare och mindre smittade af riksdagsåsigter, samt tillförlitligare uttrycka folkets opinion, sådan den är efter och till följd af Riks. Ständers åtgärder.»

V. Talmannen Brinck: enl. R.O. § 68 vore det Rikets Ständer, ej städer, som skulle välja revisorer.

Flere talare framhöllo, att, då ståndet i fråga om nationalrepresentationen med så stor entusiasm hyllat principen om

samfällda val, så borde det, »för att ej gifva sig sjelf dementi», biträda motionen.

C. J. Kock: det vore ej grannlaga att besluta förändringen utan att först höra kommunerna.

Äfven *Thorn* ansåg, att städernas rätt vore för dyrbar att utan vidare efterskänkas. Åtminstone borde hemmavarande kommittenter höras. Motståndet skulle utan tvifvel bli allmänt. Förordade amendementet till utsk:s förslag, men önskade den där medgifna rättigheten utsträckt äfven till 3:dje klassens städer.

Schartau: »Förslaget åsyftar hvarken någon förmon, eller något minus i rättigheter, vare sig för den ene eller för den andre, utan endast en förbättring af revisionsväsendet. Man förmenar, att det nya valsättet skulle leda dertill att representanterna på Stockholmsbänken blefve ett slags sjelfskrifne revisorer; men jag hemställer till ståndet, huruvida, om fråga nu vore att förrätta ett dylikt val, det hade någon den minsta sannolikhet för sig att förtroendet skulle skänkas åt någon enda af ledamöterna på denna första bänk. Vi behöfva blott erinra oss, att ibland hufvudstadens 10 riksdagsmän 6 äro disqvalificerade genom fullmäktighetsskapen i Banken och Riksgäldskontoret, och ungefär enahanda lärer förhållandet alltid blifva — — — —. Då hufvudsaken är, att Statsrevisionerna blifva fullgjorda af kunnige, sjelfständige och frisinnade män, så måtte det vara temligen likgiltigt, om dessa hafva sitt hemvist i den ena eller andra staden, likasom huruvida de mindre städerna hädanefter, såsom hittills, skola få, hvart 60:de eller 70:de år, sända sin borgmästare eller en af sina rådmän till Revisionen, eller icke, ehuru det under förflutna tider tilläfventyrs någon gång varit en förmon för desse herrar, att blifva härtill kallade, emedan vägen derigenom öppnats från de små städerna till de stora domsagorna. Borgarest. bör framför allt se till, att den delegation deraf, som deltager i revisionsförrättningarne, blir för sitt angelägna bestyr så lämplig som möjligt; — och jag frågar, om det är att vänta, att borgerskapet i en stad af några 100 i allmänhet

mindre bemedlade och mindre bildade innevånare, kan vara i stånd att göra ett tjenligt val?» o. s. v.

Hörnstein: »Handlar man klokt att öfverlemna revisorsvalen åt en corps, som, föga talrik, inom sig kan räkna icke mindre än 6 redovisande och möjligen flere genom stundom tjenstgörande suppleanter? Förslaget är icke demokratiskt, utan i stället uppenbart aristokratiskt, och jemväl i denna del af olika syfte med Representationsfrågan.»

Palander ville, att äfven 2:a och 3:e klassens skulle få rätt utse revisorer fr. annan stad.

Billström: »Det må visserligen så vara, att från de mindre städerna någon gång utkorats revisorer, med hvilka man i ett eller annat afseende haft skäl till missnöje», men »det är icke blott en och annan »Småstadsborgmästare eller Rådman», mot hvilken man kan slänga förebråelsen, att illa hafva motsvarat ett allmänt, vigtigt förtroende. Samma förebråelse kan med lika fog göras en och annan högmögen borgare från de stora städerna, sjelfva Grosshandlarne icke undantagne» o. s. v. »Oaktadt de försäkringar man sökt bibringa oss derom, att Ståndets ledamöter på främsta bänken ej skulle, nu eller framgent, företrädesvis blifva de utvalde, derest motionen bifölles, hyser jag dock denna öfvertygelse, och vågar, i nämnde fall, anse Stockholmsrepresentanterna nära nog sjelfskrifne till revisorer. Till stöd för denna min mening, torde vara nog att hänvisa till Ståndets val till Fullmäktige i Banken och Riksgäldskontoret. Egentliga orsaken dertill, att aldrig någon utom hufvudstaden boende utses till sistnämnde befattningar, måste tvifvelsutan vara den, att arvodet för dessa Fullmäktige ej motsvarar lefnadskostnaden här på stället . . . . . Icke heller kan jag medgifva, att något allmänt gagn åstadkommes dermed, att samma personer fortfarande förrätta revisionerna. Ty, om dessa förrättningar äro, hvad man ger dem ut för att vara, en bildningsskola i statsekonomiens särskilda grenar, så vore det ju nyttigt och af synnerlig vigt, att de kunskaper, som derifrån stå att hämta, blefvo så vidt möjligt är, utbredda. — — — Man har velat sammanställa förevarande fråga med den stora, hela nationen rörande frågan om en

representationsförändring. Men . . . då den senare, sådan dess lösning allmänneligen önskas, utgår från principen af direkta val, afser tvärtom herr Bergs motion ett medelbart och inskränkt valsätt.»

Tal. gillade tillägget till utsk:s förslag, men ville däri göra den modifikation, att 4:e o. 5:e kl:s städer ej skulle till revisor få välja någon fr. Stockholm, »ty», sade han, »enligt min erfarenhet ihågkommes Stockholm nog och gör sig äfven ihågkommet, utan att särskildt behöfva påpekas.»

De Märé röstade för bifall till mot. Man borde ej medgifva »rotten boroughs» alltför stora rättigheter. Häraf uppkallades

Herr Lagergren, hvars erfarenhet alldeles icke bekräftade, att dessa rotten boroughs »eller ruttna och öfvergifna städer, som man behagat kalla våra småstäder», icke skulle kunna lämna tjänligt ämne till revisorsbefattningen. Man hade åberopat, att R. o. Ad. samt bondeståndet utöfvade sin valrätt på det nu yrkade sättet. Visserligen skulle bondest. kunna utöfva sin valrätt lika med städerna, men då häradenas antal är mellan 6 o. 700 funne man lätteligen, huru sällan valrätten skulle återkomma, hvadan det icke borde väcka förundran, att valen hos bondest. på annat sätt förrättades. Hvad R. o. Ad. anginge, så vore dess församling ej någon representation, hvilket upphäfde en likhet i förhållandena mellan adeln och de stånd, som bildades genom val.

Wærn skulle rösta för bifall till motionen i dess af Foenander modifierade form, men ansåg dock, att fr. Stockholm alltid skulle få väljas 2 revisorer, = $^1/_3$ af revisorernas antal, eftersom Stockholms folkmängd vore ungef. $^1/_3$ af rikets.

Till sist bifölls med 30 r. mot 13 Enskilde besvärs utsk:s bet. n:o 7, enligt hvilket gamla ordningen bibehölls, endast med den förändring, att städerna af 4:e och 5:e kl. berättigades, att, i fall de icke själfva ville sända revisor, i Stockholm eller annan stad utse och förordna någon af sådan egenskap som § 70 R.O. föreskref, och under iakttagande af hvad § 14 R.O. stadgade — Ny klassifikation skedde 1853. Jmf Naumanns grundlagsed. und. § 14 R.O.

Efter förändringen i borgarståndets sammansättning v. 1856—58 årens riksdag, yppade sig tvifvelsmål, huruvida den gamla ordningen för revisorsvalen kunde bibehållas. Så hade vid 1859 års riksdag magistraten och borgerskapets äldste i Stockholm till borg.st. aflåtit en skrifvelse uttryckande sådana tvifvelsmål, men borg. st. hade i sitt svar af den $^2/_6$ 1860 förklarat denna framställning angå ett ämne, hvarom borg.st. ansåg sig icke böra föreskrift meddela. Emellertid återkom frågan i form af en skrifvelse från samma myndighet och korporation vid *riksd. 1862—63*, hvari de förnyade sin framställning om föreskrifters utfärdande (Borg. prot. III: 600), helst den nya stadsfullmäktigeinstitutionen snart skulle träda i verksamhet, *och föreslogo, att valen skulle ske af stadsfullmäktige.* — Borg.st:s Enskilda utsk. föreslog däremot, »då det icke vore gifvet, att stadsfullmäktige vore röstberättigade vid riksdagsmannaval», att ståndet måtte förklara, det ståndets revisorer skulle för alla rikets städer utses af dem, *som till deltagande i riksdagsmannaval vore berättigade.* Denna valkategori vore en helt annan än den, som utsåge stadsfullmäktige, men grundlagarne gåfve otvifvelaktigt vid handen, att inga andra borde välja statsrevisorer än de, som egde rätt att välja riksdagsmän. Under debatten, som blef ganska liflig, förordade flere stadsfullmäktiges valrätt. Andra utgingo från det allmänna förhållandet, att revisorer väljas af dem, som gifvit de anslag, som skola revideras, och föreslogo val af ståndet vid riksdagen, helst stadsfullmäktige ej funnes i alla städer. Beslutet blef, att ståndet antog utskottets förslag. Vid *1865—66 års riksdag* synes man hafva tänkt sig ett val vid riksdagen (Borg. pr. I: 304), men äfven nu följdes den gamla ordningen, och Stockholm, Göteborg, Kalmar, Uddevalla, Varberg samt Laholm voro de städer, som sista gången utöfvade valrätten (till rev. 1866).

Borg.st:s val af rev. plägade ske i juni (jfr borg. prot. 1865 I: 305), men de höllos 1866 tidigare i anseende till den förestående grundlagsändringen. (Borg. pr. 1865. II: 690).

Genom utdrag af ståndets protokoll underrättades fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret om hvilka städer,

som skulle välja. Skrifvelser om det närmast förestående valet utfärdades till magistraten i Stockholm, vederbörande länsstyrelse och till bergskollegium samt, efter dess upplösning 1857, till kommerskollegium (ifall något bergsbruksdistrikt skulle välja). Ståndets kanslidirektion fick i uppdrag att i behörig tid underrätta alla vederbörande ang. valen till de öfrige revisioner, som kunde inträffa före nästa riksdag.

Bondeståndets val.

Vid föredragning d. 1 sept. 1809 inom ståndet af konst. utsk:s första förslag (af 5/8) till riksdagsordning, gjordes ett yrkande, hvari många af ståndets ledamöter instämde, af innehåll: »med väljande af Revisorer och Fullmäktige uti Banken bör förhållas på sätt vid 1800 års Riksdag blifvit beslutet; börandes desse länsvis tillsättas; och dymedelst kan en Landsort af ett Ombud, som då icke behöfver begära särskild betalning, nytta tillskyndas till afhjelpande af ortens enskilda angelägenheter». (Prot. II: 508).

Det åsyftade beslutet fattades af bondest. vid rdgn i i Norrköping *d. 12 juni* (Bondest. pr. 462), rörde val af fullmäktige och revisorer och hade följande lydelse:

(1) »att, sedan Bondeståndet nu fått tillåtelse att deltaga i förvaltningen af Rikets Ständers Bank, hvilken förmån genom K. Mj:ts nåd beredts, och dervid det förbehåll gjordt är, att icke några andra måge till Fullmäktige och Revisorer derstädes utses, än sådana som kunna till Riksdagsmän för detta stånd väljas, bör härmed äfven i Riksgälds-Contoret på lika sätt förhållas.

(2) att Ståndet nu vid Riksdagen sjelf väljer, ej mindre tre Fullmäktige i Banken och tre i Riksgälds-Contoret samt sex Revisorer till första Revisionen uti dessa Werk, jemte en Revisor till Riksgälds-Diskontens Revision nästa år, än ock tvenne Fullmäktige i survivance eller reserve, neml. en för Banken och en för Riksgälds-Contoret, hvilka, så snart någon

af de nu blifvande Fullmäktige på ett eller annat sätt ifrån deras befattning skiljas, komma att intaga de först afgåendes rum;

(3) att berörda val denna gäng ske utan annat afseende på orten eller Länet, hwarest de walda hafwa deras hemwist, än att en Fullmäktig i Banken och Revisionen till nästa års granskning af Diskont-Werket tagas från Finland;

(4) att Fullmäktige i Banken och Riksgälds-Contoret komma att emellan Riksdagarne sålunda ombytas, att wid Revisionen 1803, utgår på hwardera stället en Fullmäktig efter dem emellan skedd lottning, wid Revisionen år 1805 på lika sätt en af de tvenne öfrige nu walda, och wid Revisionen 1807 den äldste utan omlottning; hwarefter wid hwar Revision, den uteslutes som längst i Werket sutit, och en annan i stället wäljes af det Län, som är dertill berättigadt, så att Ståndets Fullmäktige alltid blifwa trenne på hwardera stället;

(5) att, enär framdeles, och sedan de, hwilka såsom reserve nu blifva af Ståndet utnämde, fått inträda, ledigheter ibland Ståndets Fullmäktige i Banken eller Riksgälds-Contoret sig yppa, sådana måge utses på det sättet, att inom Swerige Länen wälja efter den ordning som de i Matrikeln äro uppförda, dock alternative eller skiftesvis emellan de första och sista, så att Göteborgs och Bohus Län wäljer näst efter Upsala Län och Hallands efter Stockholms Län; hwaremot inom Finland, ifrån hvilken ort alltid en Fullmäktig skall sitta i Banken och en Revisor till Bankrevisionen utses, walen dertill, enär omständigheterna det fordra, förrättas af de Finska Länen i ordning efter hvarandra;

(6) att icke flere än en Fullmäktig eller Revisor må på en gång tagas ifrån samma Län, men sjelfwa walen inför Konungens Befallningshafwande i det Länet, der Fullmäktig eller Revisor skall wäljas, werkställes af Deputerade för hwar Socken, nemligen en för de smärre Församlingar, som bestå af till och med femtio mantal, och twenne för de större Socknar, hwilka Deputerade alla böra wara af Bonde-Ståndet, och icke äga rätt att till Fullmäktige eller Revisorer utse

några andra än dem som kunna till Riksdagsmän för detta Stånd wäljas;

(7) och ändtligen» etc. (handlar om att fullmäktige ej finge väljas till riksdsgsmän eller, valde, få inträda i Ståndet).

Länens ordning enligt matrikeln (se ofv. mom. 5) var följande: Upsala, Stockholms, Skaraborgs, Kronobergs, Jönköpings, Westerås, Östergötlands, Södermanlands, Elfsborgs, Kalmar, Kopparbergs, Örebro, Karlstads, Gefleborgs, Vesternorrlands, Vesterbottens, Gotlands, Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus län.

Den 20 jan. 1810 (Prot. VII: 225 ff.) blef frågan föremål för bondest:s öfverläggning. *Er. Ersson* från Nerike hade inlemnat ett memorial af i hufvudsak följ. innehåll: Den vid 1800 års rdg stadgade ordningen var då nödvändig, enär det kunde dröja en mansålder till nästa riksdag. Denna ordning var antagen att gälla endast tillsvidare. Kunde nu upphäfvas. Tal. föreslog, att valen skulle ske af ståndet vid riksdag. Revisorerna borde anses ss. ombud för bondest. i hela Svea land, ej ss. enskilde fullmäktige för en viss landsort. Valen borde afgöras genom flesta rösterna utan afseende å ordningen länen emellan. Visserligen kunde hända, att flere län på detta sätt ej blefve representerade. Men detta vore ingen olycka. Det ena länet hade ej något intresse framför det andra. Ståndet, samladt vid rdgn, vore bäst i tillfälle bedöma dugligheten och utse de lämpligaste. Om det likväl skulle blifva ståndets gemensamma tanke, att de län, som hittills vid någotdera verket, haft fullmäktige, ej borde komma i fråga, innan samtliga länen däri deltagit, så yrkades i alla fall, att såväl fullmäktige som revisorer skulle väljas vid rdgn. — — — I detta sista instämde *Anders Jansson Hyckert* från Upland: Valen borde, ehvad länsordningen skulle följas eller ej, ske af ståndet v. rdg. På detta sätt skulle man vara fri från »all imposition» och »hafva valrättigheten oförkränkt», hvilket icke alltid inträffade, om valen skedde inför landshöfdingen. — — — Andra ville, att 1800 års besl. fortfarande skulle efterlefvas, en åsigt som ock framställdes i ett af *A. Sandstén* inlemnadt diktamen: Då den ena provinsens inbyg-

gare lika så väl som den andras finge delta i allm. bevillningar och gärder, så blefve de ock lika berättigade att erhålla reda och begrepp, huru dessa gärder blifvit förvaltade. Detta ändamål kunde endast vinnas genom att turen bland länen följdes. »Ovissheten alstrar misstroende. Afunden och intrigen betjena sig af detta misstroende för att anställa Cabaler, och hvem kan nämna gränsen för dessa krafters härjningsförmåga? Det är ej ogörligt, att blott af en så liten anledning en inbördes krigsfackla skulle kunna tändas.» (!) Sandstén ville därför föreslå, att valordningen af 1800 följdes, och att således v. närmast följande revision den äldste af fullmäktige så i banken som riksgäldskontoret afginge och de i tur blifvande länen valde deras efterträdare o. s. v.

Till sist fattades det beslut 1:o) att valen skulle ske vid riksdagen; 2:o) att ombuden skulle tagas från de län, som enl. 1800 års stadga vore i tur, och att så skulle äfven framdeles förfaras.

Den 27 mars fattade ståndet följ. beslut (Prot. IX: 621, 627): val skulle ske först af 6 rev. till 1812 års revision, sedan af 6 till 1814 års, hvarvid 1800 års ordning i afs. å de län från hvilka ombuden skulle utgå, borde följas, med iakttagande däraf, att mer än en person icke finge väljas från samma län.

Några andra best. rörande bondeståndets revisorsval har jag icke kunnat finna. De olika valresultaten under tidernas lopp ge vid handen, att länsordningen ej följdes. Ursprungliga meningen synes hafva varit, att vid valen, så mycket möjligt var, skulle gälla den regel, R.O. § 31 uppställde i fråga om val till bevillningsutskottet, hvars medlemmar borde vara »valde från särskilde och, så vidt möjligt är, från alla rikets provinser», en regel, som i praxis tillämpades äfven vid val till allmänna besvärs- och ekonomiutskottet och ännu 1865—66 iakttogs vid val af elektorer jämväl till andra utskott. (Reuterskiöld l. c. 106.) — Lika litet tillämpades best. i besl. d. $^{27}/_{3}$ 1810, att flere från samma län icke finge väljas. Så valde bondest. d. $^{17}/_{2}$ 1830 6 revisorer till rev. samma år, och utsågos från Gefleborgs län 2, från Vesternorrlands 2,

från Stockholms och Kopparbergs föt hvartdera 1. — Valen skedde utan elektorer. (Jfr. ock 1856 års bondest. pr. IV: 387.)

Suppleanter.

Adeln valde ej några sådana vid riksdagen, utan ersattes afgångne genom val af R.H.direktion, i början i förening med de kvarstående revisorerna (Instr. f. R.H.dir. 1810 § 9. 1818 § 4), sedermera — efter 1823 — af R.H.direktionen ensam (Instr. f. R.H.dir. 1825 Art. I: § 5) Visserligen stadgas i instr. f. R.H.dir. af 16/11 1823 § 5, att, först sedan de af R. o. Ad. valde suppleanterna inträdt, direktionen skulle ega att förrätta fyllnadsval, ett stadg., som återfinnes äfven i instr. f. R.H. direkt. af den 26 maj 1851 § 7, men jag har ingenstädes funnit R. o. Ad. vid riksdag välja suppleanter.

I R.H.utskottets memorial N:o 4 § 4 (Bil. n:o 4 till ad:s prot. för den 19/7) år 1823 säger det sig skola, i 2:a afdelningen af sitt försl. till R.H.O., föreslå föreskrifter ang. suppleantval såväl i afs. å valsätt som suppleanternas antal. Några sådana föreskrifter förekomma dock ej i förslaget eller den utfärdade R.H.O. — — — Däremot valde R. o. Ad. suppleanter för R. St:s fullmäktige och till utskotten. Så ock de öfriga stånden (Reuterskiöld l. c. 101).

Hvad *prästeståndet* angår, så har jag ofvan (sid. 38) visat, hurusom uteblifvandet af ombud från Wisby stift vid 1820 års revision, revisorernas i anl. däraf gjorda hemställan samt banko-utskott:s däraf föranledda förslag (utlåt. n:o 2) förmådde ståndet att den 7 april 1823 (Prot. II: 247) besluta icke allenast suppleantval utan ock ett förfaringssätt för den händelse hvarken revisor ell. suppleant kunde infinna sig (jfr förslaget 1853, ofvan sid. 40).

Redan 1809 föreslogs i *borgarest.* suppleantval (Borg. pr. II. 1: 571), vid debatten om försl. till R.O., till undvikande af sådana val som R.O. § 69 omtalade. Hvarken då eller sedermera, i följd af bankoutsk:s ofvan omtalade utlåtande vid

1823 års riksdag, fattade ståndet något beslut om en allmän bestämmelse rörande dylika val, utan ansåg stadg. i besl. d. 24/3 1810 mom. 5 och d. 6/12 1823 mom. 3 tillräckliga för den händelse ledigheter skulle uppstå bland ståndets revisorer. Emellertid utbildade sig den praxis (se borg. prot. 1859 III: 510), att för hvarje revisor tillika en suppleant utsågs.

Bondeståndet beslöt den 25 april 1810 (Prot. X: 643), att ståndets kansli-direktion, (som bestod af ståndets fullmäktige i banken och riksgäldskontoret med en af K. Maj:t tillsatt sekreterare), i händelse någon af revisorerna skulle afgå före nästa riksdag, skulle låta ny revisor från samma län som den afgångne genom ordentligt val i hemorten utses. — Vid 1812 års riksdag välja bönderna, sedan själfva revisorsvalet försiggått den 6/8, den 8 aug. 3 revisorssuppleanter; och valde ståndet sedermera alltjämt 3 suppleanter till hvarje revision, hvilka suppleanter jämväl skulle fungera som suppl. åt diskontverkens revisorer (l. c. 903).

Besvär.

Vid valet till 1820 års revision anfördes besvär öfver valet i Uddevalla (bankorev. prot.) hos konungens befallningshafvande, som meddelade äfven ständernas fullmäktige sitt utslag. I besvärshänvisningen förständigades klaganden att, för så vidt han ville besvära sig öfver konungens befdes utslag, inom 8 dagar efter delfåendet däraf inkomma med till K. Maj:t ställda besvär. Äfven vid prästeståndets val torde R.O. § 19 ansetts tillämplig. Domkapitlet ersatte i detta stånd konungens bethde. Besvären hos K. Maj:t afgjordes i högsta domstolen.

Afsägelse.

Till de »andra tillfälligheter» än dödsfall, som § 69 R.O. omförmälde såsom orsakande »ledigheter af revisorer», hörde afsägelse af uppdraget. Att sådan ofta förekom utvisa revi-

sorernas och ståndens protokoll. Beryktade blefvo de sex på hvarandra följande afsägelserna före 1827 års revision af adliga revisorer, som på grund af sitt höga riddarhusnummer kunde befara, att de skulle behöfva presidera vid förrättningen[1]. De anförda skälen voro mången gång svaga nog, och öfverhufvud synes man ej hafva tillämpat bestäm. i R.O. § 17 mom. 2 ang. afsägelse af riksdagsmannauppdrag, som ej tillät afsägelse utan styrkt laga förfall. Några särskilda stadg. för revisorerna i allmänhet gåfvos i detta afseende ej. I prästeoch borgarest. skedde afsägelse hos domkapitel och konungens befallningshafvande, som förordnade om nytt val och därom underrättade bankofullmäktige. (Se bankorv:s prot. 1820).

Konungens kallelse till revision.

Enl. § 68 R.O. skulle revisorerna af K. Maj:t kallas till sin förrättning. Något stadgande af denna lydelse fanns ej i första redaktionen af riksdagsordningen, men inflöt på prästest:s begäran, hvilket önskade, att i detta fall förhållandet fortfarande skulle blifva sådant som före 1809 (R. o. Ad. prot. 1809, III, 2: 4024).

Vid debatten på riddarhuset, om konst.utsk:s ändrade förslag till R.O., den 18 okt. och följ. dagar (Ad. pr. III: 2: 4552) framhölls olämpligheten af konungens kallelserätt: om det skulle hända att konungen ej kallade, hvad utväg funnes väl då?

Konungens kallelse har vanligen utgått i senare hälften af juni och skett genom allmän kungörelse. Jfr instr. 1830 § 6 och kgl. cirkuläret till de förvaltande verken etc. af den 14 aug. 1841, 6:e mom.

Vid 1840—41 års riksdag anmäldes af R.H.sekret. (Ad. prot. XXV: 162), att ingen expedition från R. o. Ad. eller de andra stånden afgått till K. Maj:t med uppgift å de revi-

---

[1]) Jfr Schinkel l. c. XI: 228.

sorer, som blifvit valde, vid föregående riksdagar, utan hade vanligen emot den tid, då revisionen skolat företagas någon tjänsteman från statsexpeditionen blifvit nedsänd till R.H.-sekreteraren för att under hand ur protokollen erhålla underrättelse om hvilka personer, som till revisorer blifvit utsedde. K. Maj:t hade således dittills icke haft någon officiel upplysning till ledning för sin kallelse. Adeln beslöt, att K. Maj:t genom skrifvelse skulle underrättas om valets utgång, och en sådan skrifvelse afgick sedermera från R. o. Ad. Däremot hade k. kungörelsen d. 19 febr. 1779, 2:o föreskrifvit, att konungen skulle underrättas såväl om vid riksdagen gjorda val som ock om de läns, städers och stifts, som skulle välja, på det han måtte kunna kalla revisorerna. Emellertid finner man, att sådan anmälan, äfven under den period, vi behandla, skett också af de ofrälse stånden, ehuruväl af prot. icke framgår, huruvida detta tillvägagående alltid egt rum.

Tid.

Vid debatterna om förslaget till R.O. hos ad. d. 29 aug. och i de öfriga stånden d. 1 sept. 1809 yrkades i flere stånd (Ad. pr. II: 2: 1355, borg. pr. II: 1: 571, bondest. pr. II: 503), att endast en revision skulle ega rum mellan hvarje lagtima riksdag. Hos R. o. Ad. gjordes yrkandet af F. Silfverstolpe, som ansåg det 3:dje året efter riksdagen vara härför lämpligt. Sedan vore det så mycket lättare för ständerna att granska de två senare årens förvaltning. Tvenne revisioner skulle medföra stor kostnad. Man styrktes så mycket mer i denna åsigt, som före 1800 revisionerna skedde hvart 3:dje år, och man nu hade 3 månader anslagna åt förrättningen i st. f. 2.

K.U. svarade därpå (Ad. pr. III: 2: 4023), »Utom det att genom en sådan anstalt Riksens Ständers göromål under riksdagen blefve betydligt ökade, skulle revisionerna fordra längre tid och således föga mer än en resepenning besparas.»

I prästest. yrkas, att rev. borde begynna den 15 augusti och vara till november månads slut (prästest. prot. d. 1/9 1809),

hvilket dock ej föranledde någon ändring af redaktionen (K.U:s utlåt. d. 6/10).

Liksom enl. R.O. § 2 kallelse till nästa riksdag intogs i föregående riksdags beslut och dag för sammanträdet där fastställdes, så skulle enl. urspr. lydelsen af R.O. § 68 såväl R. St:r som afgående revisorer utsätta tiden för nästpåföljande revision[1]. Denna bestäm. bortföll vid införandet af årliga revisioner. Revisorerna skulle, *emellan* riksdagarne, *sammanträda* så ofta, »att hvarje revision *må* kunna omfatta *tvenne års afslutade* räkenskaper.» Vid 1820—30 års riksdag fann grefve *A. G. Mörner* (Ad. pr. XII: 70) detta egendomliga stadgande troligen bero därpå, att statskontorets räkenskaper ej kunde afslutas på kortare tid än 2 år, emedan det ej förrän efter 2 år kunde erhålla uppgift om beloppet af alla de utgifter och inkomster, som på mångfaldiga orter dels anordnades, dels i små summor inflöte. Vid samma riksdag yttrade grefve *B. F. Schwerin* härom (Ad. pr. XV: 214): »Ifrån 1809—1821 voro de i Statskontoret förda böcker sådana, att de ej kunde revideras. Ett nytt bokföringssätt var af nöden. Man föreställe sig böcker utan afslutning, åtminstone icke synlig för Revisorerna; öfverbalanseringar, icke från den 31 december till följande dagen eller den 1 januari, utan, med öfverhoppande af 365 dagar, till 366:te dagen, eller ifrån år 1813 till 1815, från 1814 till 1816. Det är från detta besynnerliga förhållande, som stadgandet, att revisionen borde omfatta 2:ne år, torde böra härledas.» Och senare förklarar han, att denna bestämmelse vore alldeles egendomlig för Sverige — — —. *I Kgl. Cirkuläret till de förv. verken etc. af d. 14/8 1841* sägs, (i 5:o) att hvarje revision omfattar »tvänne års afslutade räkenskaper, följande på hvarandra ifrån den tid StatsVerket sist, af Stats-Utskottet vid Riksdag, eller af Rikets Ständers Revisorer, blifvit öfversedt.» Anledningen till denna särskilda utförliga bestämmelse inses lätt, då man erinrar sig, att tolkningen af orden »må kunna» i R.O. § 68 var en af de för-

[1] Så t. ex. utsättes i riksdagsbeslutet 1815 § 29 den första revisionen till 1817, den andra till 1819, nämligen under förutsättning, att ingen urtima riksdag sammankomme under tiden.

nämsta tvistepunkterna emellan regering och riksdag i striden angående revisionens befogenhet vid 1823 års rdg. K. Majt:s ståndpunkt i frågan anges kortast genom att framför »2:ne års» införa ett »endast», ständernas genom att insätta ordet »minst».

Redan vid *1815 års rdg* väcktes ett förslag, som antogs att hvila, att § 68 R.O. skulle så förändras, att begynnelseterminen blefve den 15 aug. i st. för 15 sept. och tiden för sammanvaro högst 4 mån. i st. f. 3. (K.U:s bet. af den $^{4}/_{8}$, Bih. t. prot. VI: 227, jfr Rdgsbesl. § 30).

Vid *1817—18 års rdg* antogs detta hvilande förslag af alla stånd, men förvägrades kgl. sanktion, utan att några motiv uppgåfvos för denna vägran. (Bih. I: 351).

Vid *samma riksdag* väcktes, den $^{5}/_{1}$ 1818, i borgarest. af Norström (Prot. I: 560) förslag om årlig revision. Ståndet ansåg, att frågan enl. R.F. § 81 borde väckas i Konst.utsk. såsom åsyftande grundlagsändring, hvarefter försl. förföll.

Vid *1823 års rdg* hade Konst.utsk., i sitt bet. n:o 8, på grund af motion af kommerserådet Santesson, föreslagit att revisorerna borde emellan riksdagarne årligen sammanträda den 15 sept. och vara samlade som förut 3:ne månader. Santesson motiverade sin motion på följ. sätt (Borg. pr. II: 894): St:nas vid 1818 års riksdag fattade beslut om förlängning af revisionstiden har ogillats af K. Maj:t. Revisionen vore nu utsträckt till flere af St:na ell. deras ombud förut ej reviderade räkenskaper, och det vore omöjligt att på 3:ne månader noggrant medhinna 2:ne års alla räkenskaper.

Förslaget, som blef hvilande, afslogs vid *rdgn 1820—30* af präste- och bondestånden (Ad. prot. LVII: 140). Här må anföras ett prof. Moréns yttrande (präst. prot. XIII: 157): »Det är ett anmärkningsvärdt tidens tecken, att St:na få vara 15 och måhända flere månader tillsammans för att bevilja skatter, men icke under tre månader revidera statsverket *efter en instr.*, som de själfva utfärdat. När grundlagen stiftades, beräknades likväl en lika lång tid för revision som för riksdag, hvilket tydligen visar, hvad vikt man då på revisionen lade.» Vid samma rdg föreslog K.U., att § 68 R.O. borde

förändras så, att revisionen skulle taga sin början d. 15 aug. samt vara i 4 mån. (K.U. bet. n:o 65), hvilket försl. blef hvilande, men afslogs vid *1834 års rdg* af adeln (prot. IV: 429) och af prästest. (prot. III: 171 ff.), hufvudsakligen på grund af de ökade kostnaderna. Under debatten framhölls å ena sidan, att revisorerna enl. gamla ordningen finge arbeta jämväl på söndagarne och både för och eftermiddagar med själfva granskningen. Tiden blefve därigenom för kort för att man skulle kunna medhinna några förslag till förbättringar i detaljer. — Från motpartiet invändes att, ehuru göromålen på grund af 1830 års instr. betydligt ökats, så kunde de dock medhinnas, om en klok arbetsmetod tillämpades (fördelning på små afdelningar) samt att 15 aug. vore olämplig tid för revisorer boende på landet i anseende till skörden etc. (vid 1853 års riksd. är det just bondest., som förordar den 15 aug.). Dessutom ansåg man, att rikshufvudboken svårligen kunde blifva färdig till den 15 aug.

Konst.Utsk. vid *1840—41 års rdg* (memor. n:o 15) föreslog, sedan det öfverlemnat sitt förslag om riksdagar hvart 3:dje år, att statsrevisionen skulle blifva årlig. Därigenom skulle den komma till tiden närmare inpå de åtgärder, som skulle granskas och bättre kunna motsvara sitt ändamål. I stället kunde tiden för fortvaro inskränkas från 3 till 2 månader. Begynnelsetermin skulle fortvarande vara den 15 september. Förslaget blef efter debatter hos R. o. Ad. och i borgarest. (Ad. pr. IX: 346, borg. pr. III: 510 ff.) antaget att hvila (Rdgsbesl. § 82).

Hartmansdorff var emot förslaget. Förändringen skulle medföra större kostnader och mera besvär, — vore onödig — kanske skadlig. *Anckarsvärd* fann däremot, att den föreslagna ordningen skulle medföra en mer noggrann granskning. Den komme närmare inpå den tid, då St:na sammanträdde, hvarigenom dessa bättre sattes i tillfälle att bedöma förvaltningen. Olämpligt vore hafva revision hvart annat år, då riksdagarne ju troligen komme att sammanträda hvart tredje. En talare i borgarest. ansåg oegentligt, att stadg. om revision förekom endast i R.O., ville att det skulle inflyta i R.F. En

annan förmenade, att ju oftare riksdagar höllos, desto oftare borde äfven statsrev. samlas.

Då försl. vid *1844—45 års rdg* var före hos R. o. Ad. d. 26 sept. (prot. II: 475), yttrade sig hr *L. F. Rääf*, som deltagit i 1841 års statsrevision och jämte andra reserverat sig mot dess sätt att fatta sin uppgift (se Statstidningen för 1842 n:is 165, 252), bl. a. på följ. vis: »Reservationerna» (som upplästes) »göra tillfyllest att upplysa om revisionernas framsteg uti bemödandena att utsträcka omfånget för deras verksamhet och att inkräkta än på sina principalers än på Konungens höga rätt. Ett förträfligt medel att så fortskrida vore i sanning den nu föreslagna rättigheten att hvarje år sammanträda, med ökad tid till 60 dagar i st. f. nuvar. 45, vid reviderandet af hvarje räkenskapsår. Enär den hittills anslagna revisionstiden varit tillräcklig att granska, icke blott hvad granskas bort, näml. rikshufvudboken, utan äfven räkenskaperna för större delen af de verk och inrättningar, som af statsmedel njuta mera eller mindre understöd, följer, att den begärda tillökningen af tid skulle användas till framletande af ännu flere räkenskaper af nyssnämnda beskaffenhet, ännu mera inträngande i enskilda stiftelsers och personers fridlysta område. Enär också rådrum funnits för herrar revisorers pluralitet att kringtåga staden och dess omgifningar, i ändamål att besöka och granska förvaltande verk, kaserner och inrättningar, och de äfven medhunnit räkna klädesstufvar i kronans utrednings-förråd, synes tidsanslaget till hvad hrr revisorer egentligen hafva att göra icke vara för knappt beräknadt. Under diskussionerna härom tog jag mig friheten framställa, att om denna granskning af räkenskapen, dessa besök så fortginge, utöfver hvad första afsikt och bruk revisorer ålagt, konsekvensen skulle fordra, att hvarje kassa, som eger något sken af statsanslag, borde utan undantag revideras, och hvarje sådant verk eller inrättning besökas. 1843 års revisorer hafva icke jäfvat denna förhoppning. *Genom deras resa till Eskilstuna är nu för de kommande, om blott vi gifva dem tillräcklig tid, väg öppnad för intressanta färder till flodstationer, hamnar, båkar, kanaler, vägbrytningar, fästningsarbeten, alla andra allmänna*

byggnader, hela undervisningsverket, från universiteterna ned till landtbruksskolor, till hvarje kyrka, som erhållit vinsäd, hvarje skattehemman, som fått räntans orubblighet faststäld mot vilkor af bättre häfd och bruk. — Om R. o. Ad. önskar dessa besök och granskningar, och så vidtberesta revisorer, då kan bifall lemnas åt Utsk:s förslag om förlängd tid, och om det finnes nyttigt, att ämbetsverken hvarje år plågas och uppehållas med afgifvande af berättelser och alltmer dryga förklaringar öfver obetydliga anmärkningar, äfvensom att statsverket belastas med nya utgifter, då kan revisionen blifva årlig.»

Adeln afslog förslaget (ingen annan yttrade sig). Det hade då redan förkastats af *prästeståndet*, i hvars debatt (prästest. pr. III: 243) särskildt d:r *Bromans* anförande torde vara förtjänt af hågkomst: »Kontroller äro nyttiga och nödvändiga och blifva, då de handhafvas med rättvisa och billighet, tillfredsställande och belönande för den redlige ämbetsmannen. Men göras de däremot så beständiga, att de hämma ämbetsmannens verksamhet, att de icke lämna honom rådrum att tänka och verka med frihet inom föreskrifna gränser, så blifva de nedtryckande och förkastliga, såsom vittnande om småaktighet och misstänksamhet. Sådant föreställer jag mig intrycket af det *årliga* kontrollerandet på de förvaltande verken. Deras mesta göromål skulle då komma att utgöras af ämbetsberättelser, tablåer, kalkyler samt mottagande och besvarande af gjorda anmärkningar. Ty revisorer måste *anmärka*, komme ock anmärkningarne någon gång endast af obekantskap med former och speciella stadganden. Öfversikten af förvaltningen och göromålens gång måste redan nu vara inskränkt för tvååriga revisioner, och skulle blifva det än mer för årliga. Det ständiga ombytet af personer skulle verka ständigt växlande åsikter, olika föreskrifter och bestämmelser. Nog skulle den lugna verksamheten störas, penningar förspillas, tiden ödas, men nyttan skulle blifva ringa, om någon annan afses, än kontinuitet af Rikets Ständers inblandning i riksförvaltningen. För min del kan jag därföre icke anse den nu föreslagna förändringen uti grundlagen såsom *nödig*, ej heller *nyttig* eller utan stora olägenheter *verkställbar*.»

I *borgarest.* (Prot. I: 349) och *bondest.* (Prot. IV: 172) bifölls förslaget utan debatt.

Vid *rdgn 1847—48 föreslogs* förändringen ånyo af K.U. (Memor. n:o 6 af 20/3 1848) på följande skäl: 1) vid affattandet af § 68 år 1809—10 utgick man från förutsättningen af riksdags sammanträdande hvart femte år, såsom förhållandet var till år 1845, då sammanhanget mellan revision och riksdag blef förändradt genom bestäm. om riksdag hvart 3:dje år. Därigenom kunde lättare än förr den förveckling inträffa, att, i händelse riksdag inginge under pågående revision (om 1847 års revisions tidiga afslutning se nedan), denna revision då borde upphöra med sin förrättning och öfverlämna sina ofulländade arbeten till stats- och banko-utsk:n, hvilket medförde flere olägenheter. 2) Om revisionerna blefve årliga, så skulle stats- och banko-utsk:n befrias från räkenskapsgranskning. 3) Revisionen skulle blifva noggrannare och komme närmare den reviderade tiden. — Revision borde därför sammanträda hvarje år d. 15 sept., vara i 2 mån. och omfatta de för år afslutade räkenskaper, som ej granskats af föregående revisorer. Orden »*emellan riksdagarne*» skulle ur R.O. § 68 utgå (se K.U:s mem. n:o 7). Den nya paragrafen skulle således ha följ. lydelse: »Riksens Ständer skola därjämte, i den ordning stånden, hvart för sig lämpligast finna, vid hvarje riksdag förordna om revisorer, att enligt af Riksens Ständer utfärdad Instruktion, öfverse och granska Statsverkets, Bankens och Riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning; likväl, hvad statsverket angår, utan rättighet att meddela föreskrifter eller förändringar besluta. Dessa revisorer skola vara Sex af hvarje riksstånd *och* böra, *på Konungens kallelse, hvarje år* sammanträda. Revisionsförrättningen skall alltid taga sin början d. 15 Sept. och omfatta de *för år* afslutade räkenskaper, *hvilka af föregående revisorer icke granskade blifvit. Ej må någon* revision öfverskrida en tid af *två* månader. Med revisorernas röstberäkning förhålles efter de uti 66 § utstakade grunder.»

Försl. antogs af *adeln* utan debatt d. 12/4 1848 (prot. IV: 149). I *prästest.* (prot. IV: 382 ff.) ansåg d:r *Norström*,

att riksdagens sammanträdande hvart tredje år borde, långt ifrån att föranleda revisorernas tätare återkomst, ge anledning till motsatsen. Om för fem år behöfdes två, så borde för tre år fordras blott en revision. Kostnaderna blefve betydliga: en två månaders revision (d. v. s. den föreslagna årliga) skulle kosta omkr. 14,000 rdr., då en tre månaders medtog omkr. 18,600 rdr. Den nya ordningen skulle medföra ökadt besvär och därigenom ökade kostnader för de förvaltande verken, i följd af de årliga berättelserna. *Biskop Holmström:* »*Vinsten blefve, att stats- och bankoutskotten befriades från revision af räkenskaperna*». — I de öfriga stånden förekom ingen diskussion och försl. antogs att hvila till nästa riksdag (Riksdagsbesl. § 63).

Vid denna afslogs detsamma i prästeståndet, d. 25/1 1851, efter en längre diskussion (prot. III: 7—26), hvarunder till försvar för detsamma bl. a. anfördes: man skulle genom dess antagande få utsigt att få kortare riksdagar och kollisioner mellan revisionerna och riksdagarne, som började d. 15 nov., skulle undvikas. Mot försl. talade den ökade kostnaden och misstanken att revisionen skulle ännu mera än dittills fördjupa sig i detaljer, i hvilket fall den blefve ett slags kammarrätt och lämpligen kunde göras permanent. — — — Försl. upptogs dock oförändradt af K.U. (Mem. n:o 8) och antogs att hvila till nästa rdg (rdgsbesl. § 60).

1853 d. 8 mars afslogs detsamma af *prästest.* efter en längre debatt (prot. III: 107—121) med 30 röster mot 17. Äfven nu framhölls, att, i regeln hvart 6:e år eller hvar 3:dje revision, det inträffade, att denna skulle anställas samma år riksdag började, i följd hvaraf, sedan riksdagarne börjat d. 15 nov., endast 2 mån. arbetstid blefve öfrig för hvar 3:dje revision, i det orden i 68 § R.O. »emellan riksdagarne sammanträda» hänförts äfven till revisionens afslutande, icke blott dess början, som dock egentligen utmärktes genom ordet »sammanträda» och hvilket genom den bestämda dagen, 15 sept., bestyrktes [1]).

[1]) Somliga af 1847 års revisorer hyllade den åsikten, att rev:s arbete kunde fortgå äfven under första månaden af riksdagen. Se bl. a. prästest. prot. 1850—51, III: 25.

På grund af detta förhållande, om ej af andra orsaker, vore en grundlagsförändring nödvändig. Den kunde ske på flera sätt, t. ex. därigenom, att under revisionsåret riksdag ej finge börjas förr än d. 15 dec., eller att den påbörjade revisionen finge fortgå äfven under ständernas sammanvaro, tills granskningen hunnit i vanlig ordning afslutas. Den tredje utvägen hade föreslagits af K.U.: 2 månaders revision hvarje år.

Äfven vid 1853 års riksdag återupptogs förslaget af K.U. (mem. n:o 9), dock — efter omröstning i förstärkt K.U. (mem. n:o 54) — med den förändring, att begynnelseterminen utsattes till den 15 augusti. Denna ändring hade yrkats af bondest. Såsom skäl därför anfördes (bond. pr. 1854 V: 272), att den 15 sept. vore en tidpunkt alltför nära riksdags början, helst man beslutat, att nästa riksdag skulle taga sin början den 15 okt. 1856; revisionsarbetet borde vara fulländadt innan riksdag började; annars blefve det, så att säga, öfverändakastadt samt af intet värde; att revidera ett års räkenskaper på en månad vore svårt; åtgärder kunde vidtagas i syfte att få rikshufvudboken färdig förr än i augusti månad året efter det, hvilket den afser, men, om detta icke läte sig göra, kunde revisorerna börja med granskningen af bankens och riksgäldskontorets räkenskaper. Detta försl. blef hvilande till *1856 års riksdag, då det blef grundlag.* (R. St:s besl. § 2).

Ur debatten i prästest. vid 1856 års riksdag må anföras (prot. I: 400):

Prosten *Arosenius:* »Ifrågavarande grundlagsändringsförslag har redan vid 2:ne riksdagar blifvit af prästeståndet afslaget, och de skäl, som verkat därhän och som finnas intagna i ståndets protokoller, hafva ej blifvit vederlagda. Revisionerna äro visserligen nödvändiga, men värdet af de därvid gjorda upptäckterna är just ej särdeles stort. Då de dessutom förorsaka stort besvär och stora kostnader icke blott för de respektive stånden, i synnerhet för prästeståndet, utan äfven för ämbetsverken, och vinsten ej synes kunna vara större af årliga revisioner, än af sådana hvartannat år, kan jag ej finna någon anledning att frångå ståndets förra beslut, utan afstyrker förslaget såsom hvarken nyttigt eller nödigt.»

Doktor *Sandberg:* .... »För min del har jag deltagit i fem revisioner, och, ehuruväl det måste medgifvas, att upptäckterna, som därvid göras, ej äro många eller stora, så kan man väl dock ej neka, att revisionerna äro nödvändiga och att, om de ej funnes, äfven större missbruk lättare kunde uppstå och döljas samt oanmärkt fortfara en längre tid. Det är också af vikt, att revisionerna komma så nära som möjligt till det år, som skall granskas. Nu kunna t. ex. 1854 års räkenskaper ej revideras förr än 1857 och sålunda först under nästa riksdag af rikets ständer pröfvas. Detta är dock en alltför lång tid; kunde man komma närmare vore det väl. Såsom det nu är, granskas *två* års räkenskaper på en gång, och det är väl gifvet, att detta skall medföra större möda och arbete, än om fråga vore att blott granska räkenskaperna för *ett* år. Tiden för revisionen är dessutom i förslaget tillbakaflyttad från 15 september till 15 augusti, hvilket blir oundvikeligt åtminstone de år, då riksdag inträffar, hvilken, såsom nu, skulle börjas den 15 oktober ....»

Professor *Lindgren:* »Om detta förslag skulle antagas, så blefve den sannolika följden däraf, att åtminstone hvart tredje år statsrevisionen skulle komma att inträffa samtidigt med pågående riksdag; ty om också förutsättes, att riksdagarne skulle hädanefter alltjämt komma att börja den 15 oktober, är dock föga sannolikt, att de hinna afslutas till den 15 augusti påföljande år. Då ett sådant revisorernas sammanträffande med rikets ständer af många skäl synes mig särdeles olämpligt, afstyrker jag på denna grund förslaget.»

Riksarkivarien, doktor *Nordström:* »Jag föreställer mig, att det första, man i denna fråga bör göra sig reda för, är revisionens ändamål och hvad den i verkligheten kan uträtta. Härå svaras i R.O. § 68: »att öfverse och granska Statsverkets, Bankens och Riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning; likväl, hvad Statsverket angår, utan rättighet att meddela föreskrifter eller förändringar besluta.» I allmänhet är revisionens ändamål sålunda att granska och att framlägga för ständerna sina anmärkningar. Visserligen äro i ett konstitutionellt land, såsom Sverige, statsrevisioner emellan riks-

dagarne nödvändiga och nyttiga, men hvad därpå må vinnas, att de hållas hvart år, sedan det nu mer är stadgadt, att riksdag skall hvart tredje år ega rum, kan jag ej finna. Jag vill ej tala om den ökade kostnad, som tillskyndades staten genom årliga revisioner, men jag ser ej något praktiskt ändamål i förslaget. Hvad säkerheten för de beviljade statsmedlens rätta användande beträffar, så finnes ingen större garanti därför i de årliga revisionerna, då dessa i alla fall ej få gifva några anvisningar eller föreskrifter. En helt annan sak vore det visserligen, om revisionerna finge besluta förändringar, men sådant är ej deras uppdrag. Revisionen står där mera som ett Damoklessvärd, tills riksdag inträffar, och skall endast bereda granskningen för statsutskottet samt de beslut, rikets ständer i anledning däraf kunna finna skäl vidtaga. Revisionens ändamål är således vunnet genom gällande stadgande etc.»

Kontraktsprosten *Almqvist:* »Om ändamålet med revisioner är att tillse, huru statsmedlen förvaltas, bör större säkerhet vinnas, om revisionerna ega rum hvarje år, ty det är naturligtvis lättare att få missbruk rättade, om räkenskaperna granskas årligen. Hvad kostnaden beträffar, bör den ej så mycket tagas i beräkning, då det dessutom är gifvet, att, som de årliga revisionerna måste blifva kortare än de hittills varande hvart annat år, utgifterna för dem äfven komma att minskas. Beträffande åter den anmärkningen, att revisionen hvart tredje år skulle komma att koincidera med riksdagen, så är det klart, att riksdagen då öfvertager revisionen genom sina utskott. Doktor *Sandberg:* Det har redan blifvit upplyst, att det skäl, som prof. Lindgren anfört mot förslaget på grund af den omständigheten, att revision hvart tredje år skulle sammanfalla med riksdag, ej utgör något hinder, enär i sådant fall stats-utskottet och banko-utskottet komme att öfvertaga granskningen. Årliga revisioner förekomma emellertid redan nu i banko-diskonten, och man anser dem där vara gagneliga. I alla fall synes det väl vara ändamålsenligare, att man, så vidt möjligt är, granskar en räkenskap, så snart den är afslutad, än att man uppskjuter därmed i flere år. Det är väl sannt, att revisorerna ej ega någon beslutande rätt,

men om några anmärkningar förekomma af särdeles vikt, så är offentligheten en tillräckligen stark makt att hämma ett missbruk och hindra det att fortfara, sedan det blifvit upptäckt. För öfrigt vet jag ej, huru det skall blifva möjligt att såsom hittills börja revisionen den 15 september, då riksdagen börjar den 15 oktober. En gång har jag deltagit uti revisionen af 2 års räkenskaper på endast två månader. Med stor ansträngning lyckades det väl att få revisionsberättelserna färdiga till underskrift på samma timme som riksdagen utblåstes. Men att medhinna någon sådan granskning af både bankens och riksgäldskontorets samt statsverkets ännu mångfaldigare och vida svårfattligare räkenskaper på en enda månad, att den kan kallas en revision, är efter min öfvertygelse alldeles omöjligt. Att revisorerna skulle kunna fortsätta sin granskning äfven sedan deras principaler, rikets ständer, sammankommit, ansåg man år 1847 vara stridande mot föreskriften uti R.O. § 68, att dessa revisorer skola *emellan riksdagarne* sammanträda. Det blir åtminstone nödvändigt att de år, då riksdag inträffar, utsätta revisionernas början till den 15 augusti såsom förslaget innehåller. Ty att framflytta riksdagarnes början till den 15 november eller ännu senare mötte så mycket motstånd vid sista riksdagen, att ett dylikt förslag icke synes kunna vänta synnerligt medhåll. Att genom hvad som nu föreslås revisionskostnaderna blifva större, både för banken och riksgäldskontoret, kan icke förnekas och bör icke förbises; men frågan är, om fördelarne af en tidigare och ändamålsenligare granskning icke motsvara den ökade kostnaden.»

Prosten *Arosenius:* »Tvenne talare hafva trott, att man skulle vinna större säkerhet för statsmedlens rätta användande, därest revision hölles årligen. Deras öfvertygelse härom kan jag väl ej bestrida, men bevis därför saknas helt och hållet. Någon osäkerhet är nu ej för handen med de 2 årliga revisionerna, hvilket revisionsberättelserna nog ådagalägga. För prästeståndet och dess delegerade är det en stor svårighet att jämt befinna sig på resande fot, helst som äfven riksdagarne nu räcka längre än förr. Om frågan blott vore därom att förflytta tiden för revisionens början från 15

september till 15 augusti, såsom doktor Sandberg vill, så skulle jag ingenting hafva däremot; men det nu förevarande förslaget innebär något helt annat. Alltid måste dessutom en längre tid förflyta mellan räkenskapsårets slut och början af revisionen; 1856 års räkenskaper kunna ej i något fall granskas före 1858, och då synes det mig ej vara af särdeles vikt, om denna granskning först eger rum 1859. För öfrigt är det väl lättare att på 3 månader granska 2 års räkenskaper, än det skulle blifva att granska 1 års på 2 månader, och i alla fall skulle det blifva en vinst, såsom en föregående talare anmärkte, att fullborda revisionen för 2 år på 3 månader i st. för på 4.

Professor *Lindgren:* Det skäl för bifall till förslaget, hvilket doktor Sandberg velat hemta från olämpligheten af nu varande grundlagsbestämmelse, att stats-revisionerna skola begynna den 15 september, då kollisionen med riksdagen, som börjar den 15 oktober, blifver oundviklig, förlorar hela sin styrka, när man vet, att det beror af Rikets Ständer själfva att vid hvarje riksdag utsätta den dag, då nästa riksdag skall begynna. Väl har denna riksdag börjats den 15 oktober, men däraf följer ju alldeles icke, att den nästa ej kan komma att utsättas till annan månad och dag; så att kollisionen mellan statsrevision och riksdag efter nu varande grundlag alltid kan undvikas. Man säger vidare, att, om riksdag ej är afslutad, när statsrevisionen skulle efter det nu ifrågavarande förslaget begynnas, så blifver ju denna öfverflödig, emedan stats- och banko-utskotten då öfvertaga revisionernas kall. Jag svarar härtill, att utom det att stats-utskottet vid slutet af en riksdag alltid är så öfverhopadt af göromål, att detta ej utan riksdagens utomordentliga förlängande skulle kunna låta sig göra, så kunna ju de väljande i orterna, hvilka ej veta, huru länge en pågående riksdag skall fortfara, omöjligen undgå att i vanlig tid välja och uppskicka sina revisorer.

Nordström: Uti hvad professor Lindgren senast anförde därom, att revision och riksdag kunde komma att falla in på hvarandra, instämmer äfven jag för min del. Hvad åter beträffar doktor Sandbergs yttrande om gagnet af årliga revisioner i Banko-disconten, må det väl medgifvas, att sådana

kunde hafva skäl för sig. Men då förevarande förslag icke skiljer mellan dessa båda, och detsamma, sådant det nu är i sin helhet, måste antagas eller förkastas, väljer jag, med afseende å de af mig förut anförda skäl för ändamålslösheten af årliga revisioner af statsverkets räkenskaper och förvaltning, det senare. Prosten *Melander:* Af egen erfarenhet såsom f. d. revisor vet jag, att tre månader äro en ganska knapp tid för revisionen af två års räkenskaper. Utan tvifvel skulle man lättare och nogare medhinna ett års räkenskaper på två månader. Såsom doktor Sandberg redan antydt, skulle revisionen omöjligen kunna i tid afslutas, därest den skulle börja först den 15 september, och riksdagen, såsom man bör hoppas, tager sin början den 15 oktober. Det skulle nämligen vara mycket ledsamt, i synnerhet för långväga riksdagsmän, om, såsom en talare förmodat, den 15 december skulle utsättas till riksdagens början; det var nog sent, när de, såsom förr var öfligt, började den 15 november. Skulle åter, enligt nu förevarande förslag, revisionerna taga sin början redan den 15 augusti och riksdagarne den 15 oktober, så tror jag, att man kan hinna afsluta granskningen med fullständighet och noggrannhet. I öfrigt instämmer jag med doktor Sandberg och tror, att förslaget är både nyttigt och nödigt, hvarföre jag bifaller detsamma. Professor *Agardh:* Frågan synes mig ej vara af särdeles stor vikt, men då den ofta återkommer och de öfriga riksstånden bifallit densamma, anser jag prästeståndet ej böra sätta sig däremot. Ett skäl för revisioner hvarje år är, att räkenskaperna afslutas för år; revisionerna skulle äfven med skäl kunna hållas hvart tredje år, ty då inträffar alltid riksdag. Däremot finner jag ej någon rationell grund därför, att revisionerna hvartannat år skulle ega rum. På grund häraf lemnar jag mitt bifall till förslaget. Doktor *Gumælius:* Här har blifvit anmärkt af en talare, att skörden af viktiga anmärkningar ej plägar vara stor vid revisionerna. Det vill häraf synas, som om revisionerna verkligen voro ganska nyttiga, ty fordom gjordes många, stundom rätt viktiga anmärkningar, då de nu blifva allt färre och äfven obetydligare. Jag tror, att, om revision ännu oftare hölles, anmärkningarna

skulle bli än fåtaligare och ringare, emedan just den beständiga vådan att få en anmärkning på sig gör uppmärksam. För öfrigt händer det ofta, att rättelser i följd af gjorda erinringar genast ega rum, och att sålunda revisionens ändamål vinnes redan genom själfva anmärkningen, innan Ständerna ännu hunnit sammanträda eller med anledning däraf någon åtgärd vidtagit. Då så är, anser jag det vara nyttigt, om revisionerna tätare återkomma, t. ex. hvarje år; säkerligen behöfde då ej heller 2 månader åtgå, utan revisionen kunde försiggå på kortare tid, hvarigenom ökade kostnader undvekos. Doktor *Sandberg:* Det har redan af föregående talare blifvit anmärkt, att, om än revisorerna endast ega att granska och anmärka, men ej besluta, anmärkningarna likväl, därest de äro af någon synnerlig vikt, kunna medföra förändringar och rättelser redan innan Rikets Ständer sammanträda. Ett dylikt felsteg kan således blifva rättadt så mycket förr, ju tidigare det blir upptäckt och uppmärksamheten derpå fästad, hvilket ju också vore en fördel. Jag nämnde nyss, att 1854 års räkenskaper först 1857 skola revideras. Hade vi haft årliga revisioner, skulle de kunna granskas af detta års revisorer och sedan förekommit till pröfning redan vid innevarande riksmöte, hvilket utan tvifvel varit vida ändamålsenligare, än att först 1859—1860 års ständer skola komma i tillfälle att bedöma, huru man hushållade med statens medel för 6 år tillbaka, och detta synes mig vara hufvudskälet för bifall till förändringen.

I *bondest.* anmärktes som en brist i förslaget (Bondest. pr. III: 527) frånvaron af bestämmelser, huru med revisionerna skulle förhållas, i den händelse riksdag pâginge den månad eller de båda månader, under hvilka rev. skulle sammanträda. Af erfarenhet kände man, att, om riksdag under redan påbörjad revision inf
ölle (jfr. 1847), revisorerna i sådan händelse upphörde med sin förrättning och öfverlämnade sina arbeten i ofulländadt skick till statsutskottet. Häraf skulle man möjligen kunna föras på den tanken, att revisorerna ej behöfde sammanträda, därest, vid den för sammanträdet bestämda tid, riksdag egde rum. Häremot invändes: då grundlagarne skola tolkas

efter sin ordalydelse och revisorerna enligt förslaget böra sammanträda *hvarje år*, under det den gamla bestämmelsen stadgar, att sammanträdet skall ega rum *mellan riksdagarne*, och då förslaget vidare innefattar bestämmelser angående tiden, när revisionsarbetet skall börjas och huru länge detsamma får fortgå, så finnes häraf ostridigt, att i fråga varande revisioner, hvilket just varit meningen med förslaget till grundlagsförändring, böra företagas och afslutas oberoende af rikets ständers sammanvaro.

Vid riksd. 1856—58 vidtogs emellertid ingen ändring *i instr.* med anl. af beslutet om årliga revisioner. Först vid riksd. 1862—63 erhöllo §§ 1 och 7 i instr. af år 1841 en därmed öfverensstämmande lydelse (S. U:s bet. n:o 84. Rdgsbesl. § 80).

En följd af grundlagsändringen i förevarande fall blef ett *kungl. cirkulär till ämbetsverken* d. 13 maj 1859, hvarigenom de ålades årligen inkomma med berättelser.

Under perioden 1809—66 hafva statsrevisioner hållits följande år: 1813, 1817, 1820, 1822, 1825, 1827, 1830, 1832, 1835, 1837, 1839, 1841, 1843, 1845, 1847, 1849, 1851, 1853, 1855, 1857 och sedermera hvarje år.

Fullmakt och valperiod.

Ombuden för adeln och bondeståndet vid revisionsförrättningen styrkte sin behörighet genom utdrag af resp. stånds prot., utvisande hvilka vid riksdagen utsetts till revisorer. Däremot plägade särskild fullmakt utfärdas för präste- och borgareståndens revisorer. Dock förefinnas flere fall, då äfven dessa endast medförde utdrag af valprotokollen.[1]) Fullmak-

[1]) Vid rev. 1843 (prot. $^{19}/_{9}$) förklarade revisorerna fullmakt vara nödvändig; prot. utdrag vore ej tillräckligt. Däremot gillades vid 1845 års rev. prot. utdrag (rev. prot. d. $^{30}/_{9}$) såsom bevis om behörighet. Så ock 1853 (prot. $^{15}/_{9}$). I allmänhet åtnöjdes man med utdrag af valprotokollen, om fullmakter ej kunde företes.

terna formulerades efter best. i § 22 R.O. Såsom exempel kan anföras följ. fullmakt vid rev. 1813 (bankorev. prot.): »Till den revision af Riksens Ständers Banks och Riksgäldskontors samt Statsverkets räkenskaper, som skall taga sin början den 15 nästinstundande September, befullmäktigas härmed, efter föregånget ordentligt val, . . . för prästeståndet ifrån . . . stift; hvarvid han förpliktas ställa sig till efterrättelse Sveriges Rikes besvurne Regeringsform af d. 6 juni 1809 jämte Riksdagsordningen, Instruktionen och öfriga gällande Grundlagar.»

Underskrifter gjordes å prästeståndets ombuds fullmakter af biskop och konsistorium, å borgareståndets af städernas magistrater och äldste (i Eskilstuna såväl stadens som fristadens; jfr. bankorev. prot. 1820), å bergslagernas af valförrättande magistraten. Enligt borgareståndets beslut d. $^{16}/_{12}$ 1823 (jfr. ofvan s. 45) skulle dess revisorer, utom fullmakt, förete särskildt bevis, att de under föreskrifvet antal år varit magistratspersoner eller borgare i resp. städer. Stadgandet föranleddes däraf, att vid 1822 års revision en ledamot varit ombud för borgareståndet, utan att vara behörigen kvalificerad enl. R.O. § 70 och § 14. (jfr. bankoutsk. bet. n:o 2 vid 1823 års riksdag, sid. 7).

Fullmakten, liksom valet, gällde allenast för en enda revision. Fråga uppstod emellertid vid flere tillfällen, att *valperioden* skulle bestämmas till tre år. Så väckte ledamoten af borgareståndet, *B. H. Santesson*, d. $^{28}/_{2}$ 1823 en motion af väsentligen följande innehåll: då flere verk tillkommit att revidera och då fråga om förändring af R.O. § 68 äfvensom om revisorernas förrättande hvarje år, i st. f. hvart annat, hörde till K.U. att väcka, så ville mot., till revisionernas förkortande och fullständigare medhinnande, föreslå en sådan ordning för framdeles skeende val, att vid valet inom hvarje stånd utsågos 2:ne för en, 2:ne för två och 2:ne för tre revisioner, samt att samma ordning sedan följdes, så att framgent alltid blott 2:ne personer eller $^{1}/_{3}$ af hvarje stånds antal ledamöter i statsrevisionen vore nykommen, men 2:ne, som en gång förut varit revisorer, och 2:ne, som två gånger förut

haft detta uppdrag, sutte däri; hvarigenom skulle vinnas, att framdeles de flesta af revisorerna vore kännare och hemmastadda i ärendena, då däremot, enl. vanliga ordningen, flertalet vore obekant med statens redovisningsverk och räkenskaper.

I sitt utlåtande (n:o 286) förklarade stats- och bankoutskotten sig icke böra meddela något yttrande, då R.O. § 68 förbehölle åt hvarje stånd att bestämma valsättet. Motionen föranledde ej någon R. St:rs åtgärd.

Vid ett af *1859 års statsrevisions sammanträden* (rev. prot. d. 6/10) framställdes det förslag, att man hos R. St:r skulle hemställa om förändring af gällande stadganden på sådant sätt, att revisorer för framtiden komme att väljas för tre år i sänder, så att efter hvarje revision 1/3 af hela antalet afginge och andra revisorer i deras ställe inträdde och efter två års förlopp åter 1/3 afginge etc. Efter en kort diskussion, därunder flere ledamöter erinrade, att sättet för val af revisorer, enligt grundlagens bud, berodde på hvarje stånd särskildt, och icke på Rikets Ständer gemensamt, beslöto revisorerna, att något yttrande i den af hr Falkman antydda syftningen icke skulle i revisionsberättelsen inflyta.

Skydd och ansvar.

I sin första form (af 5/8 1809) innehöll K.U:s förslag till R.O. endast följande best. om revisors *personliga säkerhet* (i försl. § 69) . . . . »Revisorer njute i och för deras befattning samma säkerhet som riksdagsmän.» Då denna best. den 29 aug. var före till behandling hos R. och Ad. förklarade sig *G. A. Ridderstolpe* önska ett tillägg, som väl af många kunde anses öfverflödigt, men som berättigades af den för riket ganska olyckliga erfarenheten att befallningar från högsta makten blifvit sådana personer gifna och af dem emottagne, nämligen: »kunnande de ej i sina göromål emottaga befallningar eller till redo och ansvar ställas utan af Rikets Ständer allena.»

(Ad. pr. II: 2 1356.) Under samma debatt yrkades (l. c. II. 2. 1373), att man, till undvikande af den misstydning af K. U:s förslag, att »säkerheten möjligen skulle kunna extenderas till hela innehållet af § 77» (i R.O. § 78), förändrade stadgandets lydelse på följ. sätt: .... »revisorer njute i och för deras befattning samma säkerhet, som genom § 111 af regeringsformen för riksdagsmän i allmänhet stadgad är.» I följd af dessa anmärkningar fick best. i K.U:s förslag af 6/10 1809 (Ad. pr. III. 2: 4034) följande lydelse: »Fullmäktige och revisorer kunna ej, i och för deras befattning, emottaga befallningar utan af Riksens Ständer allena, ej heller till redo och ansvar ställas utan efter Riksens Ständers beslut och i laglig ordning; och njute de för deras gerningar och yttranden under samma befattning den säkerhet, som § 111 Regeringsformen riksdagsmän tillägger.» Vid debatten på riddarhuset om denna nya redaktion (Ad. prot. III. 2: 4558—63) yrkade *Tham* förändring i sista meningen. Däri citerades § 111 R.F., men den säkerhet, som i den anförda paragrafen omtalades, syntes otillräcklig. *G. A. Silfverstolpe* förmenade däremot, att § 111 tryggade revisorernas självständighet i tillräcklig grad och att man ej kunde utsträcka bestämmelserna lika långt som för medlemmar af riksdagen, i afseende på befrielse från kraf för skulder m. m. *Herr v. Schantz* fann K. U:s första förslag lämpligast (»samma säkerhet som riksdagsmän»); ville således intet citat af R.F. *Grefve Mörner* kunde ej vara med om att för fullmäktige och revisorer alla best. i § 78 R.O. blefve gällande, t. ex. befrielse från kraf för skuld, ett ovanligt skydd för deras betjäning o. s. v. *G. A. Silfverstolpe* föreslog ett tillägg till undanrödjande af den tydningen, att fullmäktige etc. ej skulle kunna motta befallningar annorledes än *direkt* af St:na. Skulle R.F. citeras, så borde, efter *v. Schantz'* åsikt, äfven § 110 åberopas. *G. A. Silfverstolpe:* »Till hvad jag nyss anfört utber jag mig få tillägga, att de orden »till ansvar ställas, utan efter R. St:rs beslut» äfven möjligen skulle kunna uttydas såsom upphäfvande den författning, R. St:r vid 1800 års riksd. togo, att fullmäktige af revisorerna kunde ställas till ansvar inför hofrätten. Jag är

ej angelägen, att denna förf. bibehålles, men jag fruktar för kollision mellan författningar. Till sist bifölls följ. proposition: efter orden »ständer allena» införas orden: »och enligt de instruktioner de stadgat hafva», före citatet af R.F. § 111 åberopas § 110.

Häraf framgår tydligt skillnaden i afs. å rätten till skydd emellan revisorer och riksdagsmän: dessa bägge slag af ombud egde gemensamt en del representativa rättigheter, nämligen dem, som omförmälas i R.F. och bestå dels i frihet från tilltal eller häktning i vissa fall och från förvisning, dels i skydd mot våld eller ofredande, men på riksdagsmännen allena egde § 78 R.O. tillämpning i de delar, som ej voro upprepning af stadgandena i R.F. — Instruktionerna innehöllo i detta ämne ej annat än den allmänna best. i instr. 1841 § 7 mom. 2: »förmena revisorerna, på annat sätt, sin rättighet, såsom rikets ständers ombud, för nära trädd, så skola de sådant allt i samma berättelse anmärka och fullständigt utlåtande i ämnet afgifva.»

Om revisors *ansvar* innehöll R.O. § 70 mom. 2, att riksdagen i laglig ordning kunde göra detta gällande, d. v. s. väcka åtal genom justitieombudsmannen inför allmän domstol. Hvarken i dennes instr. (jfr dess § 12) eller revisorernas olika instruktioner funnos några utförligare stadganden. Emellertid väcktes vid riksd. 1818 i borgareståndet af grossh. *N. Settervall*, f. d. statsrevisor, det förslag, att för revisorerna skulle göras en *ansvarighetslag*, som äfven innefattade instruktion, och hvarigenom de skulle likställas med fullmäktige och noggrannhet i arbetet befordras (borg. pr. $^{2}/_{1}$). Vid diskusssion härom i borg.st. fann man en dylik lag obehöflig och olämplig. Ingen skulle åtaga sig värfvet, om han kunde befara, att efter hans död enka eller barn skulle utsättas för räfst. Frågan borde väckas hos K.U. och ej omedelbart förekomma i ståndets plenum. Ståndet beslöt ock, att ej taga någon vidare befattning med ärendet, utan skulle motionären, om han ville, ega att vända sig till K.U. med sitt förslag. Detta skedde ej, och frågan återkom ej under ståndstiden.

Beträffande *forum* för statsrevisor funnos ej heller, så vidt

jag kunnat finna, några särskilda stadganden, men torde ordningen i detta afseende för fullmäktige vara ex paritate rationis tillämplig äfven i fråga om revisorer och således Svea hofrätt vara rätt forum (jfr b. a. ansv. lag för bankofullm. af $^{19}/_{8}$ 1845 § 2).

Arvode.

I sitt mem. af d. 5 aug. 1809 med förslaget t. R.O. föreslår K.U., att revisorerna måtte erhålla fri skjuts efter tvenne hästar samt två rdr b:o i dagtraktamente, hvilket dock ej borde få beräknas under resedagarne. I bankoutsk:s memorial af d. $^{19}/_{9}$ 1810 (Ad. pr. d. $^{22}/_{9}$) föreslås likaledes arvodets höjande. Enl. 5:e punkten af k. kung. d. 19 febr. 1779 hade bankorevisorerna haft ett traktamente af 1 rdr om dagen. Nu föreslås 2 rdr (— 3 kronor) samt att traktamente skulle utgå jämväl under resor, efter en beräkning af 8 mil på dagen. Detta mem. bifölls.

Vid rdgn 1817—18 föreslog en ledamot af borgst. *(Settervall)* förhöjning af arvodet (Se ock Örnbergs motion i prot. I: 327). Därjämte yrkades i samma stånd, att *revisorerna från Stockholm*, som dittills saknat arvode, jämväl skulle erhålla sådant. Tidspillan vore för dem lika stor som för landsortens, och åsamkades dem dessutom förlust genom deras frivilliga värdskap. S.U. (Bet. af $^{1}/_{7}$ i bih. V: 2011) ansåg, att stadg. om arvode borde i instr. upptas. Det hade sig ej bekant af hvad anl. best. därom ej influtit vid dess författande. Såväl i instr. f. banko-rev. af $^{19}/_{2}$ 1779 som för riksgälds-rev. af $^{5}/_{5}$ 1791 hade stadganden om arvode förekommit. Att så framdeles skedde medförde nytta såväl för revisorerna som för de tjänstemän, som skulle granska deras kostnadsräkningar. Utsk. hade därför (i bet. af $^{13}/_{5}$ 1818) föreslagit en tilläggsparagraf t. 1812 års instr. af följande lydelse (§ 13): »jämte det revisorerna bestås skjuts eft. fyra hästar till och från Stockholm, komma samtlige (således äfven de från huf-

vudstaden) revisorerna att uppbära 3 rdr b:o om dagen, hvilket traktamente utgår såväl under den för revisions-förrättningen bestämda tid som under resan till och fr. Stockholm, då åtta mil beräknas för dagen; börandes dessa revisionskostnader efter hvad förut varit vanligt, till ena hälften godtgöras af banken och till andra hälften af riks-gälds-kontoret.» Detta blef också St:nas beslut. (Ad. pr., präst. pr., borg. pr. f. d. 7/7, bond. pr. 4/7 1818).

Vid *1850—51 års rdg* väcktes motion i bondest. (prot. II: 130; jämf. stats- och bankoutsk:ns utl. n:o 20[1]), att då enl. gällande instruktioner (för banko-revis. § 8 och f. rgkont-rev. § 6; i 1830 och 1841 års instr. f. statsrevisorerna infördes ej någon best. om arvode) revisorerna åtnjöte skjuts eft. 4 hästar samt dagtraktamente af 3 rdr såväl under själfva revisionen som resorna, men arvodena härigenom blefve högst olika, beroende på revisorernas bostads läge i förh. till Stockholm, de därefter skulle erhålla skjutskostnad efter 2:ne hästar, men fem rdr om dagen. Genom förändringen skulle inga ökade kostnader ådragas staten. Stats- och banko-utsk:n föreslogo: resekostnad efter två hästar, men dagaflöning med fyra rdr banko, och blef detta St:nas beslut, hvarför, enligt R. St:s skrifvelse n:o 146, § 8 i instr. f. rev. af bankoverket af 1835 samt § 6 i instr. f. rev. af riksgäldskontoret 1841 erhöllo följ. lydelse: »Jämte det hvarje revisor bestås skjuts efter två hästar från sitt hemvist till Stockholm samt tillbaka, ega revisorerna att uppbära traktamenten af fyra rdr banko om dagen, så väl under själfva revisionsförrättningen, som under fram- och återresan, efter beräkning af åtta mil för hvarje resedag och med iakttagande, att, därest miltalet icke jämt motsvarar resedagarne, må för öfverskottet, såvida det uppgår till minst en mil, ytterligare beräknas en dags traktamente; kommande hädanefter, liksom hittills, halfva beloppet af dessa traktamenten och resekostnader att af banken (riksgäldskontoret) godtgöras.»

---

[1]) Utskotten sammanträdde gemensamt, enär hälften af resekostnaden och dagtraktamentet af banken utbetalades, hälften af riksgäldskontoret.

Vid *1862 års rdg beslöts*, att, då revision egde rum under pågående riksdag, de ledamöter af densamma, som tillika utöfvade riksdagskallet, icke skulle vara berättigade att i egenskap af revisorer njuta arvode och reseersättning; vidare, att någon resekostnadsersättning ej måtte till rev. utbetalas, om han, i följd af annat offentligt uppdrag, under den tid rev. påginge vistades å revisionsorten samt för sådant uppdrag åtnjöte dylik ersättning (sammans. S.U. och B.U. utlåt. n:o 41. Ad. pr. VI: 211. Pr. pr. VI: 106. Borg. pr. VI: 187. Bond. pr. VIII: 13).

1865 väckte *Hörnfeldt* motion (n:o 99), att dagtraktamentet skulle höjas till 8 rdr r:mt, hvilken dock afslogs.

Beträffande *kostnaden för en årlig revision i dess helhet*, så beräknades den 1830 (Bond. pr. X: 69) till omkr. 20,000 rdr r:mt (jfr. präst. pr. 1848 IV: 382 ff). Kostnaderna bestredos af tre verk, i det statskontoret utbetalade arvodena åt konungens ombud och revisionens kanslibiträde samt — en tid — kostnaderna för berättelsens tryckning, hvaremot öfriga utgifter godtgjordes till hälften af banken och till hälften af riksgäldskontoret. Vi meddela några utdrag af det senares hufvudböcker. För 1813 års rev. utbetalade kontoret 3,560 rdr 7 sk., för 1830 års 4,781 rdr 22 sk. b:o, för 1862 års 11,155 rdr 49 öre.

Konstituering.

Revisorernas första sammanträde, hvartill kallelse plägade göras af bankofullmäktige genom kungörelse i tidningarne, skulle ega rum i *riksbankens lokal* (jfr. instr. 1812 § 7). I sin egenskap af bankorevisorer aflade rev. vid detta tillfälle ed efter följ. formulär: »Jag .... utsedd och förordnad att granska Bankoverkets Räkenskaper, Styrelse och Förvaltning, förpliktar mig härmedelst att, i öfverensstämmelse med Rikets Ständers beslut, nu och framgent tyst och förtegadt hålla hvad som rörer enskilde Personers förhållande till Banken; så sannt mig Gud hjälpe till lif och själ.» (Jfr. edsformuläret för bankoutskottets ledamöter.)

Denna ed, hvars formulär bestämdes vid 1828—30 årens riksdag (Ad. pr. XVI: 105, 293; bankoutsk:s utlåt. n:o 15 samt instr. f. bankorev. af $^{20}/_{1}$ 1824) affattades skriftligt, undertecknades af revisorerna och öfverlämnades till bankofullmäktige. Genom antagandet af instr. för bankorev. v. riksd. 1859—60 bortföll eden, i det denna instr. därom ej har någon föreskrift.[1])

Granskningen af fullmakterna åtföljdes, hvad borgareståndet angick, af en undersökning, huruvida den befullmäktigade var kvalificerad enl. R.O. § 14 i afs. å det antal år han varit borgare eller magistratsperson.

Någon tid efter detta första möte sammanträdde revisorerna och konstituerade sig såsom revisorer af statsverket. Statsrevisionens sammanträden egde rum i *statskontorets* mindre sessionsrum till 1841, hvarefter lokal erhölls i *riksdagens hus* å Riddarholmen (rev. prot. $^{15}/_{9}$ 1841) och endast undantagsvis annan plats valdes för sammankomsterna (se t. ex. rev. pr. $^{18}/_{9}$ 1849). Ledamöterna intogo sina platser efter de resp. ståndens matriklar. För R. o. Ad:s revisorer var detta uttryckligen stadgadt genom R.H.O.O. (Se t. ex. R.H.O. 1855 § 35: »Fullmäktige och revisorer taga sina säten efter de ätters ordning på riddarhuset, hvilka de tillhöra»). Ordet fördes af den främste n. v. ledamoten af R. o. Ad. Statskontorets sekreterare, som enl. instr. af 1812 och 1830 (ej enl. 1841 års) var själfskrifven såsom statsrevisionens sekreterare, förde protokollet. Erforderligt kanslibiträde äfvensom vaktbetjening utsågs och arbetsmetoden bestämdes, hvarvid förordnande gjordes om fördelning på afdelningar.

Oftast skedde i början af revisionens verksamhet uppvaktning hos konungahusets medlemmar.

Ordförande.

Något stadgande om ordf. i revisionen fanns hvarken i 1810 års R.O. eller instruktionerna af 1812 och 1830. Man

[1]) Jfr. Reuterskiöld l. c. s. 111.

tillämpade utan vidare § 39 R.O., som föreskref[1]), att ordförande i utskott skulle vara den enl. R.H.O. därtill berättigade bland n. v. fullmäktige för R. o. Ad., d. v. s. den, som hade främsta sätet på riddarhuset. Och så förblef.

Vid *1840—41 års rdg* föreslog konst.-utsk. [2]) (Memorial n:o 21), att R.O § 39 skulle erhålla följ. förändrade lydelse: »Riks. Ständers Utskott, Revisorer och Nämnder samt Utskottsafdelningar välje inom sig ordförande; äfvenså Fullmäktige i Banken och Riksgäldskontoret, hvilka dock skola efter hvarje års förlopp nytt val företaga. Främste närvarande Ledamoten af R. o. Ad. före ordet, innan val skett, samt i fall Ordföranden för något tillfälle icke är tillstädes. Skulle Ordföranden utöfver en vecka vara förhindrad att Ordförandeskapet bestrida, ankomme det på Ledamöterna, Revisorerna eller Fullmäktige att nytt val anställa. Ordförande i Utskott före äfven ordet, när Utskottet förstärkes.» —

Efter en långvarig debatt d. 25 sept. 1844 afslogs, med 194 röster mot 80, af R. o. Ad. (prot. II: 448—470) det hvilande förslaget. De öfriga stånden gillade och antogo detsamma.

Vid *1850—51 års rdg* väcktes af konst.utsk. i hufvudsak samma förslag (mem. n:o 11), hvilket blef hvilande till nästa rdg (Rdgsbesl. § 60, 8:e mom.), då det föll såväl hos ad. som prästeståndet. Emellertid återupptogs detsamma, blef hvilande och afslogs vid *1856—58 års rdg*, efter en långvarig och hetsig debatt, af *R. o. Ad.* med 90 röster mot 52 (prot. II 668—84). Prästest. antog det med 22 röster mot 18 (prot. II: 171—79). *Borg.st.* antog äfvenledes försl. (prot. I: 400), sedan Wallenberg protesterat mot adelns bibehållande af denna qvasiförmån, — det enda undantaget, jämte bondest:s saknade rätt att själft välja sekreterare, från ståndens likställighet inför grundlagen. *Bondest.* biföll utan debatt. Som bekant

---

[1]) I det urspr. försl. till R.O. föreslogs val mellan och af adelns ombud. R.O. 1723 § 14 medgaf alternativt, att antingen den förste af adelsståndet, eller den utskottet ville af samma stånd därtill utse, skulle vara ordf. i utsk.

[2]) Frågan väcktes inom utsk. af grefve Anckarsvärd. (Se ad. pr. 1844 II: 459.

biföllo R. St:r vid 1856—58 årens riksd. en grundlagsändring med syfte, att bondest. självt skulle utse sekret., men K. M:jt afslog d. 27/2 1858 detta förslag.

Vid *1862 års rdg* väcktes i borgst. följ. motion (n:o 10): 52 § regeringsformen, jämförd med 23 § riksdags-ordningen, stadgar i hvad ordning och på hvad sätt landtmarskalk och talmän för präste-, borgare- och bondestånden utses skola samt 39 § i Riksdags-ordningen, jämförd med 22 § riddarhus-ordningen, att i Rikets Ständers utskott ordet föras skall af den R. o. Ad:s ledamot, som bland de närvarande har främsta sätet på riddarhuset. Men hvarken uti grundlagarne ej heller uti särskilda förordningar eller instruktioner, finnes någon bestämmelse, om hvem som skall föra ordet vid Rikets Ständers revisorers af statsverket sammanträden. Saknaden af en sådan föreskrift, hvilken lämpligast bort inrymmas uti instruktionen för bemälde revisorer, har låtit på mer än ett sätt och mera än en gång känna sig. Man har ur förlägenheten sökt hjälpa sig genom att tillämpa 39 § riksdagsordningen, som har afseende på tillsättning af ordförande i utskott, men detta har varit en nödfallsåtgärd, som på ingen rimlig grund lärer kunna försvaras, ty hvarken på analogiens eller annan väg kan man leda sig till den slutsats, att statsrevisionen skulle vara jämförlig med ett Rikets Ständers utskott. Såväl val till utskott som val af fullmäktige i banken och riksgäldskontoret förrättas på helt annat sätt än val af revisorer, hvilket icke sker omedelbart af Rikets Ständer, utan i den ordning de särskilda stånden, hvart för sig, finna lämpligast. Grundlagarne, som efter deras ordalydelse skola tolkas, känna ej till andra utskott, än de i 53 § regeringsformen uppräknade; och bestämmelsen angående ordförande i utskott kan således ej ha afseende på andra Rikets Ständers delegationer.

Detsamma, som så ofta blifvit sagdt för att erinra om olämpligheten af det på självskrifvenheten grundade stadgande rörande utskotts-ordförande, gäller i lika hög, om icke högre grad om ordförandeskapet uti revisionen. — Grundlagen föreskrifver nämligen, att statsrevisionen icke må öfverskrida en viss tid, inom hvilken den ovillkorligen skall vara fullgjord,

Möjligheten att kunna verkställa detta beror högst väsentligt af egenskapen och förmågan hos den person, som leder förhandlingarne, och på valet af denna person ligger därför ej ringa vikt. Men revisionsarbetet underlättas äfven därigenom, att revisionens ordförande eger sina kollegers förtroende, något som han först då i fullt mått kan påräkna, när han endast i kraft af detta förtroende intager ordförandeplatsen. Den självskrifvenhet, som ligger till grund för ordförandetillsättningen i utskotten och åt hvars inrymmande jämväl uti andra Rikets Ständers delegationer, man gifvit ett tyst bifall, är alltså här icke på sin plats; och då det ej lärer kunna bestridas, att en menlig inverkan på ärendenas gång däraf lätt följer, samt undanrödjandet af detta vid sidan af grundlagen tillkomna, endast genom häfd försvarade, bruk kan ske genom en enkel bestämmelse såsom tillägg till instruktionen för revisorerna, utan att därvid grundlagen trädes för nära, så tillåter jag mig föreslä, att till instruktionen för Rikets Ständers revisorer lägges en ny paragraf af följ. innehåll: »*Revisorerna utse bland sig ordförande jämte vice ordförande, hvarvid rösterna beräknas i enlighet med föreskriften uti 68 § Riksdagsordningen*».

Stats.utsk. gillade (utlåt. n:o 84) motionens syfte, men afstyrkte den, »då förslaget om förändrad organisation af statsrevisionen innefattades i representationsförslaget, som skulle afgöras nästa riksdag.» *Ridd. o. Ad.* (prot. III: 625) samt *prästest.* (prot. III: 450) biföllo utsk:s hemställan, det förra ståndet utan debatt. I *borg.st.* yttrade sig bl. a. *Hjerta.* (prot. III: 585), som ansåg, att, då ingenstädes i ämnet funnes något stadgande, det berodde på revisorerna själfva att förklara, hvem som skulle föra ordet. Det vore hvarje ledamot obetaget att vid första sammanträdet därom väcka förslag. Ståndet biföll motionen. Efter någon debatt återremitterades Stats.utsk:s utlåt. n:o 84 af *bondest.* (prot. IV: 218) med begäran om förslag i motionens syfte. I sitt utlåt. n:o 144 vidhöll utsk. sin förra mening, och bifölls detta utlåt. af ståndet (prot. VII: 354).

Då frågan om tillsättningen af ordförande i R. St:rs utskott och delegationer på sin tid var en af de mera brännande

vid flere riksdagar, vill jag i största korthet söka gifva en öfversikt af de skäl, som anfördes för och emot reformen. *För* ändring af § 39 R.O. i samma riktning som konst.utsk:s förslag vid 1840—41 års och följ. riksdagar åsyftade, talade bl. a. den omständigheten, att i R.O. ej ens fanns föreskrifvet, huru platserna skulle besättas, ty R.O. hänvisade i detta mål till R.H.O., hvilken kunde förändras af konung och adel utan de öfrigaståndens hörande. Därest adelns ledamöter i utskott eller utskottsafdelning vore frånvarande — och sådana händelser hade inträffat — skulle öfverläggningen helt och hållet paralyseras, då R.O. ej föreskrefve, hvem som i detta fall skulle föra ordet. — Man hade till försvar för det gamla anfört, att detta adelns prerogativ vore uråldrigt. Det hade dock lagstadgats först 1723 och då ännu blott alternativt (präst. pr. 1856—58 II: 178). — Erfarenheten hade visat, att ordförandeskapet dels inom utskotten, dels inom dessas afdelningar måst icke sällan ombytas, t. o. m. under fortgående utarbetning af ett ärende. Man antog, att om val bestämde den, som skulle blifva ordf., vare sig ledamot af adeln eller annat stånd, han då icke skulle, så ofta som förut varit fallet, kunna afsäga sig platsen (jfr. förh. vid 1827 års revision). Förtroendet skulle fästa honom vid densamma, och de täta ombytena upphöra (Ad. pr. II: 451 v. 1844 års riksdag). Självskrifvenhetsprincipen hade ogillats af adeln själf vid 1840—41 och 1844 års riksdagar (i fråga om representationsförändringen). Äfven sedan den på börd grundade rätten afståtts, skulle troligen de flesta ordf.-platserna besättas med ledamöter från R. o. Ad., och skulle ståndet på detta sätt vinna långt mer i anseende. — Då de fyra stånden hade lika stor del i representationen, borde de ock, hvar för sig, hafva lika stor rättighet vid tillsättning af ordf. — Enda skälet för bibehållande af den gamla ordningen vore fåfängan. — En utskottsordförande vore (l. c. 465) blott en uppfattningsmaskin; »själf är han, snart sagdt, paralyserad». Det kunde nästan sägas, att R. o. Ad. genom ordförandeskapet i utskotten därstädes egde en röst mindre än de öfriga stånden, ty en ordf., som fördjupade sig i diskussionen, förfelade sin bestämmelse. Han kunde ej

däri deltaga eller inverka på besluten såsom hvarje annan ledamot af utsk. kunde det. — Äfven enligt förut varande bestämmelser måste en ordf. *väljas*. Frågan vore egentligen (l. c. 468), om valet bättre gjordes af adelns 25 elektorer (eller af ståndet in pleno), än det kunde göras af ett utsk. (eller revisorerna) inom dess egen personal. — Självfva valet vore förenadt med en mängd olägenheter, just därför att hänsyn alltid måste tagas därvid till detta adelns företräde. En hop unge män af hög börd (Ad. prot. 1856—58 II: 676) komme upp till riksdagen, men som valmännen voro tvungna att välja äldre personer till ordförande, så utestängdes yngre förmågor i följd af sin höga nummer alldeles från möjligheten att komma in i utskotten. Det vore nyttigt för dem såväl som för utskottsarbetet, om de kunde komma in i utskotten utan att blifva självfskrifne ordf. — Reformen skulle icke röra (ibid. 682) R. o. Ad:s intresse på det hela, utan egentligen blott grefvars och friherrars. En stor del af ståndet, som vore utesluten från ordförandeplatserna, nämligen alla de lägre numren, skulle vinna, ej förlora, på förändringen. — § 39 vore en kvarlefva från den tid, då adeln hade dubbla antalet ledamöter i utskotten mot de öfriga stånden och i allmänhet bestämde ärendenas gång. Den tiden vore länge sedan förbi, och adeln hade vid 1856—58 års rdg hjälpt till vid försöket att befria ett annat stånd från ett förmynderskap, som länge funnits öfver detta stånd: Konungens rätt att tillsätta bondeståndets sekreterare. Det syntes, som om konsekvensen fordrade, att på samma gång borttoges det förmynderskap, adeln utöfvat inom utskotten. — Kunde ej adeln genom utmärkta egenskaper göra sig förtjänt af och förvärfva detta företräde, så vore orätt att på grund af börden bibehålla det.

Det *konservativa* partiet ansåg bl. a., att de resp. ståndens ledamöter i utsk. och delegationer kände hvarandra för litet för att med säkerhet välja de skickligaste. Det blefve val på måfå. Om valen, såsom förut, skedde af och bland adelns ledamöter, hvilka kände hvarandra, hade man större garanti för goda sådana. — Val inom resp. delegationer skulle snart nog medföra stadganden — såsom korrektiv mot miss-

lyckade val — om nya val efter viss tid, t. ex. hvar åttonde dag, såsom i fråga om presidentplatsen i Norges storting (Ad. pr. 1844 II: 448). Men genom den erfarenhet man hade t. ex. i afseende å rektorat vid universitet och gymnasier, hvilka besattes dels årligen, dels halfårsvis, vore bestyrkt, att detta sätt att få chefer föranledde det sämsta chefskap, som gärna kunde förefinnas. — Konungen nämnde talmän hos adels-, borgare- och bondestånden, hvilket, jämte den omständigheten att prästeståndets talman vore själfskrifven, utvisade, att det icke vore valprincipen som erkändes i fråga om utseende af ordf. i våra förnämsta samhällsinstitutioner (l. c. 455). — Man kunde förändra R.H.O. § 22 så, att han erhölle följ. lydelse: »I utsk. föres ordet af den R. o. Ad:s ledamot, som därtill af elektorerna, utan afseende å ätternas nummer, blifvit utsedd» (l. c.). — Det tilltänkta stadgandet skulle ge anledning till partistrider. Man skulle ej uppsöka den skickligaste utan intrigera för den, som för partiet kunde vara lämpligast för dess afsikters främjande (l. c. 458). — Såsom själfskrifven (l. c. 466) vore ordf:n mer fri och oberoende. Han kunde utan hänsyn till partiintressen leda förhandlingarne. — Af en vald ordf. fordrade majoriteten lydnad. — En ur det gamla valsättet framgången ordf. kunde komma att tillhöra minoriteten, hvilket ej vore skadligt utan tvärtom ett i sann mening liberalt sätt för densamma att göra sig gällande bredvid majoriteten. — Sannolikt vore, att inom R. o. Ad., hvars ledamöter till största delen voro tjänstemän, såsom landshöfdingar, chefer eller ledamöter i hvarjehanda verk, skicklighet att föra ordet mera vore till finnandes. Men genom förändringens antagande skulle man erkänna adelns oduglighet, d. v. s. bidraga till underskrifvande af dess politiska dödsdom (ad. pr. 1856—58 II: 668). I förslaget vore ej stadgadt, *när* valet skulle ske. Därmed kunde uppskjutas vecka efter vecka, och en själfskrifven ordf:e fungera, Ej heller funnes någon best. om pluralitetens beskaffenhet (ibid. 678). Det kunde hända, att inom utsk. framställdes lika många kandidater, som där funnes ledamöter. Skulle i så fall lottning ske?

Ordföranden utfärdade kallelse till sammanträden, föredrog ärendena, upptog, framställde och redde de yttrade meningarne, gjorde propositioner till besluts fattande och vidmakthöll ordning (jfr R.O. § 45). Han var ej förhindrad deltaga i öfverläggningar och omröstningar eller att göra förslag. Med revisorernas samtycke afslöt han plenum. Han utfärdade skrifvelser i revisionens namn, föreslog arbetsordning och, i äldre tider, erforderligt tjänstebiträde samt hade vid paria vota utslagsröst. Något sätt att lösa tvisten mellan ordf. och revisorer, i händelse af propositionsvägran, gafs ej. Faktiskt genomdref ordf. sin mening. Det stod naturligtvis revisor fritt att genom reservation vid berättelsen draga frågan under St:nas behandling. Dessa kunde tillämpa R.O. § 70 mom. 2.

Revisionens tjänstemän.

Enligt R.O. § 24 mom. 1 egde utskotten, utom *det hemliga*, att själfva förordna sekreterare och en kanslist för hvarje division. Behöfdes talrikare betjäning, borde förhållandet anmälas för st:ns plena, hvilka därom hade att förordna. Enär man vid instr:s uppgörande 1810 tänkte sig revisionen fördelad på tvenne afdelningar, bestämdes genom instr. 1812 (§ 6) kanslisternas antal till två, hvilka, jämte sekreteraren, i öfverensstämmelse med stadg. rörande utskotten, af revisorerna själfva skulle förordnas, men *bland statskontorets* tjänstemän. *Dess* sekreterare skulle tillika vara revisionens. Emellertid befanns föreskriften om ett bestämdt antal snart olämplig, hvarför i 1823 års försl. till instr. (§ 9) medgafs rev. rätt att, utom sekret. i statskontoret, inom detta verk antaga *erforderligt kameral-* och kanslibiträde, en bestäm., som återfinnes i 1830 års instr. § 16. I instr. 1841 § 3 bibehölls uttrycket »erforderligt kameral- och kanslibiträde», hvaremot ej längre föreskrefs, att detta skulle tagas från statskontoret, ehuru valet »*helst*» [1]) borde göras ibland de ämbets- och tjänstemän, som

[1]) En talare i prästest. vid 1840—41 års rdg (prot. VIII: 120) anmärkte, att »helst» borde utgå ur försl. t. instr. § 3. Skulle något ämbetsverk bestämmas, ville tal. föreslå *kammarrätten*.

varit eller vore i samma kontor anställde. Statskontorets sekreterare upphörde att vara självskrifven såsom statsrevisionens (Jfr cirk. $^{14}/_{8}$ 1841 t. förv. verken, mom. 13). Vid rev. 1841 tjänstgjorde ss. sekr. i rev.: sekr. i riksgäldskontoret.

Kanslisterna voro endast tvenne ännu vid 1830 års revision, därvid dock ett kameralbiträde från statskontoret (rev. pr. $^{16}/_{9}$) var behjälplig. Rev. 1835 antog fyra kanslister, rev. 1837 fem. Vid 1841 och 1843 års förrättningar tjänstgjorde tre kanslister, tre kammarskrifvare och en kamrer (kamr. i statskont.). Från 1845 års rev. (jfr rev. pr. $^{17}/_{10}$) brukade man antaga en tjänsteman i kommerskollegium såsom särsk. sekreterare vid granskningen af detta verks fonder. I allmänhet voro från 1841 två tjänstemän anställda vid hvardera af de tre divisionerna, en för kansli-, en för kameralgöromål. Vid 1851 års rev. antogos två kamrerare (rev. prot. $^{18}/_{9}$), af hvilka den ene skulle bestrida den dagliga kamerala tjänstgöringen, den andre handläggningen af frågan om försl. till ny rikshufvudbok. Dessutom granskades generalkrigskomissariatets vidlyftiga räkenskaper af en extra kanslist. Äfven 1858, 1861, 1863, 1864, 1865 antogos extra biträden, ett eller två.

Enl. instruktionerna tillhörde protokollens förande och expeditionernas uppsättande *sekreterarens* uppgift. Af rev.. protokollen framgår, att han, jämte ordf., öfvade tillsyn öfver revisionens samtlige tjänstemän. Han plägade afge förslag till fördelning af ärendena (se t. ex. rev. pr. $^{16}/_{9}$ 1847) och, jämte ordf. eller särskild komité, till besättande af kanslisysslorna. I början uppgjordes förslag till dessa af ordf., oftast i samråd med sekret., men från 1855 års revision (rev. pr. $^{15}/_{9}$) utbildade sig den praxis, att en komité, bestående af en representant för hvarje stånd, med eller utan samråd med sekret. uppgjorde förslaget [1]).

I § 24 R.O. föreskrefs, att utskottens kanslipersonal vid riksdagens slut skulle erhålla en efter göromålens vikt och mängd lämpad vedergällning af statsmedlen. I likhet härmed

[1]) Jfr de valmän som utsågo kanslipersonalen vid riksdag. Reuterskiöld l. c. sid. 116.

stadgade § 16 i instr. 1830, att revisorerna skulle åt sina biträden bestämma lämpliga *arvoden* »i mån af hvars och ens arbete och tjänst» (jfr instr. 1812 § 6, försl. 1823 § 9, instr. 1841 § 3 samt cirk. 1841 mom. 13). I skrifvelse till K. Maj:t vid förrättningens slut plägade rev. anhålla om befallning till *statskontoret* att utbetala medel till de arvoden, rev. bestämt. Dessa arvoden, som fastställdes vid rev:s sista sammanträde, ökades alltjämt. Vid rev. *1813* (prot. 14/12) tilldelades sekret. 333 rdr 16 sk., förste kanslisten 133 rdr 16 sk., andre kanslisten 100 rdr, vaktbetjäningen 50 rdr, allt i banko. Arvodena voro *1825* resp.: 500, 200, 200, 50 rdr b:o, *1835* resp.: 550, 500, 200, 84 rdr b:o, hvarjämte ett extra biträde då erhöll 200 rdr b:o. Vid *1841 års* rev. anslogos åt sekr. 700, kamreraren 500, åt hvardera af de 6 öfriga biträdena 250, så att arvodena till betjäningen inalles uppgingo till 3,002 rdr b:o. Summan var *1853:* 3,506 rdr 32 sk. och *1866* mer än 6,000 rdr rmt. Ett yrkande vid *1840—41 års* rdg (prästest. pr. VIII: 120), att arvodena skulle bestämmas en gång för alla, enär det för rev. vore ett obehagligt uppdrag att fixera beloppen, vann ej bifall, alldenstund arvodena ansågos böra bestämmas alltefter göromålens mängd vid hvarje revision (S.U. bet. n:o 386).

Stadg. i R.O. § 24 ang. *skydd* för utskottens kanslipersonal torde, vid jämförelse med R.O. § 70, kunna utsträckas jämväl till revisorernas.

Revisionens afdelningar.

Sedan förordnande gjorts om utseende af tjänstemän, bestämdes arbetsordningen och göromålens fördelning. 1812 års instr. har härom inga bestämmelser, men att K.U. 1809 tänkt sig en delning på flera afdelningar, framgår af dess utlåt. af 6/10 1809, i anledn. af ståndens anmärkningar vid försl. till R.O. (R. o. Ad. prot. III: 2: 4023 ff.). Man hade föreslagit, att antalet revisorer skulle bli 9 à 12 från hvarje stånd.

Härpå svarade K.U.: antalet torde vara tillräckligt, då divisionerna sannolikt ej kunna blifva flere än trenne och således 8 revisorer komme att arbeta på hvarje fördelning. Af instr:s bestäm. om 2 kanslister framgick, att man sedermera tänkte sig två afdelningar.

Vid 2:a sammanträdet af 1813 års statsrevision beslöts (se rev. prot. f. d. 21/10), i afseende å arbetsmetoden, att de revisorer (3 från hvarje stånd), som utgjort en särskild fördelning vid banko- och riksgäldsverkens öfverseende, under benämning *kansliafdelningen*, samt där redan slutat sin befattning, skulle intill dess den andre, eller *räkenskapsfördelningen*, slutat sitt arbete företaga sig hvad som ej ansågs tillhöra granskningen af räkenskaperna med deras verifikationer, d. v. s. att med anledn. af instr. § 4 granska, huruvida alla de å stat påräknade tillgångar riktigt influtit samt om och i hvad mån de öfverstigit det påräknade beloppet eller om brist däri sig visat. Då emellertid rikshufvudboken ännu ej var färdig, kunde detta till en början ej ske, utan företog sig afd:n en jämförelse mellan de af riksdagen fastställda staterna och statskontorets memorial öfver utgifterna inom hvarje hufvudtitel, hvarjämte, i sammanhang med denna jämförelse, utröntes, huru de å titlarne uppkomne besparingarne användts. Desslikes genomgingos kongl. räntekammarens böcker. *Räkenskapsafdelningen*, som förut sysslat med bankens och riksgäldskontorets räkenskaper, höll sitt första sammanträde i och för statsverkets revision d. 26/10 1813. Äfven vid 1817 års rev. följdes denna arbetsmetod. Bägge afd:ne sammanträdde första gången till *stats*-revision den 24 oktober. Sekreteraren förde prot., utom i plena, äfven i kansliafdelningen, liksom 1813, hvaremot förste kanslisten hade detta åliggande i räkenskapsafdelningen.

Afdelningarne voro uteslutande *beredningar*, som hänsköto det definitiva beslutet till rev. in pleno. Men vid *1818 års rdg* föreslog en ledamot af borgarest., att hvarje afdelning skulle ha en viss del af såväl siffer- som protokollsrevisionen sig anförtrodd och ega full beslutanderätt. Detta *Setterwalls förslag* (borgarest. prot. I: 501) motiverades med

påståendet, att rev.arbetet på så sätt skulle fullständigare medhinnas. En afdelning på 12 personer (3 fr. hvarje stånd) skulle granska statsverkets, allm. magasinsinrättningens och manufakturfondens räkenskaper, den andre öfverse bankens, riksgälds- och assistanskontorens böcker och handlingar. Den egentl. statsrevisionen skulle således förrättas af den förra afdelningen, d. v. s. af 12 revisorer.

Detta förslag vann ej St.nas bifall. Då revisorerna förordnades att gemensamt öfverse samtliga de verk och inrättningar, som voro föremål för deras befattning, men härmed icke kunde vara förenligt, att granskningen af några vissa verk på uteslutande sätt öfverlemnades åt en afdelning, så borde revisorerna för hela förrättningen bära gemensamt ansvar. Det finge bero af dem själfva att bestämma arbetssätt och fördela göromålen (statsutsk. bet. n:o 236). Ärendena borde kännas af alla rev:na och därför förekomma in pleno förr än de öfverlämnades till afdelningarne (bankoutsk. bet. n:o 16).

Vid 1820 års revision förekom endast (prot. 20/11) en komité med uppgift att jämföra de bägge förslagen till rikshufvudbokslut, bestående af tre medlemmar af adeln, 2 från hvardera af de ofrälse stånden. Däremot omtalas icke kansli- och räkenskapsafdelningar. Sådana förekommo ånyo vid 1822 års förrättning, hvardera bestående af 3 från hvarje stånd, och hade kansliafd:n att »bereda det egentligen administrativa», d. v. s. syssla med själfva förvaltningsåtgärderna. En liknande ordning iakttogs 1825, då kansliafdelningen ej hade sitt första sammanträde förr än den 14/11. Dessutom skedde fördelning af arbetet äfven *inom* afdelningarne mellan subdivisioner (räk.-afd:s prot. 17/11). Rev. 1827 förfor på samma sätt.

Vid *1828—30 års rdg* (S.U. bet. n:o 353) föreslogs, att i afdelningarne ej måtte föras något diskussionsprot. utan endast ett summariskt, innefattande en öfversikt af resultaten. Genom den nya instr. 1830 stadgades emellertid endast följande (§ 8): »Revisorerna kunna sammanträda på afdelningar till ärendenas beredning. Alla frågor om anmärkningar eller anmälanden skola slutligen in pleno till öfverläggning och afgörande företagas. Uppstår vid revisorernas öfverläggningar

skiljaktighet i meningarne, böra de till protokollet afgifva sina röster, hvilka enl. § 66 R.O., beräknas per capita, med afgöranderätt, för ordf:n, då rösterna äro lika; hvarje ledamot dess reservationsröst dock förbehållen.» I sin reservation till S.U:s bet. n:o 353 yttrade *Hartmansdorff*, att § 8 borde utgå såsom antingen öfverflödig eller föranledande tvist om revisorernas frihet i behandlingen af sina göromål in pleno, — eller på afdelningar. Se ock Ad. pr. LVII: 151.

Vid *statsrevisionens sammanträde d. 23 sept. 1830* fattades följ. besl. (se rev. prot. f. denna dag): Sedan rev:na, både för mer fullständighets vinnande i själfva behandlingen af revisionsärendena, genom det att alla till hvarje förvaltningsgren hörande handlingar blifva på en gång i sammanhang med räkenskaperna granskade, och för tidens mera ändamålsenliga användande, öfverenskommit att fördela de särskilda verkens redogörelser i 6 särsk. delar, och dem sedermera på lika många afdelningar, bestående hvardera af en ledamot af hvart riksstånd till speciell granskning företaga, så godkändes nu till en början följ. förslagsvis uppgjorda arbetsfördelning näml.:

1:a afd.: skulle granska rikshufvudböckerna för revisionsåren, Sammandragen af specialräkenskaperna, Specialräkningarne, Kgl. Räntekammarens hufvudbok med verifikationer, Statskontorets memorialböcker, Avesta bruks direktions redogörelse samt Myntets räkenskaper.

2:a afd.: Kgl. Krigskollegii departementers redogörelse med verifikationer, Kgl. SerafimerOrdensGillets redovisningar.

3:dje afd.: Kgl. Förvaltningens af Sjöärendenas, Flottans, Lots- och »Fyrings»-statens redogörelser, Allmänna Magasinsfonden med kreditivet till spannmåls uppköp, Invalidsfondens redovisning.

4:e afd.: Chartæ-sigillatæ-verkets hufvudböcker med verifikationer, Civilstatens pensionskassa, Garnisonsregementenas redogörelser, Kasernbyggnaden f. Kgl. 2:a Lifgardet, Garnisonssjukhusets nybyggnad och underhåll, Saltpeterkomiténs redogörelser.

5:e afd.: Generaltullstyrelsens redogörelser, Kgl. Ström-

rensningskomiténs d:o, äfvensom Sundhetskollegii och Lappmarkens Ecklesiastikfonders.

6:e afd.: Kgl. nummerlotteriets hufvudböcker, Redovisningen f. brudgåfvefonden, Postverkets och Fångvårdsstyrelsens räkenskaper.

För bestämmandet af hvilka ledamöter på hvar och en af de 6 afd:ne skulle verkställa den närmare granskningen anställde revisorerna sins emellan lottning ståndsvis med 6 särsk. lappar, numererade ifrån n:o 1 till n:o 6, hvarvid en afdelning tillföll 4, 1 fr. hvarje stånd.

Beträffande nyttan af dylika smärre afdelningar, som sedermera vid revisionerna tillsattes, voro meningarne delade. *Vid 1834—35 års rdg* yttrade dompr. *Heurlin* härom, vid deb. om hvilande försl. om rev.tidens utsträckning till 4 månader, följande: »Fördela sig rev:na endast på 2:ne stora afdelningar, som praxis varit allt intill 1830, och vill man gå i detalj af hvarje äfven mindre fråga, som på en annan afdelning blifvit behandlad, skall äfven den förlängda tiden blifva otillräcklig. Fördela de sig på flere smärre afd:ar och hafva förtroende till hvarandras vilja och förmåga, så kunna göromålen, ehuru icke utan ansträngd möda, lika väl afslutas på den kortare tiden af 3:ne månader» (prästest. pr. III: 172). »Granskningen af en och samma räkenskap kan icke gärna sysselsätta flera personer. Erfarenheten inom våra utsk. visar ock, att göromålens snara och mogna afgörande icke befordras genom en talrik personal» (l. c. 173). I *borgarest.* (prot. I: 668) förklarade *Ekerman* sin erfarenhet såsom statsrevisor vara, att just arbetet på divisioner och subdivisioner ledde till tidsutdräkt genom (l. c. 669) den myckna siffergranskningen, som likställde revisorerna med kammarrättsrevisorer.

Rev. 1835 (prot. 16/9) beslöt i afs. på arbetssätt följande: alla kungl. bref och verkens berättelser skulle, i likhet med hvad förut skett, in pleno uppläsas och anteckning därvid göras rörande de kungl. bref, hvilkas innehåll rev. kunde anse föranleda till närmare undersökning af förhållandena och de gjorda dispositionerna; att rev.göromålen skulle beredningsvis företagas på 6 afdelningar, bestående hvardera af en ledamot

från hvarje stånd, samt att alla verkens redogörelser skulle, så vidt möjligt vore, i lika stora delar till afdelningarne aflämnas, med iakttagande likväl däraf, att de verks räkenskaper, som med hvarandra egde sammanhang, komme att af en och samma afd. handläggas. Samma ordning följdes vid revisionerna 1837 (prot. 18/9) och 1839, vid hvilken senare förrättning presid., *frih. Leijonhufvud* (prot. 3/12 1839) kritiserade arbetsmetoden. Afdelningsväsendet medförde, att man finge tro på andra. För öfrigt hade man ej gjort sig reda för rev:ns ändamål eller omfattning, hvarför en omarbetning af instr. vore af behofvet påkallad.

Någon mot § 8 i instr. 1830 svarande best. inflöt ej i *instr. 1841*, enär det vore rev. obetaget att själfva förordna om arbetssättet och någon motsvarande föreskrift i afs. å arbetsfördelningen inom St:nas utskott, icke funnes i grundlagen meddelad (S.U. utlåt n:o 310, s. 14 och n:o 386 samt präst. prot. VIII: 121.)

Den 16/9 *1841* (se rev. pr.) antogs af statsrevisionen en arbetsordning, som sedermera till hufvuddragen följdes af alla rev. under förevarande period. Granskning af statsverket skulle *först* ega rum. Därvid borde ledamöterna fördelas på tre afdelningar, hvardera à 8 ledamöter, 2 från hvarje riksstånd (efter öfverenskommelse ell. lottning), och egde divisionen sedan bestämma, huruvida den i sin tur borde delas i afdelningar med 4 ledamöter i hvarje, 1 af hvart stånd. Vid hvarje div. skulle anställas två tjänstemän, en kanslist och en kammarskrifvare. Häremot reserverade sig ordf., som ansåg instr. ej medgifva rev. att annorlunda än samtidigt granska stats-, banko och riksgäldsverken. Ett försl. d. 29/10, att banken och riksgäldskontoret skulle slutgiltigt granskas, hvardera af en afd. på 12 personer, förföll.

Ända till ståndsperiodens slut arbetade sedermera rev. på *trenne afdelningar*. Man plägade vid arbetsordningens antagande göra den best., att om å någon afd. arbetet så fortskrede, att densamma därutöfver lämpligen kunde öfvertaga en eller flere räkenskaper från annan afd., skulle anmälan

därom göras in pleno, då rev. ville därutinnan vidare besluta (Se t. ex. rev. pr. 15/8 1861).

Såsom exempel på fördelningen af räkenskaper och berättelser vid ståndsperiodens slut lämnas följande *öfversikt för 1863*, på samma gång utvisande hvilket omfång granskningen fått:

1:sta afd. granskade:

Rikshufvudboken, Statskontorets memorialböcker, Räntekammarens hufvudbok, Karta-sigillata-kassörens redogörelse, Magasinsärendenas hufvudbok, Undsättningsfondens d:o, Myntverkets d:o, Kontrollverkets d:o, Avesta kronoinspektion, Skogsplanteringskassan, Länens landsböcker, Stockholms stads kronoräkenskaper, Utrikesdep:s hufvudbok, S:t Barthélemys d:o, Öfverståthållareämbetets depositionsräkningar, Expensmedelsräkningarne, Trädgårdsföreningens elevskola, Ultuna landtbruksinstitut, Landtmäteri-Kontoret, Institutet för döfstumma och blinda, Statistiska Centralbyrån, Fångvårdsstyrelsen.

2:a afd. granskade:

Krigskollegii räkenskaper, Jämtlands roteringskassa, Styrelsen öfver väg- och vatten-byggnader, Civilstatens pensionsinrättning, Teknologiska institutet, Skogsstyrelsen, Skiften och afvittningar, Elektriska telegrafverket, Optiska telegrafinrättningen, Navigationsskolorna, Kammarrättens aktorats-räkning, Arméens pensionskassa, Karantänsinrättningen, Statens järnvägsbyggnader.

3:je afd. granskade:

Förvaltningens af sjöärendena hufvudbok, Konvoj-kommissariatet, General Tull-styrelsen, General Post-styrelsen, Sundhetskollegium, Karolinska institutet, Öfverintendents-ämbetet, Extra anslag till Stockholms och Gripsholms slott, Anslaget till reparationer å Stockholms slott, Kongl. Slottets polis-, lys- och renhållning samt brandväsende, Ulriksdals slott,

Drottningholms- och Svartsjö d:o, Gripsholms d:o, Strömsholms d:o, Haga d:o, Haga lustpark, Upsala universitet, Lunds d:o, Konsistorierna, Nya elementarskolan, Bergsskolan i Falun, Växelundervisningens normalskola, Svenska akademien, Vetenskaps d:o, Musikaliska d:o, Vitterhets d:o, Fria konsternas d:o, Landtbruks d:o, Kongl. Museum, Kongl. Teatern, Kongl. biblioteket, Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, National-museibyggnaden, Serafimer-ordens gillet, Danviks hospital, Stockholms Stora barnhus, Serafimer-lasarettet, Drottninghuset, Kongl. och Hvitfeldtska Stipendiifonden, Amiralitetskrigsmanskassan, Stuteriöfverstyrelsen och Stuterierna, Stamholländerierna, Veterinärinrättningen i Skara, Allmänna barnbördshusen, Öfverståthållareämbetets kronoräkenskaper, Veterinärinrättningen i Stockholm.

Exempel förekomma på, att två afdelningar för någon fråga sammanslagits till en (rev. pr. 10/10 1864). Vid sammanträdet d. 15/8 1865 väcktes förslag, att den af rev. beslutade arbetsfördelningen å 3 afdelningar icke måtte utgöra hinder för ledamöter af någon afdelning att få fritt tillträde till annan afdelnings handlingar och förhandlingar af frågor, hvilkas handläggning de önskade öfvervara, utan att någon af afdelningens förut varande ledamöter behöfde afträda, äfvensom att det skulle åligga vederbörande afdelnings ordförande att, då ledamot från annan afd. anmält sig vilja öfvervara handläggningen af något visst ärende, låta kalla samma ledamot till det afdelningssammanträde, där frågan förekomme. Förslaget antogs med det tillägg, att från annan afd. tillkallad ledamot skulle ega deltaga i öfverläggningarne, men ej i voteringen om det beslut, som å afd. i frågan fattades.

Afdelningarne, liksom plena, hade till en början sina sammanträden i statskontorets lokal, sedermera i riksdagshuset. Ordet fördes i dem af den främste n. v. ledamoten af R. o. Ad. (Jfr. R.O. § 39.)[1])

---

[1]) Ofta förordnade rev. vissa delegerade inom samma eller skilda afdelningar att *inspektera verk och inrättningar* genom besök på platsen.

Konungens ombud.

Innan vi lämna frågan om statsrevisionens konstituering, vilja vi uppehålla oss vid en funktionär, som på det hela intog en ganska egendomlig ställning i rev:s organisation, i det han hvarken var vald ledamot däraf eller en revisionens tjänsteman: *konungens ombud.*

Sedan vid den första statsrevisionens begynnelsesammanträde d. 21/9 1813 (se prot. för denna dag) statskontorets deputations öfriga medlemmar tagit afträde, kvarstannade en statskommissarie och företedde ett af K. M:jt utfärdadt förordnande att vara *revisorernas biträde och tillhandagå dem med nödiga upplysningar.* Om detta ombud nämnes intet i 1812 års instruktion. Ett sådant förordnades dock allt framgent vid revisionerna.

§ 2 i instr. 1812 gaf revisorerna tillgång till alla statskontorets räkenskaper, protokoll och handlingar, icke allenast för de år, till hvilka revisionen sträckte sig, utan ock, »likmätigt» R.O. § 42, rätt att af statskontoret undfå de *upplysningar* och handlingar, *som de i öfrigt funne nödige* för att efterse och granska, huruvida utgifterna vore öfverensstämmande med de fastställda staterna etc. De äskade upplysningar, statskontoret enl. R.O. § 42 skulle »*omedelbarligen*» (d. v. s. utan att statsutsk. behöfde vända sig till den i § 42 omförmälda ledamoten af statsrådet) afgifva, gåfvos enl. praxis genom den ledamot af statskontoret, som konungen vid hvarje riksdag (jfr Rydin, anf. a. II. 1. 326) förordnade att gå utsk. till handa.[1]) Detta ombud i statsutsk. finnes någon gång afgifva icke äskade upplysningar. Så yttrade vid 1823 års rdg (ad. prot. IX: 488) *Gust. Hierta* sin förvåning däröfver, att S.U. af statskontorets ombud fått mottaga en promemoria ang. ny instr. för rev. Detta vore underligt, då omb. skulle lämna upplysningar endast på begäran af S.U. —

[1]) I ett yttrande vid 1828—30 års rdg (präst. pr. XIII: 190) förklarade *prosten Anjou* ombudets närvaro vid *statsutsk:s* sammanträden bero på gammal praxis.

Förekomsten af detta ombud i S.U. grundade sig således icke på något grundlagens stadgande, sådant som i R.O. § 36 rörande ett kungl. ombuds närvaro i exped.-utsk.

Tydligt är, att regeringen betraktade revisionen såsom ett *mellan* riksdagarne fungerande statsutskott och i fråga om densamma tillämpade R.O. § 42:s senare del på det sätt, däri gifna best. tillämpades vid riksdagarne, allra helst instr. 1812 uttryckligen hänvisade till § 42. På samma sätt gaf förra delen af § 42 anl. till best. i försl. t. instr. 1823 § 7, i instr. 1830 § 14, instr. 1841 § 4 och cirkuläret 1841 mom. 11 ang. revisorernas rätt att genom *hofkanslern* och sedermera (eft. 1840) *just.-statsministern* begära och erhålla upplysningar från *andra* verk än statskontoret. Emellertid är det mycket möjligt, att regeringens åtgärd att 1813 och allt sedan förordna ett ombud vid revisionerna äfven berodde på dess önskan att under revisionens fortgång ständigt vara underrättad om dess arbeten, liksom man kan tänka sig, att regeringen ville begagna ombudet för att »göra påminnelser, om något emot grundlagarne stridande skulle försökas» (jfr R.O. § 24 om bondest:s sekreterare), d. v. s. hafva ett slags förmynderskap öfver statsrevisorerna. Att revisorerna själfva icke voro fria från en sådan uppfattning af ombudets ställning, finnes nogsamt af försöken under den följande tiden att blifva af med detsamma. Men under det bondeståndets bemödanden att få bort den *kungavalde* sekreteraren till sist lyckades (1863), kvarstod det kungliga ombudet i rev. långt efter ståndsförfattningens upphäfvande.[1])

Vid *1817 års revision* (se rev. prot. f. 22 nov.) tog sig ombudet för att gifva en icke äskad upplysning. Efter någon debatt beslöto revisorerna, att hans yttrande skulle intagas i protokollet, ehuru det, såsom ej begärdt, egentligen ej hörde dit, men att på samma gång skulle införas revisorernas vederläggning däraf.

I sitt memorial n:o 537 vid *1823 års rdg*, med förslag till förnyad instr. för R. St:rs statsrevisorer, uttalar sig stats-

---

[1]) Instr. f. rev. 1893 omtalar intet sådant ombud.

utsk. på följ. sätt om detta ombud: »Att Statsutsk., på sätt 6 § i försl. innehåller, hemställt, att i likhet med hvad Kongl. M:jt vid alla föregående revisioner af statsverket täckts förordna, någon af kongl. statskontorets ledamöter äfven hädanefter måtte i näder utses för att revisorerna med nödiga upplysningar i förefallande ämnen tillhandagå, har varit föranledt af utsk:s öfvertygelse, att sådant, såsom hittills, skall fördelaktigt verka på fortgången af revisorernas, nu emot förr betydligt ökade göromål; och är det till undvikande af all omgång som utsk. uti paragraf 7 § föreslagit, att denne ämbetsman må af de öfriga förvaltande verken kunna infordra de räkenskaper, som revisorerna kunna äska; hvaremot revisorerna i afs. på alla andra upplysningars erhållande från dessa verk ansetts böra begagna den utväg, som uti 42 § af R.O. omförmäles.» — § 6 af den föresl. instr. hade följ. lydelse: »Kgl. M:jt förordnar i nåder en af kgl. stats-kontorets ledamötor att under förrättningen revisorerna biträda, med rättighet och plikt för denne ämbetsman att till revisorernas protokoll lämna de upplysningar, som i en eller annan måtto af honom kunna äskas och som hafva sammanhang med statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning.» § 7 har detta stadgande: »De öfriga förvaltande verkens räkenskaper, med tillhörande verifikationer, skola jämväl vara för revisorerna att tillgå; och den af Kgl. M:jt till revisorernas biträde tillförordnade ledamoten af kongl. statskontoret må efter revisorernas begäran kunna dem omedelbarligen rekvirera; men finna revisorerna sig därutöfver behöfva af någon konungens ämbetsman, eller af något publikt verk inhemta muntliga eller skriftliga upplysningar, begäre genom deras ordförande, hos kgl. hofkanslern konungens nådige befallning till vederbörande om meddelandet af de äskade underrättelserna. »I sin skrifvelse af d. 4 dec. 1823 vägrar konungen bifall till den nya instruktionen på grund af dess best. om granskningens omfång m. m. (jämf. inledningen). Faktiskt gällde dess §§ 6 och 7.

I det kgl. försl. till instr. af den ²²/₁ *1829* (Bih. 1:a Saml. 2:a b. n:o 45) Art. II. § 12 gifvas best. ang. ombudet af samma innehåll som § 6 i 1823 års försl., blott med

tillägg, att upplysningarna skulle gälla allenast de år, för hvilka afslutade riks-hufvudböcker granskades. Ombudet skulle således endast på begäran biträda revisorerna. I *S. U:s förslag*, som f. ö. föga skillde sig fr. Kgl. M:jts (Bet. n:o 353), löd § 12 på följ. sätt: »K. M:t förordnar i nåder en af statskontorets ledamöter att under förrättningen revisorerna biträda, med plikt och rättighet för denne ämbetsman, att till revisorernas protokoll lämna i en eller annan måtto erforderliga upplysningar, som ega sammanhang med statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under de år, för hvilka afslutade räkenskaper granskas.» Förändringen, hvarigenom ombudet, får plikt och rätt att afge de upplysningar, han *själf* finner erforderliga, hade af utsk. ansetts »angelägen» (l. c. s. 227), och §:n godkändes i denna form af St:na (se skrifv. t. Kgl. M:jt n:o 320) och af K. M:jt (Kgl. kung. d. 27 febr. 1830). Dock genomdrefs bestämmelsens antagande först efter mycken opposition.

Tvenne utsk:s ledamöter: *Hartmansdorff* och *Ekerman* reserverade sig b. a. mot § 12, hvilken enl. bägges mening helst borde utgå. Den förre yttrade sig på följ. sätt: »§ 12 synes äfven böra försvinna. Enär revisorerna enl. § 16 ega att inom statskontorets tjänstemän antaga erforderligt kameral och kanslibiträde, så böra nödiga upplysningar *icke* kunna *fattas*, om de dem begära. Och då deras berättelse, enl. 21 §, icke får tryckas eller utdelas, utan att vara beledsagad af vederbörande myndigheters förklaringar, så måste revisorerna för att ej äfventyra misstag och vederläggningar, själfve vara månast om att *begära* underrättelser, när de behöfvas. Att ändock förordna en ombudsman från statskontoret, hvilken vore *berättigad* att till protokollet meddela revisorerna upplysningar, så ofta *han* funne dem *erforderliga*, skulle kunna förvålla hinder från angelägnare sysselsättningar, än att afhöra honom, och möjligen urarta till föreställningar och strider, hvarifrån revisorerna böra vara befriade, särdeles å de ämbetsmäns sida, hvilkas åtgärder de skola granska. Betyda åter orden *erforderliga upplysningar* sådana, som revisorerna begära, så synes ombudsmannens rättighet att lämna dem

icke behöfva särskildt stadgas, emedan den redan innefattas i hans plikt att svara. Vill man likväl hafva ett sådant ombud hos revisorerna, fastän de det icke äskat, så borde man för öfverensstämmelsens skull äfven tillsätta ett sådant i statsutsk. vid dess *revisions*förrättningar, änskönt utsk. därom icke anhållit.»

Vid debatterna i stånden ang. S.U:s förslag höjde sig många röster mot ombudet, men i synnerhet mot dess rätt att opåkallad yttra sig. Hos *adeln* (prot. LVII: 151) yrkade grefve *Joh. Gyllenborg*, hvilken suttit som ordf:e i flere statsrevisioner, att § 12 skulle utgå såsom obehörig och olämplig, då den kunde föranleda obehagliga och med revisorernas värdighet oförenliga tvister, och då den saknade all grund i 1812 års instr. I samma riktning talade grefve *C. F. Horn* (l. c. 158). — *J. P. Lefrén* försvarade däremot ombudets fria yttranderätt. Det hade sagts, att om denne person vore rätt talför, skulle han kunna förstöra hela tiden för rev., därigenom att han dikterade till prot. hvad han ville. Risken för att K. M:jt skulle förordna en dylik person vore dock ringa. Tal. trodde ej det vara menligt för rev. att hafva bland sig en fri svensk man, som hade rätt att fritt yttra sig till protokollet. *Arv. Ribbing* (l. c. 180): genom § 12 vore rättighet lämnad åt en annan än R. St:rs revisorer till inträde vid deras sammankomster, en rättighet, som grundlagen förut icke för någon bestämt, ett tillägg till grundlagen. Revisorerna hade hittills varit ostörda i sina öfverläggningar (?). De skulle hindras däri för framtiden. Stadgandet vore grundlagsvidrigt.

I *prästest.* (prot. XIII: 175) yttrade *Geijer* sin belåtenhet med försl. Men han betviflade (l. c. 189) nyttan af den statskontorets ombud medgifna rätten att *opåkallad* yttra sig till prot. Han vore där för att meddela *äskade* upplysningar. Utsträcktes hans åligganden därutöfver, så kunde hans roll lätt förbytas i en svarande parts för kronan, obehöflig och otjänlig på detta ställe och lätt föranledande obehagliga följder. Äfven prof. *Bexell* (l. c. 186) ansåg förändringen af det kgl. försl. onödig. Revis. borde själfva få disponera sitt protokoll. Biskop *Wingård* försvarade utsk:s försl.: närvaron af ombudet

vid revisionerna vore en praxis, som hvar och en, som deltagit i revisioner eller statsutsk:s arbeten, torde erkänna vara högst nyttig. Utan de upplysningar, han meddelade, skulle misstag lättare begås, och revisorerna, i st. f. att vinna anseende, äfventyra det. Att med plikten till upplysningars meddelande äfven kollateralt borde följa rättigheten, syntes tal. gifvet. Denne sakkunnige borde, när helst ett misstag vore på vägen att göras, kunna åtminstone rådgifvande söka afböja det. Några obehagliga stridigheter inom rev. kunde ej däraf uppstå, då ombudet endast egde att till prot. anföra sin tanke. Vid voteringarne afgåfve han ingen röst, och således vore af honom ingen annan inverkan på förrättningen än de bättre skälens att vänta. Äfven bisk. *Anjou* försvarade § 12 (l. c. 190), hvaremot prof. *Morén* (l. c. 189) bekämpade försl. därom: »Då konungen ej har ombud i stånden, när medlen beviljas, St:na ej i statsrådet, då de disponeras, så torde ett kungl. ombud i statsrevisionen ej heller vara behöfligt.»

I *borg.st.* (prot. VII: 64) anförde *Ekerman*, att omb. enl. § 12 skulle blifva en »uppsyningsman» öfver revisorerna, hvilken kunde begagna »järnspira», om desse ej delade hans mening. Dessutom, *om* ett omb. skulle finnas, borde med lika skäl statskontorets ombud hos statsutskottet utöfva enahanda rättighet.

Af det ofvan sagda framgår, att konungens ombuds närvaro vid revisionen endast grundat sig på praxis. Att nu, trots de många protesterna, ett stadgande därom inflöt, kan ej gärna bero på annat än den erfarenhet af ett dylikt ombuds behöflighet för att afböja misstag, som man under den förflutna tiden samlat.

Vid 1835 års rev. är det ombudet, som väcker *decharge-frågan* till lif, hvilken sedermera vid riksdagen 1840 föranledde ett förslag af K.U. (bet. n:o 76) till ändring af R.O. § 76. Ombudet ifrågasatte nämligen, huruvida någon effektiv granskning kunde ega rum af förvaltningen under den tid, för hvilken statsrådet redan erhållit decharge. (Se tillägget t. rev. berätt. 1835 och präst. pr. 1840—41 XII: 270.)

Också i den af R. St:r 1841 utf. instr. (§ 5), som af K. Maj:t endast publicerades, finnes stadgandet från 1830 kvar, med den skillnad, att nu endast talas om omb:s *rättighet* att meddela (äfv. opåkallade) upplysningar, då i kgl. cirkul. till förv.-verken af d. $^{14}/_{8}$ 1841 detta inskärpes såsom såväl rättighet som *plikt* f. omb. (10 mom.); hvarjämte, i öfverenst. med den princip, som följts vid utarbetandet af denna instr., näml. att meddela *endast* revisorerna gällande föreskrifter, § 5 börjar: »*Enär* någon af statskont:s ledamöter inför rev. företer K. M:ts nåd. förordnande» etc., då § 12 i 1830 års instr. har »K. M:t förordnar» etc.

I allmänhet hafva rev.-prot. mycket litet att förmäla om ombudets verksamhet. För det mesta synes den statskommissarie, som innehade befattningen, hafva inskränkt sig till en gillande tystnad. En och annan gång låter han dock höra af sig. Så omtalas i rev.-prot. d. $^{15}/_{9}$ 1857 följande: Vid föredragning af förslag till berättelse ang. skiften och afvittringar, däruti bland annat den anmärkning blifvit framställd, att Vesterbottens läns redogörelse öfver afvittringskostnaderna för år 1855 icke varit åtföljd af verifikationer, anmälte konungens ombud, att upplysning om orsaken vunnits, hvarför han föreslog, att denna upplysning borde i revisionsberättelsen inflyta. Härom uppstod diskussion. Några ledamöter höllo före, att enär berörde anmärkning vore fullkomligt befogad och det icke kunde tillhöra revisorerna att meddela förklaringar öfver sådana förhållanden, som de under granskningen anmärkt, den gjorda upplysningen ej borde i berättelsen intagas. Andra voro af motsatt mening. Beslutet blef, att upplysningen ej skulle intas. Under åberopande af § 5 i instr. f. statsrev. af $^{17}/_{4}$ 1841 begärde konungens ombud, att den af honom meddelade uppgift måtte i dagens protokoll intagas, hvilket skedde. En annan gång (rev.-pr. $^{24}/_{9}$ 1859) finner sig ombudet föranlåtet att göra rev. uppmärksamma på *deras plikt* enl. instr. §§ 1 och 6.

Vid *1865 års rdg* föreslog i bondest. *Hörnfeldt*, att 5 § i 1841 års instr. alldeles skulle utgå eller ock ombudets arvode, som då utgjorde 1,000 rdr, nedsättas till 500 rdr (mot. n:o 236.

Bondest:s prot. II: 181—85. S.U:s utl. n:o 28). Motionen afstyrktes af S.U., som ansåg det för revisorerna, som årligen omväxlade, vara af väsentlig nytta att kunna påräkna upplysningar af en bland ledamöterna uti det ämbetsverk, hvars förvaltning utgjorde ett viktigt föremål för revisorernas granskning. K. M:t vore i bättre tillfälle än revisorerna att bedöma, hvilken af statskontorets ledamöter härtill vore lämpligast. Om än de hos rev. anställda kansli- och kameralbiträden skulle ega den vidsträckta insikt i statsmedelsförvaltningen och andra ämnen, som erfordras för att kunna meddela dyl. upplysningar, så kunde det likväl icke vara förenligt med deras förhållande till revisorerna att deltaga i diskussionen och därunder till prot. lämna sådana meddelanden, som med revisionsåtgärden egde gemenskap. Motionen afslogs i alla stånd.

Ur deb. i *bondest.* må anföras: *Motionären* fann icke ombudets närvaro nödvändig. »Enl. § 3 i instr. tagas tjänstemännen vid revisionerna företrädesvis från de ämbetsverk, hvilkas räkenskaper skola undergå granskning, och då dessa, lika väl som en statskontorets ledamot, äro i tillfälle att tillhandagå med upplysningar, kan dennes biträde ganska väl umbäras». *Svensén* bl. a.: »En ledamot af statskontoret bör i visst fall anses jäfvig, enär revisionen afser förvaltningen af just det verk, han tillhör; . . . . det har förefallit mig, som om den upplysande själf funnit sig generad och öfverflödig vid revisorernas sammanträden, där han suttit helt och hållet obemärkt; revisorerna kunna föreslå en mindre summa.» *J. O. Almqvist:* »Vid sista statsrevisionen satte den så kallade upplysande ledamoten icke en enda gång sin fot inom den afdelning, jag tillhörde. Vid revisorernas allmänna sammanträden tillspordes han högst tre gånger om ämnen, rörande hvilka upplysningar lika väl kunnat från annat håll erhållas.»

Ombudets *arvode* (som plägade utgöra 1,000 rdr r:mt; jfr S.U. bet. n:o 28, sid. 7, 1865) hade alltid bestämts af K. M:t, under det att tjänstemännens vid revisionen föreslogs af revisorerna. Ett yrkande i prästest. vid 1840—41 års rdg (prot. VIII, 2: 125), att rev. borde bestämma arvodet jämväl

för ombudet, ledde ej till någon påföljd. — Till ombud förordnades alltid en *statskommissarie*.

Någon gång förordnas *ännu ett ombud* af K. M:t att biträda vid någon viss granskning, t. ex. 1822 (rev. prot. för $^{13}/_{12}$ 1822) för att lämna upplysningar i afs. å rikshufvudböckerna. Äfven vid 1825. 1827 och 1830 års revisioner tjänstgjorde dylika »extra» ombud.

Plena.

Dessa höllos, såsom redan blifvit omtaladt, till en början i något af *statskontorets* rum, men från 1841 i *R. St:rs hus*. Tillfälligtvis sammanträdde man annorstädes, t. ex. 1866 (rev. pr. $^{29}/_{8}$), i anl. af riksdagshusets reparation. Angående *tid för plena* gjordes inga allmänna bestämmelser, dock brukade beslutas (rev. pr. $^{17}/_{8}$ 1860, $^{15}/_{8}$ 1863), att under pågående riksdag sammanträden ej skulle ega rum på onsdagar och lördagar, då plena höllos i riksdagen, eller åtminstone hållas på eftermiddagarne dessa dagar[1]). (Jfr R.O. § 46 1:o). *Kallelse* till sammanträde skedde genom ordf. medelst anslag å vissa platser och annonser i tidningarne (rev. pr. $^{16}/_{9}$ 1841, $^{15}/_{8}$ 1865).

Beträffande utskottsledamöter stadgade § 79 R.O., att hvarje ledamot, som icke kunde uppgifva *laga förfall* eller af resp. utsk. och stånd erhållit *tjänstledighet*, vore skyldig i arbetena deltaga. Nytt val till utsk.-ledamot skulle försiggå, då ledamot, flera än tre gånger å rad, från utsk:s sammanträden, utan laga förfall, sig afhållit. Utan gällande skäl kunde ej längre ledighet än af två, högst tre veckors tid beviljas (Jfr R.H.O.O. t. ex. 1855 års, §§ 21, 23, 25). Liknande stadganden förekommo ej i instruktionerna f. rev. Emellertid följde rev., så vidt möjligt, föreskrifterna rörande utskott och fattade ibland därom uttryckligt beslut (se t. ex. rev. pr. $^{16}/_{9}$ 1841), hvarför R.O. § 79 i tillämpliga delar får anses hafva

---

[1]) 1860 voro alla ledamöterna af bondest. i rev. tillika riksdagsmän.

gällt äfven för statsrevisionen. *Tjänstledighet* beviljades plenum, se t. ex. rev. pr. 29/10 1839, 18/9 1849. Då instr. f. bankorev. den 29 maj 1874 § 7 i detta ämne gifver föreskrifter, så öfverensstämma dessa med förut brukad praxis. § 7 m. 2 i nämnda instr. lyder: »Behöfver revisor under pågående revision ledighet under längre eller kortare tid, eger han derom göra framställning hos revisorerna, hvilka besluta ej mindre om ledighetens beviljande än huruvida suppleant i den frånvarandes ställe bör inkallas.» — Den allm. best. om nya val gafs i R.O. § 69, men tillämpades i allmänhet ej, utan inträdde vanligen resp. suppleant. *Frånvarande fick ej tala å de förut närvarandes beslut*, men kunde få till prot. anfördt, att han icke varit vid frågans behandling eller afgörande närvarande. Ex. härpå lämna prot. ofta. Jfr R.O. § 20. *Förteckning öfver frånvarande ledamöter* fördes, men några *böter* för bortovaro utan förfall voro ej bestämda.

Best. i R.O. § 40 ang. landtmarskalks- och talmäns *oförvägrade tillträde i utskotten*, liksom K.U:s yttrande i mem. 6/10 1809 ang. olämpligheten af närvaro i dem af bondeståndets sekreterare ange, att utskottens sammanträden ej voro offentliga. Detsamma måste ex analogia anses gälla statsrevisionen och föll af sig själft i bankorevisionen, där ju, under största delen af perioden, tysthetsed erfordrades. Hurusom det kungliga ombudet, till dess hans närvaro lagstadgades genom instr. 1830, uppträdde som en af flere ogerna sedd åhörare vid förhandlingarne och t. o. m. oåtspord däri inblandade sig, hafva vi redan omtalat.

Protokoll föreskrefvos gen. instr. 1812 § 7, instr. 1830 § 16 och instr. 1841 §§ 3 och 5, hvarjämte de förutsättas i T.F.O. § 2 mom. 4. Något direkt grundlagsstadgande rörande dylika i statsrevisionen finnes ej. Vanligen bestämdes (se t. ex. rev. pr. 17/9 1849), att prot. vid plena ej skulle vara s. k. diskussionsprotokoll, utan endast omfatta saken, som föredrogs, det fattade beslutet och motiven därför. Hvarje ledamot *kunde* dock få sin mening ordagrant antecknad. Något hinder för tryckning af justerade prot. fanns ej. Tvärtom måste statsrevisionen hänföras till de »publika korporationer», som

enl. T.F.O. § 2 mom. 4., hafva att genast emot lösen utlämna sina handlingar »åt hvem det äskar, antingen han har i saken del eller ej.» Flere revisionens beslut om medgifvande af tryckning finnas ock, se t. ex. prot. d. 22/9 1843. I allmänhet äro prot. ej i tryck tillgängliga.

Material för sin verksamhet fick revisionen dels genom de räkenskaper och handlingar, som vid dess början till densamma öfverlämnades och som alltjämt växte i antal och omfång, dels genom motioner af revisorerna rörande själfva granskningen och däraf föranledda förslag om hemställanden till riksdagen, eller rörande formerna för revisionens verksamhet.

Vi hafva redan påpekat, hurusom i *instr. 1812* St:na själfva tolkade uttr. »statsverk» i R.O. § 68 såsom ungefär liktydigt med statskontor. Liksom rev. hade att granska bankens och riksgäldskontorets »tillstånd, styrelse och förvaltning», så skulle de ock undersöka statskontorets, och på detta sätt tillämpades § 68 under de första revisionerna.

Vid *1823 års riksdag* begärdes å ena sidan utvidgning af granskningsrättens omfång, å den andra utsträckning af revisionen utöfver de i R.O. § 68 och instr. 1812 omförmälda två åren. Man ansåg nämligen numer »statsverket» omfatta, ej blott statskontorets medel, utan »alla de medel, som R. St:r anslagit till allmänt nyttiga ändamål» [1]) samt föreskriften i R.O. § 68 »må *kunna* omfatta» innebära rätt för rev. att, om de så önskade och medhunne, utsträcka granskningen till tiden för revisionen. Revisorerna borde således få mottaga räkenskaper och handlingar rörande »*statsverket till alla dess delar*», hvarför det ock i 1823 års försl. t. instr. § 3 hette, *ej* att statskontoret, utan *K. M:jt* till rev. skulle vid revisionens början låta öfverlämna de vid föregången lämplig tid infordrade *berättelserna* från en mängd uppräknade kollegier, direktioner samt andra verk och inrättningar, öfverhufvud från alla sådana kassor, som genom allmänna bidrag tillkommit (jfr rdgsbesl. 1823 § 49.).

---

[1]) P. G. Cederschiöld und. R. o. Ad:ns debatt d. 13/3 1823.

Dessa anspråk uppfylldes till god del genom den instr., som vid *riksd. 1828—30* antogs, då man likaledes ansåg, att granskningsrätten borde omfatta statsverkets tillstånd i alla dess delar, enl. R.F. § 58 och R.O. § 30, och till tiden vara lika obegränsad för statsverkets som för bankens och riksgäldskontorets räkenskaper och således revisionen mellan riksdagarne i alla afseenden hafva alldeles samma rättigheter i granskningsväg, som S.U. under desamma. Enl. instr. 1830 § 9 skulle K. M:jt öfverlämna berättelser såväl från statskontoret som »*alla öfriga förvaltande verk*», hvilket stadgande närmare utvecklas i §§ 10, 11, 13 och 14; dock skulle klander eller godkännande icke få ske rörande andra handlingar än afslutade räkenskaper för de två åren [1]). I skrifv. t. K. M:jt (n:o 400) anhöllo St:na, att de verk, som förvaltade fonder, hvaröfver granskning af R. St:r och deras revisorer egde rum, måtte anbefallas till hvarje rev. förrättning afgifva *berättelser* öfver fondernas tillstånd och förvaltning, ej allenast räkenskaper och till dem hörande handlingar. (Jfr. S.U. bet. n:o 62 I § 2 1829.)

Enl. *instr. 1841 § 1* egde rev. att mottaga 1:o) afslutade räkenskaper för båda revisionsåren öfver alla medel, af hvad beskaffenhet som helst, ordinarie eller extraordinarie, som genom allmänna bidrag tillkommit eller genom traktater med främmande makter riket tillflutit; 2:o) statskontorets, så ock alla öfriga vederbörande verks och myndigheters, till K. M:jt afgifna berättelser om tillståndet och styrelsen af de under deras förvaltning stående delar af statsverket för samma tid; samt 3:o) alla de k. bref, protokoll och handlingar, utan undantag, på hvilka nämnde räkenskaper och berättelser sig

---

[1]) Denna best. väckte mycket missnöje vid riksdagen. A. Ribbing fann den vara »ett i förväg lagdt hinder» för yttranderätten öfver sådana allm. handlingar, som man enl. T.F.O:s uttryckliga bud fritt kunde utbekomma. Ad:s debatt $^{15}/_{1}$ 1830 (prot. LVII ss. 145—213). I borg. st. ansågs äfven besynnerligt, att sv. folkets ombud skulle hafva inskränktare rätt än hvarje medborgare. En tidningsskrifvare hade rätt att rekvirera och i tryck meddela handlingar för den senare tiden, hvars räkenskaper ej vore afslutade. Borg. pr. VII: 59 ff.

grunda. I § 7 mom. 2 stadgades därjämte, att, om handling, den revisorerna, ehuru den icke afsåge någotdera af revisionsåren, likväl uttryckligen begärt, sådan begäran oaktadt ej blifvit dem meddelad, skulle rev. sådant i berätt. anmärka och fullständigt utlåtande i ämnet afgifva. Dessa stadganden motsvaras af mom. 1:o, 2:o, 4:o, 7:o, 9:o i cirk. t. de förvaltande verken d. 13/5 1841. Dessutom skulle, enl. instr. 1841 § 7, m. 3, fullmäktige i riksgäldskontoret till rev. öfverlemna *näst föregående revisions berättelse* jämte tillhörande förklaringar.

Genom cirkul. den 13/10 1848 ökades arbetsmaterialet så till vida, att därefter äfven skulle öfverlämnas de penningförvaltande verkens *journaler och anteckningar* öfver hvad i räkenskapsväg förefölle. Äfven *säkerhetshandlingar*, tillhörande resp. fonder, tillställdes rev. under senare delen af perioden, på grund af deras yrkanden, »på det rev. måtte blifva i tillfälle att utöfva den granskningsrätt som dem tillkommer enl. instr. § 1» [1]) — I L. F. Rääfs m. fl:s reservation vid rev. ber. 1841 (tryckt i Statstidningen 1842 n:o 165) säges 1841 års revision »jämte statsverket» ha granskat »omkr. 70 större och mindre verks och korporationers förvaltning och räkenskaper.»

Utom de handlingar, rev. sålunda vid förrättningens början fingo mottaga, kunde de enl. *instr. 1812 § 2* sedermera rekvirera öfriga handlingar, som de funno nödige, från *statskontoret*. *Instr. försl. 1823 § 7* utsträckte denna rekvisitionsrätt, i det ombudet hade skyldighet på begäran affordra äfven öfrige förvaltande verken önskade »räkenskaper eller verifikationer», hvilket uttryck i *instr. 1830 § 14* utvidgades med »protokoller och handlingar.» Instr. 1841 omtalar ingen sådan rekvisition af »handlingar», men i cirk. 1841 m. 9:o förständigas de förv. verken tillhandahålla rev. räkenskaper verifikationer, protokoller och handlingar, »då de af dem äskas.» Detta äskande skedde *från 1841 (instr. § 4)* genom just.-statsministern. Från denna tid utvisa ock rev. protokollen en liflig skriftväxling mellan rev.:s ordf. och denne ämbetsman.

---

[1]) Skrifvelse från just. statsministern af den 14/11 till 1845 års revision.

Så begärde den förre vid hvarje revision (se t. ex. skrifv. t. just.-statsmin. $^{20}/_{9}$ 1845) att få del af kammarrättens öfverrevisionsdepartements anmärkningar äfvensom af öfver dem afgifna förklaringar. Genom just.-statsmin. infordrades säkerhetshandlingar o. s. v.

Voro rev. härutöfver i behof af *muntliga eller skriftliga upplysningar*, så kunde sådana, enl. *instr. 1812 § 2*, undfås af *statskontoret. Försl. 1823 § 7* hänvisade, i fråga om erhållande af dylika upplysningar från »någon konungens ämbetsman eller af något publikt verk», revisorerna att genom sin ordförande hos hofkanslern begära konungens befallning till vederbörande om meddelandet af de äskade underrättelserna, ett stadgande som, med tillägg, att stadgandet rörde upplysningar gällande de års styrelse och förvaltning, för hvilka afslutade räkenskaper blifvit till rev. aflämnade, återfinnes i *1830 års instr. § 14. Efter 1840* öfverflyttades hofkanslerns skyldighet i detta afs. å just.-statsmin. (instr. 1841 § 4, cirk. 1841 § 11). Best. om denna procedur har tydligen sin förebild i R.O. § 42. Vägrades upplysning, borde anmälan därom göras i berättelsen (instr. 1841 § 7, 2:o.).

Det första exemplet på, att *rev. kallat en person inför sig* att lämna upplysningar, ger 1817 års revision (prot. $^{23}/_{10}$), som förekallade en statskommissarie att yttra sig om rikshufvudboken, dock först efter någon tvekan, huruvida rev. egde sådan rätt. Men sedan man beslutit tillämpning af R. O. § 42, tillkallades personen i fråga [1]). Ehuruväl rev., efter 1830 genom hofkanslern och eft. 1841 genom just.-statsmin., kunde kalla inför sig personer från hvilket verk som helst för afgifvande af muntliga upplysningar, synes denna form, att döma af protokollen, *vid plena* föga blifvit anlitad. Att afdelningarna ofta direkt vände sig till resp. verks tjänstemän med begäran om muntliga upplysningar, synes däremot varit fallet, men härom ge prot. inga meddelanden.

Enl. rev. pr. d. $^{29}/_{9}$ 1841 beslöt revisionen att *direkt* meddela sig med kammarrätten (12 röster mot 8). Men i

---

[1]) Instr. 1812 § 2 citerar ock R.O. § 42.

skrifv. d. 30/9 förklarade detta ämbetsverk, att rev. hade att hänvända sig till just.-statsmin. enl. cirk. 1841 m. 11:o. Detta och liknande tilltag föranledde en reservation (som, på grund af besl. d. 9/12, ej fogades till rev. ber., men jämte öfriga reserv. sedermera trycktes i Statstidningen 1842, n:o 252 m. fl.) emot revisorernas beslut i åtskilliga fall »att omedelbart, ibland skrifteligen, ibland munteligen infordra uppgifter, räkenskaper och säkerhetshandlingar från k. direktioner och publika verk», hvilket förfarande reserv. funno stå i strid med instr. § 4.

I *C. E. Ljungbergs* motion (n:o 99) i borg. st. 1865 yrkades, att § 4 i instr. 1841 måtte få en sådan lydelse, att rev. kunde, utom genom just.-statsmin., äfven *omedelbarligen* inhemta muntliga eller skriftliga upplysningar af särskild ämbetsman eller publikt verk. Till stöd för motionen anförde förslagsställaren bl. a. (S.U. utlåt. n:o 28): att det då gällande stadgandet skulle hafva tillkommit på en tid, då allt ansågs böra utgå från regeringsmakten och då man hos de offentliga myndigheterna förutsatte en obenägenhet att gå folkets ombud till mötes, hvilken påkallade regeringens mellankomst; att förhållandena i båda dessa hänseenden emellertid vore förändrade; att det vore mindre öfverensstämmande med den vidsträckta makt och befogenhet, som för öfrigt blifvit revisorerna tillerkänd . . ., att samma rev. nödgades vid hvarje tillfälle, då en upplysning erfordrades, hos justitiestatsministern därom anhålla; . . . att, genom den föreskrifna omvägen, de upplysningar, som äskades, komme rev. för sent till handa att kunna användas, liksom det ofta händt, att rev. blott i följd af stadgandet om denna, enligt motionärens tanke, obehöfliga formalitet sett sig nödsakade uppgifva tanken på infordrandet af nödiga upplysningar. Statsutsk. hemställde om afslag, befarande förvecklingar mellan lagstiftande och verkställande maktens organer, hvilka, hvart och ett inom sitt område, borde ega frihet att med lika självständighet verka. Ett godkännande af förslaget skulle bl. a. innebära rätt för revis. att inför sig kalla statsrådets ledamöter, hvilken rätt af flere skäl vore olämplig. Den pröfningsrätt, som enligt gäl-

lande stadganden tillkomme konungen, huruvida de af rev. äskade upplysningar borde meddelas eller icke, skulle, enl. motionärens förslag, blifva öfverlämnad till hvar och en af konungens ämbetsmän, utaf hvilken någon upplysning begärdes. Ett sådant förhållande kunde ej vara lämpligt och kunde innebära sådana följder, som man velat förebygga genom stadgandet i § 42 R.O, att icke ens riksdagens utskott egde af ämbetsmän och publika verk i allmänhet omedelbarligen begära upplysningar. — Motionären försvarade sitt försl. (Borg. pr. I: 421 ff.) Han hade ej afsett, att statsråd skulle kallas inför revisionen. En stor motsägelse låge däri, att rev. visserligen egde rätt att besöka alla ämbetsverk i hela Sverige, att i hvarje detalj granska deras förvaltning och att emot dem göra de mest graverande anmärkningar, men däremot icke egde aflåta någon skrifvelse annat än till just.-statsministern, eller direkt begära utbekommandet af en handling, vore det äfven från ett midt öfver gatan beläget ämbetsverk. »Då man gärna vill undvika att alltför ofta besvära just.-statsministern och Kongl. M:jt, blir följden häraf, att stats revisionen nödgas hos de underordnade tjänstemännen — vederbörande sekreterare eller kamrerare — i det verk, hvarifrån upplysningar erfordras, supplicera härom; och om också denne i allmänhet finnes benägen att meddela hvad han vet eller kan i upplysningsväg anskaffa, så händer dock äfven, att han undandrager sig ett sådant meddelande, hvartill han naturligtvis icke, på därom enskildt framställd begäran, är pliktig, då anskaffandet af nödiga uppgifter m. m. skulle förorsaka mycket besvär.» Flere frågor finge förfalla, då man med afseende på den tidsutdräkt, som en anmälan hos just.-statsministern förorsakade, måste i början af rev.:s arbeten infordra nästan alla erforderliga upplysningar, emedan de eljest ej kunde inkomma före revisionens slut; och det plägade därför också, så snart en månad eller fem veckor af statsrevisionen förflutit, heta att det vore för sent begära någon upplysning. Att, enär en betydlig del af förrättningen återstode, detta förhållande måste i betydlig mån förringa statsrevisorernas förmåga att verka, vore tydligt. Det hade så

mycket mindre varit motionärens afsikt att bereda revisionen tillfälle att inkalla statsråden, som han just genom den äskade rättigheten att omedelbarligen vända sig till ämbetsverken sökt befria revisionen från nödvändigheten att städse anlita regeringen. — Motionen afslogs.

Förhållandet mellan ämbetsverken och revisionen var tidtals synnerligen stramt. Till belysning häraf må anföras endast ett exempel.[1]) I S.U:s utl. n:o 76 vid 1840 års rdg, rörande rev. berätt., b. a. 1839 års, förekom följ. passus (s. 83 ff.): Revisorerna hade gjort upprepade föreställningar om besparingar, men dessa hade ej framkallat underdån. förslag till afhjälpande af öfverklagade brister, utan endast gifvit anledning till förklaringar (pag. 3, 14, 62, 76 i rev. ber.), ägnade att undanrödja de lagliga skälen till anmärkningar, »därvid understundom uttryck blifvit begagnade, synnerligast år 1836 af krigskollegium, förvaltningen af sjöärendena och konvoj-kommissariatet, som synas mindre lämpliga vid bemötande af den andra statsmaktens grundlagsenliga åtgärder.» Misshushållning hade egt rum, och rev:s anmärkningar hade ej verkat bättring. S.U. föreslår, att K. M:jt ville gifva de förvaltande verken föreskrifter om större sparsamhet, »*börande desamma hafva ingen möda ospard att med skyldig grannlagenhet bemöta de anmärkningar, som af Rikets Ständer göras mot deras förvaltning och räkenskaper.*»

Detta utlåt. gaf anledning till mycket hetsiga debatter. På riddarhuset sade sig *B. Rosenblad* med smärtsam öfverraskning hafva läst slutmeningen i utskottets bet. och tog ämbetsverken i försvar. Han uppmanade utsk. att uppvisa *någon* förklaring, däri verken glömt den aktning, de varit skyldiga en auktoritet, som talade i R. St:rs namn (Ad. pr. VII: 266). Tvärtom trodde han, att man öfverallt skulle finna den lugna sans och den hofsamhet i språk, som anstode en offentlig myndighet och som man måhända någon gång skulle kunna tro sig ega anledning önska lika noga ihågkom-

---

[1]) För jämförelse hänvisas till statskontorets utlåtande i anl. af rev. ber. 1827 och Anckarsvärds redan anförda omdöme därom (Ad. pr. 1828—30. V: 101). Jfr öfvan s. 17.

mas, då afdelningar eller medlemmar af den statsmakt, som representerade folkelementet, talade till eller om den statsmakt, hos hvilken våra grundlagar och våra seder nedlagt nationens majestät, och hvars iakttagande i ingen mån minskade friheten af de omdömen, hvartill folkrepresentanten vore berättigad. Måhända hade utsk. afsett — hvad anginge sjöförvaltningen — ett särsk. af ordf. afgifvet utlåtande och den däri förekommande tirad: »att senare tiders revisioner af statsverkets räkenskaper allt mer tyckas antaga den riktning att göra dem till yttringar för hvarjehanda utgjutelser af opinioner och hugskott, från ämnet mer eller mindre afskilda, till ingen egentlig påföljd ledande, och således utan allt annat ändamål, än det obehag, som blotta framställningen kunde framkalla.» Men till denna tirad vore ordf. lika berättigad, som de medlemmar af St:na, som tillåtit sig lika problematiska yttranden rörande konungens ämbetsverk. Den tillämnade skrapan vore oförtjänt. Regeringsformen gåfve Sveriges ämbetsmannakår en själfständighet, som knappast i något annat land igenfunnes och hos denna kår vore icke den minsta skatten förvarad af sannt fosterländska tänkesätt och af en ordnad frihetskänsla, förenade med förmåga att bedöma, hvad dessa verkligen kräfde. Månne det skulle vara klokt att tvinga denna ämbetsmannakår att, vid skötandet af sitt kall, såsom en *hufvudsak* afse, åt hvad väderstreck opinionsflöjeln för dagen sig vände? Utom andra länders, torde våra egna häfder lämna varnande exempel i detta fall. De förvaltande verken skulle anse som en stor ynnest, om utskottet ville begära, att dessa deras förseelser måtte underställas laga ransakning och dom.

Frih. *Ludv. Boije* ansåg, att utsk. öfverskridit sin befogenhet och brutit mot R.F. § 90, som uttryckligen förbjöde St:na att befatta sig med speciella mål (l. c. 281). Det vore nödvändigt, när något utsk. ville börja regera, att ett sådant utsk. tillrättavisades. v. *Hartmansdorff* trodde att utsk. i krigskollegii förklaring åsyftat följande: »Revisorerna, om de behagat taga nödig kännedom om sanna förhållandet, så hade de kunnat bespara sig de sårande uttryck, de härom sig till-

låtit och som krigskollegium icke tror sig hafva förtjänt.» Tal. klandrade utsk., som dock äfven försvarades af flere.

I borgarest. yttrade *Brinck* b. a.: »Jag tror, att sådana ordalag, som ämbetsverken i deras förklaringar begagnat mot revisorerna, hvilka äro R. St:s delegerade och representerande den ena statsmakten samt — vi måste medgifva det — äro att betrakta som ämbetsverkens principaler, tillkommer det ej ämbetsverken att begagna» (Borg. pr. III: 483 ff.) Äfven *Wærn* försvarade slutmeningen såsom ett lämpligt svar å byråkratiens invektiv mot rev. Den borde med saktmod mottaga »observationerna», i synnerhet som den vid hvarje riksdag ville pocka sig till större löner. Det såge nästan ut, som om regeringen ej med obehag förnummit stämningen hos ämbetsverken mot den andra statsmaktens delegerade o. s. v.

Rätt att väcka förslag egde dels enskilde revisorer, dels afdelningarne. De förres motioner dikterades vanligen muntligen till prot. Ordf. var ej förhindrad väcka motion. Väckt fråga kunde af motionären återkallas och nedläggas. Ombudet hade väl ingen motionsrätt sig tilldelad, men hans anföranden innehöllo ibland hemställanden, som ledde till beslut.

Huruvida R.F. § 90 gällde revisionen, har varit en omtvistad fråga, alltefter den uppfattning man haft af dess ställning till riksdagen. Med hänsyn till R.F. § 83 och då riksdagens revisorer ingenstädes *i grundlagarne* anges såsom utgörande ett dess utskott, torde dock den mening vara att föredraga, som ogillar utsträckningen af § 90:s best. till denna delegation. Å andra sidan måste ifrågasättas, huruvida den utveckling statsrevisionen fått står väl tillsammans med »grundlagens anda», sådan denna tagit sig uttryck i R.F. § 90. Ämnet kom på tal vid rdgn 1828—30, då *P. G. Cederschjöld* (Ad. pr. LVII: 163) förnekade § 90:s tillämplighet af det skäl, att statsrevisionen vid denna paragrafs antagande ej ens var påtänkt. Emellertid ålåg det, enligt instr. 1830 § 18, rev. »att vid utöfningen af deras befattning ställa sig till noggrann efterrättelse föreskrifterna i R.F. § 90 och R.O. § 68», ett stadgande, som en talare i prästest. (prosten *Hallström*

vid deb. om instr.; se pr. XIII: 156 ff) fann obegripligt, och förrådande glömska eller inadvertens, då § 90 ej nämnde revisionen. Någon inskränkning i motions- och diskussionsrätten på grund af denna paragraf göres däremot ej i instr. 1841. Ej heller citeras i instruktionerna § 50 R.O., hvarför *yttranderätten i plena* synes hafva varit begränsad endast af föreskrifterna i allmän lag, utom under den tid instr. 1830 var gällande.

Ansåg sig ledamot behöfva ytterligare tid att öfverväga frågan eller önskade han af andra skäl uppskof, så hade han rätt att begära *bordläggning* (jfr R.O. § 49). Sådan finnes hafva egt rum redan vid första revisionen, 1813, då, sedan räkenskapsafdelningen fullbordat sin granskning och däröfver uppsatt en promemoria, denna lades på bordet (prot $^{24}/_{11}$). Bordläggning egde nästan alltid rum af afdelningarnes försl. till berättelse (se t. ex. prot. $^{4}/_{11}$ 1847) och *skulle* ske, om någon det fordrade (prot. $^{5}/_{10}$ 1858). Vid 1861 års revision fattade man (prot. $^{1}/_{10}$) följ. beslut: när ett till viss dag utsatt plenum af någon anledning afbrytes och ärendenas behandling samma dag återtages, skall detta senare plenum betraktas såsom fortsättning af det afbrutna. Således kunde icke frågor, som vid förmiddagssammanträdet blifvit bordlagda, på aftonen företas till afgörande. I prot. d. $^{18}/_{8}$ 1862 förekommer en så lydande passus: Under framhållande af den stora vikt, revisorerna borde fästa därvid, att hafva sig betryggadt tillfälle till närmare öfvervägande af sådane hos revisorerna till afgörande förekommande frågor, i hvilka möjligen en eller annan ledamot ej vore beredd att genast besluta, hemställde herr Lindström, att revisorerna måtte finna skäligt förordna, att begärd bordläggning ej finge förvägras. Efter någon diskussion, därunder flere ledamöter förordade iakttagande af samma ordning, som i förevarande hänseende vore för riksstånden föreskrifven, beslöts, att då hos herrar revisorer någon fråga af en ledamot begäres på bordet och denna begäran af annan ledamot biträdes, bordläggning till nästa plenum ej må kunna förvägras, hvilket stadgande dock skulle tillämpas endast första gången en frågas bordläggning blefve

begärd. Emot dessa beslut reserverade sig kyrkoherden Sjöding, som ansåg, att då förfaringssättet inom riksstånden i förevarande hänseende vore i riksdagsordningen bestämdt och i enlighet därmed alltid inom utskotten förfarits, denna föreskrift borde lända jämväl hrr revisorer till efterrättelse utan något särskildt beslut.

Beträffande formulering af *proposition* och öfrig dit hörande procedur synes man ha ställt sig till efterrättelse stadg. i R.O. § 53. Någon *votering*, i bemärkelse af sluten omröstning efter namnupprop, förekom ej inom revisionen. *Enkel röstöfvervikt* var i alla frågor afgörande. Närvaro af visst antal ledamöter för *beslutmässighet* var ingenstädes föreskrifven.

Som man vet, hette det ursprungligen i R.O. § 38: »alla omröstningar i utskotten ske ståndsvis», hvarvid tre stånds enhälliga mening bestämde utgången, och, om två stånd stannade mot två, de särskilda meningarne skulle såsom alternativer i förslaget intagas. Huruvida K.U. möjligen tänkt sig samma förfarande i revisionen, framgår ej af dess första försl. t. R.O. (5/8 1809). Men på grund af advokatfiskalen Falkmans yrkande i borg. st. (pr. II: 1. 571) tillades sista punkten i § 68 (i försl. = 67), hvilken i detta afseende hänvisade till R.O. § 66. Denna § stadgade rörande *omröstningen* hos R. St:rs bankofullmäktige: »Yppas vid deras öfverläggningar skiljaktighet i meningarne, böra de till Protocollet afgifva sina röster, hvilka per capita beräknas; i de fall, då rösterna äro lika, äge Ordföranden afgörande röst.» I den första rev.-instr. nämndes intet om omröstning. Däremot upprepas best. i R.O. § 66 i instr. 1830 § 8 med tillägg: »hvarje ledamot dess reservationsrätt dock förbehållen.» I 1841 års instr. fanns ingen motsvarande föreskrift, hvaremot densamma fick plats i bankorevisorernas instr. (§ 6). Omröstningarne skedde alltså öppet och efter namnupprop, hvarvid första rösten afgafs af den efter matrikeln siste ledamoten af bondeståndet och den siste af ordföranden. Märkvärdigt nog voro revisorerna stundom tveksamma, huruvida i *protokollet* de röstandes namn skulle upptas. Vid ett plenum (d. 29/8) 1864 uppstod

diskussion om saken. Vid föregående revisioner hade alltid detta iakttagits och förfarandet hade giltigt stöd i grundlagens föreskrifter, hvilka, om ock icke fullt tydliga i detta hänseende, borde så tolkas, att olika förfarande icke borde ega rum vid revisionen af statsverket och revisionen af bankoverket. För den senare funnes tydligt stadgadt, att de röstande skulle *till protokollet afgifva* sina röster. Å andra sidan hölls före, att prot. ej borde belastas med de röstandes namn. Och blef detta sista rev:s beslut (således mot R.O. §§ 68, 66). Äfven 1865 (prot. 29/8) beslöt revisionen med en rösts öfvervikt, att prot. ej skulle uppta de röstandes namn, hvaremot d:r Sandberg reserverade sig med hänvisning till R.O.

För utskott gällde best. i R.O. § 57, hvaraf framgick, att *reservationer* voro tillåtna. Så äfven i statsrevisionen, enl. instr. af 1830 (jfr. bankorev:s instr.) Något stadgande, att de skulle skriftligen aflämnas för att nå riksdagen, fanns ej (jfr R.O. 1866 § 48). Rörande frågan, huruvida reservationerna skulle tryckas och medfölja berättelsen, hyste skillda revisioner olika uppfattning. Enl. prot. d. 9/12 1841 beslöt detta års rev., att reserv. endast skulle intagas i prot., ej vidfogas berättelsen, ett beslut, som endast bidrog att mer fästa allmänna uppmärksamheten vid dem, då de sommaren 1842 samtliga blefvo tryckta i Statstidningen. Enär dessa reservationer äro upplysande äfven i afseende å vårt ämne, vilja vi intaga ett par af dem.

En, afgifven af S. Lidman, löd på följ. sätt: »Då jag, för att icke störa den glädjande enstämmighet, som nu för första gången visat sig inom revisionen, afstått från mitt yrkande, att åt reservationerna få ett rum äfven i rev.-berättelsen, bör jag likväl till protokollet förklara: att jag fortfarande hyser den öfvertygelsen, att pluraliteten, om den ock varit 23 mot 1, icke genom något beslut kunnat betaga minoriteten denna dess konstitutionella rätt.»

En annan af dessa reservationer hade följande lydelse (jfr Statstidn. 1842 n:o 165): »Revisionens ändamål sådant det, enligt Riksdagsförhandlingarna 1809 och 1810 uppfatta-

des af Konung och Ständer, var att, genom en lättfattlig öfversigt, för representationen utreda, att de allmänna bidragen voro rättvist fördelade; att de utan någons oskäliga betungande utgingo, och huruvida de för afsedda behofven funnits tillräckliga, äfvensom att åt styrelsen härigenom lemna tillfälle bevisa, det dessa bidrag med klok beräkning och sträng samvetsgrannhet blifvit använda. Men för möjligheten af sådan granskning fordrades ovilkorligen en Riks-hufvudbok, hvaruti, på ett ställe och under bestämda Titlar, redovisades för statens alla inkomster och utgifter, icke blott i ändamål att lätta Revisorernas möda, utan äfven för att få utredt hvad som af Statens medel återstode under Statens omedelbara förvaltning, sedan afkortadt och utbalanseradt blifvit hvad åt särskilda förvaltande Verk, Direktioner, Korporationer m. m. anslaget vore, det förra tillhörande Revisorernas befattning, det sednare icke. Om en sådan Rikshufvudbok gick man också, samtidigt med revisions-inrättningen, i författning.

Enligt hvad Revisionsberättelserna 1813, 1817, 1820 och 1822 tydligt ådagalägga, ansågs det hufvudsakliga revisionsbestyret böra inskränkas till nämda Rikshufvudbok och att utur densamma redovisa för Stats-Verkets, jemte tillhörande fonders, tillstånd, styrelse och förvaltning. Derföre ifrade Revisorerna på ett hedrande sätt, att få densamma så klar i framställningen och så fullständig i detaljerna som möjligt; och det var egentligen i saknad af en så beskaffad Rikshufvudbok, som de nödgades granska eller begära granskningsrätt af vissa förvaltande Verk, hvilkas betydliga intrader då icke voro, i de från Stats-Kontoret framlagda tablåer, på ett nog tillfredsställande sätt redovisade.

Men knappt var denna hufvudbok antagen af Rikets Ständer 1823, förrän allmänt klagades deröfver, att det mest maktpåliggande syftet med densamma icke vore vunnet, enär det för representationen vore vida angelägnare att känna Stats-Verkets ställning för dagen, än hurudan den var för 2:ne år tillbaka.

Visserligen blef det utredt, att en sådan uppgöring, med hvad räkenskapsmetod som helst, var omöjlig, och Ständerna

afstodo slutligen 1830 från detta yrkade närmande af revisionstiden; men de hade på förhand sökt en ersättning i det vidgade omfånget.

Redan 1825 granskades 11 förvaltande Verks räkenskaper. 1827 tillades 7 nya, 1830 6, och 1839 uppgick antalet till 29.

En ny revisions-instruktion var, som det häraf vill synas, af behofvet påkallad. Den utkom den 17 April 1841.

De 5 månader derefter sammanträdande Revisorerna hafva nu slutat sitt arbete. De hafva granskat jemte Stats-Verket, omkring 70 större och mindre Verks och Korporationers förvaltning och räkenskapar, från och med Rikets alla Konsistoriers, Universiteters och Kyrkornas i Skåne, Halland och Blekinge till och med Drottninghusets, Biskopshusets i Göteborg och Veterinär-inrättningens i Skara, och hade af samma skäl, eller åtnjutande af vissa statsbidrag och uppbörder, bort infordra redogörelse för Rikets alla Kyrkokassor, alla städers Kommunalkassor, alla Hushålls-sällskapers och Landtbruks-instituters förvaltningsåtgärder m. m., och sålunda lemna för blifvande Riksdag full sysselsättning åt alla Rikets Ständers Utskott, från Konstitutions- till särskilta Utskottet.

Derjemte hafva Revisorerna, i afseende på några af dessa kassor, förklarat, att de, i följd af bristande eller förvägrade dokumenter och säkerhetshandlingar, varit förhindrade att dem vederbörligen pröfva; om andra hafva de afgifvit fullständigt utlåtande, ehuru dessas säkerhetshandlingar omöjligen för dem kunnat blifva tillgängliga; ännu mera, de hafva, i följd af sin nya instruktion, ansett sig pligtige att upptaga och anmärka hvarje, äfven den minsta såsom felaktig ansedda omständighet i de administrativa åtgärderna; de hafva klandrat ett Verk för sättet att reparera sina byggnader; ett annat för sättet att anskaffa lifsförnödenheter eller beklädnad; ett tredje för arfvoden, det anslår åt sina tjenstemän; ett fjerde anses alldeles obehöfligt o. s. v. De hafva anmärkt på hyror, på ved, på ljus, till och med på lack.

Annorlunda uppfattade Rikets Ständer sina Revisorers åligganden, då de i underdånig skrifvelse den 15 December

1834 förklarade, att Lasaretts- och Kurhusfonderna icke erfordrade granskning af dem och deras Revisorer; annorlunda äfven revisionen 1832 som yttrar: »Förutom dessa (statens) räkenskaper återstå ännu åtskilliga, som redovisa anslag af statsmedel, hvilka mera specificera detaljer, än de kunna äga inflytande på grunderna för statsmedlens disposition, t. ex. anslag för de sköna konsterna, för Bergsskolan i Falun, Gymnastiska Central-Institutet, m. fl. De hafva hittills icke af Rikets Ständers Revisorer blifvit granskade, och revisionstiden lärer äfven knappast härtill kunnat blifva tillräcklig, utan att mera maktpåliggande göromål därigenom åsidosättas.» Men det är icke oss tillständigt att revidera vår revisionsberättelse. Då den en gång blifver öfverlemnad Rikets Ständer skola de nogsamt finna behofvet att återföra revisionsbestyret inom dess konstitutionella gränser.

Leonard Fr. Rääf. — Sven Lidman. E. Bergqvist.

Uti slutmeningen af denna reservation instämma undertecknade:

J. Cederström. J. F. Aminoff.»

Samma tillvägagående som vid rev. 1841, att ej foga reservationerna till berättelsen, egde rum 1843. Under återstoden af perioden är praxis vacklande. I allmänhet tillät man deras tryckning jämte ber., i fall önskan härom särskildt framställdes (se t. ex. prot. 15/9 1847, 15/8 1859). År 1863 beslöt man tillämpa vedertaget bruk inom riksdagens utskott i detta hänseende. Den 8/12 1855 fattades däremot beslut, att res. ej skulle få åtfölja rev.berättelsen o. s. v. Beträffande frånvarandes rätt bestämdes d. 17/10 1845, att dem skulle tillkomma reservationsrätt, i likhet med förhållandet i riksdagen.

Besök i verk och inrättningar.

I sammanhang med sin granskning af bankoverket hade redan tidigt riksdagens revisorer under hvarje förrättning

plägat göra besök vid Tumba, i syfte att på ort och ställe taga kännedom om därvarande pappersbruks förhållanden. Redan vid 1847 års riksdag höjdes röster mot *dessa* resor såsom obehöfliga och dyra, hvarom debatten i prästest. ang. införandet af årliga revisioner bär vittne (prot. IV: 382 ff.); och minoritetens mening ang. Tumbautflykterna tog en ganska skarp form i en reservation vid 1861 års revisorers berättelse om granskningen af bankoverket (s. 92). Reservanten, doktor Sandberg, yttrade följande:

»Det har alltid varit min öfvertygelse, den jag vid alla tillfällen städse efter förmåga framhållit, att de sedvanliga af bankoutskott och revisorer företagna inspektionsresor till Tumba äro så beskaffade, att de förorsaka bruket eller banken dryga utgifter och likväl aldrig hafva medfört den nytta, som man föregifvit sig därmed åsyfta. Fördenskull och med anledning af de betydliga utgifter, som för ett sådant ändamål finnas upptagna, ej mindre än vid 2:ne olika tillfällen, under ett och samma år, 1860, hvars räkenskaper ligga under vår granskning, vågade jag vördsamt framställa det förslag, att nuvarande herrar revisorer ville uti deras afgifvande berättelse fästa Rikets Högloft. Ständers uppmärksamhet på ett sådant missförhållande, och därjämte tillstyrka, att, för den händelse en noggrannare undersökning på stället vid någon aflägse allmän inrättning antingen af bankoutskott eller revisorer anses oundvikligen nödvändig, en sådan borde företagas af delegerade, förslagsvis till ett antal af fyra, hvarigenom både ändamålet långt bättre skulle kunna vinnas och kostnaderna blifva obetydliga, i jämförelse med hvad hittills egt rum.

Men då denna min vördsamma framställning, efter en stunds öfverläggning, blef genom votering med 16 röster mot 5 förkastad, anhåller jag lika vördsamt om en liten plats i berättelsen för min särskilda åsikt, något närmare utvecklad och fullständigare motiverad uti följande reservation:

Uti kassaboken för Tumba bruks räkenskaper under revisionsåret 1860 förekomma för den 20 juni samma år följande utgifter, påförde rese- och traktaments-konto, nämligen:

Frukost och middag för bankoutskottets ledamöter	rmt rdr	1,195: —
För biträde vid servering af d:o	»	24: —
Equipager fram och åter	»	255: —
D:o d:o	»	15: —
Frakt för lårar till och från Fittja	»	7: —
Summa	rmt rdr	1,496: —

hvilka utgifter finnas bestyrkta med verifikationer, n:is 301—305.

Vidare finnas uti Tumba bruks räkenskapers kassa-konto för den 8 oktober samma år 1860 påförde rese- och traktamentskonto äfvenledes nedannämnde utgifter:

Equipager för herrar revisorer	rmt rdr	229: —
Frukost och middag för 18 kuskar	»	18: —
Frukost och middag för herrar revisorer	»	620: —
För biträde vid serveringen	»	25: —
Summa	rdr rmt	892: —

och dessa utgifter äro bestyrkta med verifikationer sub n:is 540—543.

Det är mig icke bekant, att så beskaffade utgifter, som de här omförmälde, hafva någon grund hvarken i bankoreglementet, ej heller uti någon instruktion för bankoutskott eller revisorer, hvadan mig synes, att man på detta förhållande torde böra särskildt fästa Rikets Ständers uppmärksamhet.

Att åberopa gammalt bruk tyckes icke vara tillfyllestgörande till att försvara och bibehålla ett förfarande, hvilket ingalunda medför den nytta, som man föregifver därmed skola afses, och som förorsakar ej obetydliga kostnader, samt synes mig icke vara fullkomligen förenligt hvarken med 5 § i revisorernas instruktion, ej heller i andra hänseenden rätt lämpligt för Rikets Höglofliga Ständers delegation.

För den händelse någon synnerlig anledning skulle nödvändigt påkalla en undersökning på stället vid någon aflägse allmän inrättning, hvars förvaltning och räkenskaper äro under granskning, så bör den efter mitt förmenande lämpligare kunna

verkställas af några deputerade, till antalet förslagsvis fyra, hvarigenom kostnaden skulle blifva mycket mindre och ändamålet långt bättre vinnas, då dessa efter återkomsten böra afgifva fullständig berättelse om resultatet af undersökningen.

Anmärkningsvärdt i förevarande fall synes också vara, att, sedan bankoutskottets nära nog samtliga ledamöter den 4 juni 1860 hade verkställt en inspektionsresa till Tumba, som medfört en kostnad af tillsammans 1,496 rdr, kort därefter så stora förändringar därstädes inträffat, att det efter blott fyra månaders förlopp, ansågs nödvändigt för herrar revisorer, att i början af oktober samma år företaga en ny inspektionsresa till samma ställe för en resekostnad af 892 rdr». Fyra revisorer instämde.

Ingenstädes i grundlag eller instruktionerna f. statsrev. omförmälas under denna period besök i resp. verk och inrättningar såsom ett medel för rev. att fylla sin uppgift, som enl. R.O. var granskningen af statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning; och under förra hälften af det tidsskede, vi behandla, hade man ingen allvarlig tanke på en resande revision, ehuru uttrycket möter så tidigt som 1823.

Vid debatten om Hartmansdorffs memorial ang. konvojkommissariatets kreditiv (som begärts af reger., men som Hartmansdorff ej ville skulle beviljas, om ej revisorerna finge rätt granska konvoj-kom.) yttrade nämligen grefve *Claës Cronstedt* (Ad. prot. II: 25): »Af samma anledning som herr v. Hartmansdorff yrkat, att Riksens Ständer böra revidera konvoj-kommissariatets räkenskaper, borde han äfven med samma nit yrka en dylik revision af allt slags tolag, som går till hamnbyggnad, magistraters aflöning m. m.; men då blir en resande revision af nöden.»

Det är först vid *1841 års revision* besök i någon större utsträckning börja ske. I prot. d. $^{5}/_{10}$ finnes följande anteckning: Rev. beslöt underrätta just.-statsministern om, hvilka inrättningar i hufvudstaden rev. ville besöka och enl. instr. § 4 begära, att statsmin. utverkade nådig befallning till vederbörande att förevisa resp. inrättningar, och — enl. prot. $^{12}/_{10}$ — skulle besök ega rum å krigsakademien vid Karlberg, norra

korrektionsinrättningen, observatoriet, vetenskapsakademien, museet, stora barnhuset samt — enl. prot. 3/11 — telegrafverket, Danviks hospital, teknolog. institutet, landtbruksakademien, nya elementarskolan, gardenas kaserner och kokinrättningar, veterinärinrättningen, gevärsförrådet å Marieberg, riddarholmskyrkan, riksarkivet, k. biblioteket, myntkabinettet, vitt.-, hist. o. antikv. akademiens samlingar. Af prot. 9/12 framgår, att rev. besökt äfven flottans station i Stockholm och besett dess förråder, varf, laboratorium och verkstäder. Beträffande det tillärnade besöket vid k. Svea lifgarde innehåller prot. för d. 6/12 följ. skrifvelse, som sedermera i rev.-berättelsen intogs, från sekundchefen för detta garde, generalmajoren Sixten David Sparre: »Till ordföranden för R. St:s revisorer etc. .... enär jag icke känner dessa revisorers befattning innefatta annat än att granska statsverkets räkenskaper, men icke att granska truppers styrelse eller skötsel, så anser jag mig icke böra medgifva någon sådan inspektion utaf Ständernas revisorer inom Konungens Svea Lif-Gardes kasern, utom särskilda ordres i detta afseende. Stockholm etc.» Däremot skedde besök hos de andra gardena.

Ur prot. *d.* 7/10 *1843* låna vi följande:

Tillkännagafs, att i anl. af den skrifvelse, rev. aflåtit ang. upplysningar om Karl Gustafs stads gevärsfaktori, en ledamot i kongl. krigskollegium, jämte öfvärlemnande af en relation ang. faktoriets senare öden, önskat, att en delegation af rev. måtte taga faktoriet med tillhörigheter i ögonsikte. En del ledamöter ansågo rev. icke vara berättigade till företagande af dylika resor; att någon nytta genom beseendet af byggnader etc. vid faktoriet icke vunnes; att därtill fordrades insikt i mekaniska ämnen; att, om rev. förklarade sig nöjd med inrättningen, därigenom skulle för framtiden grundas ett omdöme om dess ändamålsenlighet, och att en annan gång R. St:s rev. kunde finna erforderligt att företaga resor till aflägsnare delar af landet, t. ex. till Karlskrona, för att taga förråder i ögonsikte o. s. v. Andre ledamöter ansågo flere upplysningar ang. nämda faktori, som kostat staten så betydliga summor, kunna vinnas genom anställande af en besiktning

därå; att instr. icke lade hinder i vägen för en dylik resa o. s. v.

Med 14 röster mot 9 ansågs, att resan till Eskilstuna borde ega rum, och skulle den företagas af 4 medlemmar af revisionen, 1 fr. hvarje stånd. Vid härefter uppstådd fråga, om kostnaden för resan borde bestridas af allmänna medel, eller af de delegerade själfva, eller genom sammanskott af samtliga ledamöter, beslöts att, som resan skedde för statens räkning, den i allt fall mindre betydliga utgiften skulle, likasom andra kostnader i och för statsrevisionen, ersättas af riksgäldskontoret. Flere anmälde reservation, däribland biskop Agardh. Ett farligt prejudikat skulle skapas och resan skulle ej leda till något resultat.

Redan vid *1841 års rev.* hade minoriteten reserverat sig mot besluten om besök vid inrättningar i hufvudstaden och omnejd i följande ordalag (Statstidningen 1842 n:o 252):

»Vi reservera oss mot besluten att omedelbart, efter revisorernas egna och enskilda anmälan till publika verk och k. direktioner, hos dem göra *besök*, nu utsträckta långt utöfver det antal, hvartill exemplet från förra revisioner kunnat gifva häfdens och vanans rätt. Vi anse dessa åtgärder så mycket mindre lämpliga, som instr. därtill icke lämnar anledning och som revisorerna genom dylik granskning synas förblanda sin befattning med förvaltningens. Vi reservera oss likaledes för den tidsutdrägt, dessa mångfaldiga besök föranledt uti revisionen, det uppehåll de gjort uti göromålen vid ämbetsverken och inrättningarne, samt mot de kostnader häraf förorsakats; hvarjämte nämnda lokala undersökningar framkallat åtskilliga omdömen, mot hvilka, antingen de innebära bifall eller tadel, — och det senare antingen uttryckt i ord eller genom besökets icke omnämnande — vi förklara vårt ogillande, af skäl: dels, att sådana bedömanden synas oss ligga utom revisionens ändamål, dels ock att en så flyktig granskning lika litet kan betrygga riktigheten af det bedömande vitsordet som det motsatta.»

Äfven vid *1844 års riksdag* blefvo besöken, såsom vi ofvan (sid. 68) omförmält, föremål för tadel. På detta förhållande

synes det dock icke hafva berott, att *rev. 1845* alldeles inhiberade besöken, enär af prot. framgår, att ett den $^{20}/_{11}$ framlagdt försl. om besök vid allm. inrättningar d. $^{10}/_{12}$ återtogs »på grund af den långt framskridna tiden.» Ej heller i *1847 års* rev:s handlingar omtalas några besök, men alltifrån *rev. 1849* hafva de ständigt och i stor utsträckning förekommit. Vid denna rev. ($^{13}/_{10}$) fattades det beslut, att när en afdelning fann nödigt, att något verk af rev. besöktes, frågan borde in pleno anmälas och föredragas, hvilket allt sedan förblef praxis.

Efter 1843 hade i rev. ej föreslagits någon längre resa. Men 1851 (prot. $^{14}/_{10}$) yrkade en ledamot, att en del af medlemmarne skulle *afresa till Karlskrona* för att taga flottans där varande etablissement i skärskådande, helst Kungsholms fästning vore nära sin fullbordan. Resan borde företas af en delegation, bestående af högst 8, minst 4 personer, ståndsvis utsedde, och ske med ångfartyg, hvarjämte endast *verkliga* kostnaden borde delegerade ersättas. Sedan flere rev. förklarat företagandet af en dylik resa strida mot instr. samt nyttan däraf problematisk, enär tiden ej medgåfve någon ingående undersökning af förhållandena på stället och motionären försvarat sitt försl., med hänvisning till § 6 i instr. [1]), afslogs detsamma (prot. $^{17}/_{10}$).

Icke sällan hände, att rev. af vederbörande styrelser fingo mottaga *inbjudningar* till besök, så 1855 (prot. $^{8}/_{11}$) af k. direkt. f. hofkapell och teatrar och 1860 (prot. $^{27}/_{8}$) af öfverste N. Ericson (att bese de färdigbyggda järnvägarne) o. s. v.

Vid en debatt d. $^{15}/_{11}$ 1855 om verkställda besök motsatte sig flere talare alla *relationer* om desamma. Sådana vore olämpliga, »enär de gjorda besöken icke varit af den beskaffenhet, att hrr rev. till följd däraf kunnat bilda sig något bestämdt omdöme om nödvändigheten af förbättring i ett eller annat afseende.» Emellertid beslöt man relatera flere besök i berättelsen. Vid samma revision föreslog majoren *D. G. Bildt*, »att på det ingen orättvisa måtte ske någon af de in-

---

[1]) Hela besökssystemet grundades på ett i denna paragraf förekommande uttryck: »med det mera, som till ett tillförlitligt omdöme om Statsverkets tillstånd och förvaltning kan anses erforderligt.»

rättningar och institutioner, som blifvit af hrr revisorer besökta, kansliet måtte erhålla uppdrag att upprätta en förteckning på de allmänna verk och inrättningar, som ännu återstode för rev. att besöka (prot $^{15}/_{11}$), och en förteckning uppgjordes verkligen på *alla* obesökta verk (prot $^{20}/_{11}$), men några vidare besök blefvo ej af (prot. $^{11}/_{12}$). Bildt reserverade sig mot detta tillvägagående. Flere verk, som ej inspekterats, syntes förtjänta af större uppmärksamhet. I fråga om besöken hade rev. *icke förfarit efter någon bestämd grundsats*, hvarken den, att företrädesvis besöka sådana inrättningar, som i senare tider blifvit hugnade med statsanslag eller den, att i första rummet undersöka förhållandena vid sådane, som vore af jämförelsevis större allmän vikt.

Presidenten *Louis De Geer* inlämnade följande reservation vid rev:s sammanträde den $^{12}/_{10}$ 1857: »Den för Rikets Ständers revisorer gällande instruktion, i hvad som rörer deras befattning med statsverket, gifver, efter min uppfattning, ingen anledning därtill, att det skulle tillhöra revisorerna att besöka statens särskilda verk och inrättningar för att göra sig underrättade och meddela omdömen, huruvida desamma, äfven ur annan synpunkt än den rent finansiella, befinnas sämre eller bättre uppfylla sina ändamål. Jag har därför icke instämt i den åsikt hos nuvarande herrar revisorer, på grund hvaraf icke allenast den praxis blifvit efterföljd, som i detta afseende vid föregående revisioner utbildat sig, utan ock dylika inspektioner blifvit företagna och i berättelsen omförmälda i ännu vidsträcktare omfång, än förr varit öfligt.» Äfven vid riksdagarne var besökssystemet alltjämt föremål för klander. Vi anföra endast *ett* yttrande: »Hvad nytta hemtar revisionen af de besök, hvarmed revisorerna hedra vetenskapsakademien, karolinska institutet med flere inrättningar, hvilkas funktioner revisorerna, — huru godt omdöme de i öfrigt må hafva, — svårligen torde kunna bedöma.» (Bondest. prot 1859. VIII: 365.)

Vid *1860 års rev.* afslogs öfverste Ericsons ofvan nämnda inbjudning på följande grunder (prot. $^{28}/_{8}$): för bedömande af ett arbete af det omfång och den beskaffenhet som det i fråga varande, fordrades vidsträckta och speciella insikter, hvilka

åtminstone högst få af herrar revisorer kunde förutsättas ega; en sådan resa, isynnerhet om den, såsom uti öfverstens skrifvelse antyddes, skulle omfatta icke allenast statens redan färdigblifna västra och södra järnvägslinier, utan äfven under arbete och anläggning varande delar af statens järnvägar, kunde svårligen verkställas på mindre än 8 à 14 dagars tid och komme följaktligen att menligt inverka på det egentliga revisionsarbetet; af en dylik resa, som ej kunde aflöpa utan kostnader, hvilka måste bestridas antingen af staten eller de personer, som erhölle uppdraget att densamma verkställa, vore knappast att förvänta ett sådant resultat, att det samma kunde tillfredsställa rikets ständers fordringar på en besiktningsresa; slutligen kunde antagas, att ständerna framdeles skulle utse delegerade för inspekterande af järnvägarne.

Vid sammanträdet *den 2 sept. 1861* föredrogs i statsrevisionens plenum ett förslag af dess sekreterare med uppgift dels å de allmänna verk och inrättningar, som vid närmast föregående statsrevisioner blifvit besökta, dels ock förslag å åtskilliga andra, som möjligen kunde ifrågakomma att af nu församlade herrar revisorer tagas i ögonsikte. I anl. häraf uppstod en längre diskussion, därunder olika meningar yttrades ang. dessa besök och huruvida herrar revisorer skulle samfäldt, afdelningsvis eller genom ett färre antal delegerade företaga ifrågavarande förrättningar. Sedan åtskilliga förslag i detta hänseende blifvit framställda, samt en ledamot förklarat, att han ej ansåge revisorernas flertal kunna ålägga någon revisor att deltaga i dylika besök, enär, efter hans förmenande, det helt och hållet måste bero på hvar och en ledamot af revisionen att för egen del afgöra, om och hvilka verk och inrättningar han ville bese, stannade, när öfverläggningen förklarades vara afslutad, herrar revisorer i den öfverenskommelsen, att de besök, som komme att under denna revision göras, skulle i allmänhet, och såvida ej för något särskildt fall annorlunda förordnades, af revisorerna samfäldt företagas, men att alltid åtminstone en ledamot af hvarje riksstånd från den afdelning, som granskat räkenskapen för den inrättning besöket gällde, borde vid besöket närvara; att hvarje besök endast

komme att företagas i den mån tiden sådant medgåfve, samt slutligen att ordf. skulle i samråd med ordförandena å andra och tredje afdelningarne bestämma tiden och ordningen för de blifvande besöken. Emot detta beslut, för så vidt detsamma afsåge skyldighet för hvarje revisor att taga i ögonsikte de åtskilliga verk och inrättningar, som af revisorerna nu kunde komma att bestämmas, reserverade sig herr Stråle, som ansåg, att då det egentligen endast tillhörde revisorerna att granska räkenskaperna och förvaltningen i allmänhet, och de i fråga ställda besöken, såsom icke anbefallda i den för revisorerna gällande instruktionen, således företoges blott till följd af frivillig öfverenskommelse, revisorernas pluralitet ej kunde ålägga någon medlem att i dem deltaga. Därefter beslötos en mängd besök, bl. a. å Vaxholms fästning, krigsakademien på Karlberg och fängelserna på Långholmen. — Fråga uppstod ock, huruvida jämväl Ultuna landtbruksinstitut borde af revisorerna besökas, och beslöts att, dels med afs. å de anmärkningar som vid 1860 års revision blifvit gjorda rörande förvaltningen vid Ultuna, dels ock med hänsyn till de uppgifter, som några ledamöter af 1:a afd. nu meddelade ang. åtskilliga vid granskningen af räkenskaperna befunna förhållanden vid institutet, hvilka tarfvade förklaring, men hvarom upplysningar på stället lämpligast syntes kunna inhemtas, en resa borde företagas till Ultuna för att taga närmare kännedom om institutet samt ställningar och förhållanden därstädes; och sedan rev. därjämte beslutat, att resan dit borde ske af en delegation, bestående af en ledamot från hvarje riksstånd, samt tillika öfverlämnat åt herrar revisorer af hvarje stånd att inom sig utvälja den bland revisorerna, som å ståndets vägnar borde i denna förrättning deltaga, blefvo nu delegerade utsedde. — Dessutom beslöto revisorerna att, på inbjudning af öfverste Ericson, taga i ögonsikte statens närmast intill hufvudstaden varande järnvägsbyggnader. [1])

Vid *1862 års revision* (prot. $^{25}/_{8}$) beslöts, att den afdelning, som hade sig uppdraget att granska ett verks räken-

[1]) Enl. prot. $^{21}/_{9}$ godtgjordes kostnaderna för resorna till Vaxholm och Ultuna af riksgäldskontoret.

skaper, jämväl ålåge, att samma verk besöka, därest sådant befunnes nödigt. En mängd besök egde rum. Särskilda delegerade, valda af resp. stånd, besökte Svartsjö slott och Ultuna samt företogo en järnvägsfärd till Örebro. De senare resorna skedde efter inbjudningar af styrelsen för institutet och öfverste Ericson. Alla resorna betalades af riksgäldskontoret (pr. 23/9).

Vid *1862—63 årens riksdag* anmälde fullmäktige i riksgäldskontoret hos statsutskottet, att, i likhet med hvad under en och annan föregående statsrevision skett, Riksens Ständers under åren 1861 och 1862 församlade revisorer gjort framställningar om ersättandet af kostnaderna för några under revisionerna af statsverket, enligt revisorernas beslut, gjorda besök och verkstälda resor; och som de öfver dessa kostnader afgifna räkningarne varit vederbörligen attesterade samt vid deras granskning i riksgäldskontorets revisionskontor anmärkning icke förekommit, hade fullmäktige ansett sig böra medgifva, att desamma blefve af riksgäldskontorets medel godtgjorda, helst tillförene beviljade ersättningar för enahanda kostnader icke föranledt någon erinran från Rikets Ständers sida eller från deras revieorer. Men då hvarken riksgäldskontorets reglemente eller de för revisorerna utfärdade instruktioner innehölle något stadgande om sådana kostnaders ersättande af riksgäldskontoret, och då, enligt gällande instruktion (1841 års), riksgäldskontoret endast fått sig ålagdt att godtgöra kostnaderna för revisorernas resor från deras hemvist till hufvudstaden, trodde sig fullmäktige böra fästa utskottets uppmärksamhet på saknaden af föreskrift i fråga om ersättningsskyldighet för de resor, hvilka revisorerna under pågående revisionsförrättning kunde finna nödigt företaga; och hemstälde fullmäktige, att, i fall kostnaderna för dylika resor äfven därefter borde af riksgäldskontoret godtgöras, erforderligt stadgande därom måtte varda af R. St:r meddeladt. Med anl. häraf föreslog statsutsk. införande i instruktionen för granskning af riksgäldsverket af ett stadgande i den syftning, fullmäktige i riksgäldskontoret antydt, och sedan R. St:r bifallit utskottets förslag, som jämväl i ett annat afseende innefattade en utveckling af dittills gällande stadganden i fråga

om revisorernas rätt att å riksgäldskontoret anvisa medel till betalning af vissa nödvändiga utgifter, erhöll § 7 i instruktionen af den 20 nov. 1863 för R. St:rs rev. af riksgäldskontoret följande lydelse: »Åt den, i och för Riksgäldsverkets revision, af revisorerna antagna kansli- och vaktbetjening ega revisorerna att, i mån af arbetets vigt och beskaffenhet, bestämma lämpliga arvoden, som af Fullmäktige sedermera utanordnas. Likaledes må revisorerna på Riksgäldskontoret anvisa ersättning ej mindre för inköp af papper, skrifmaterialier och andra dylika utgifter för revisionens behof samt för annonser rörande Revisorernas sammanträden, än ock för de kostnader, som kunna föranledas af sådana under revisionstiden verkställda resor, som Revisorerna vid sammankomst in pleno ansett nödvändiga.»

Vid *1863 års rev.* opponerade sig ånyo hr H. Stråle mot besöken (prot. 25/8). Om dem funnes i gällande instr. för statsrev. inga stadganden och de hade i vissa fall afvikit från sitt egentliga syftemål och tagit en alltför stor utsträckning. Stråle framställde det förslag, att revisorerna ej måtte på förhand bestämma, hvilka verk och inrättningar, som borde besökas, utan finge detta helt och hållet bero på de anledningar till dylika besök, som vid den blifvande granskningen af räkenskaperna kunde yppas; och borde vederbörande afdelning in pleno anmäla de ställen, som afdelningen ansåge böra besökas, då rev. därom egde besluta, hvilket förslag af revisorerna godkändes. Mot detta beslut anmälde vid följ. plenum, d. 8 sept., kyrkoherden Berg reservation. Reservanten ansåg nämligen, att, då rev., enligt instruktionen, borde granska icke blott räkenskaperna utan jämväl »förvaltningen och resultaten på det hela» samt detta senare icke lämpligen kunde ske annorledes än, såsom vid föregående revisioner egt rum, eller att på stället taga närmare kännedom om förhållandena, revisorernas vid förra sammanträdet fattade beslut, som skulle inskränka revisionen till en siffergranskning, hvarken vore i öfverensstämmelse med instruktionen eller ledande till det mål, revisionen hufvudsakligen afsåge. — Äfven nu skedde besök

vid Vaxholms fästning (på en kronoångare) och genom delegerade vid Ultuna (pr. 8/9, 22/9).

Med särskildt afseende å de allvarliga väckelser till uppmärksamhet på rikets försvarsanstalter, senaste tidens krigshändelser medfört, hemställde vid *1864 års revision* 2:a afd., som fått sig uppdragen granskningen af landtförsvarets räkenskaper, att rev. måtte besöka de ställen, som för erhållande af kännedom om de till försvarsverket hörande inrättningar, samt den materiel och de förråder, som stode under krigskollegii förvaltning, kunde anses mest lämplige; och föreslog afdelningen, att rev. för sådant ändamål skulle besöka Karlsborgs och Vaxholms fästningar, flottans station i Karlskrona jämte förråden i hufvudstaden (pr 23/8). Resor företogos till Karlsborg och Vaxholm af rev. samfäldt; någon resa till Karlskrona blef ej af.

Under *rev. 1865* väcktes försl. att bl. a. besöka Karlskrona, Strömsholms stuteri, Motala mek. verkstad i Norrköping, den senare för att bese de viktiga arbeten för statens räkning, som därstädes vore under utförande (prot. 29/8). Med anledning häraf uppstod en längre diskussion dels ang. besök i allmänhet och dels hufvudsakligen rörande den föreslagna resan till Karlskrona, därvid somliga talare framhöllo de fördelar, som genom sådana besök kunde ernås, andra ansågo dessa medtaga alltför lång tid och därför böra inskränkas till de ställen, där någon särskild orsak kunde föranleda ett besök, helst följden antagligen blefve uttalandet af den öfvertygelsen, att ökade anslag, måhända utöfver statens befintliga tillgångar, vore af nöden. Beträffande särskildt besöket i Karlskrona, yrkades å ena sidan, att det måtte företagas af revisorerna samfäldt, å andra sidan åter, att delegerade skulle utses, och för sist nämnda fall föreslogs, dels en delegation af de mest sakkunnige, dels att, för den händelse räkenskaperna gåfvo anledning till ett sådant besök, en af hvarje riksstånd borde utväljas, med rättighet för de hemmavarande att med revisorernas rätt besluta både på afdelningarne och in pleno, dels att af hvarje stånd skulle utses 3:ne, men öppen rätt lämnas de öfriga att i resan deltaga, och ej någon beslutande rätt med-

gifvas de hemmavarande. Med 19 ja mot 5 nej beslöts, att besök i Karlskrona skulle ske. Därefter bestämdes, att resan skulle företagas af rev. samfäldt, dock med öppen rätt för den det önskade att ej i färden deltaga. Däremot afslogs försl. om besök i Norrköping (och den $^{23}/_{9}$ försl. om besök vid Strömsholm). Vid nästa plenum, d. 31 aug., beslöts, att vederbörande om resan till Karlskrona skulle underrättas, att resan skulle ske med ångbåt, äfvensom att några andra kostnader för denna resa ej skulle till ersättande af allmänna medel anmälas, än utgifterna för ångbåtsbiljetter för fram- och återresan. En särskild komité af 7 personer tillsattes efter hemkomsten (prot. $^{15}/_{9}$) för afgifvande af försl. t. berättelse om besöket.

Vid *1866 års revision* inkom 2:a afdelningen med förslag om besök, dels vid en mängd inrättningar i hufvudstaden och i dess närmaste grannskap, dels vid Alnarps landtbruksinstitut, Flyinge stuteri, Lunds universitet, gevärsfaktoriet i Eskilstuna, Strömsholms stuteri, Upsala universitet, Ultuna, Skara veterinärinrättning och Vaxholm. Man beslöt, att resan till Alnarp, Flyinge, Lund och Skara skulle företas af 2 delegerade från hvarje stånd, så ock resan till Strömsholm och Karl Gustafs stads gevärsfaktori, hvarjämte åtskilliga rev. förklarade sig vilja delta i resorna, utan att vara till delegerade utsedde (prot. $^{4}/_{9}$.) Ett förslag om resa till Lule älf för besiktning af de arbeten, där med understöd af statsmedel verkställts till älfvens uppränsning och kanalisering, afslogs.

Man *underrättade alltid på förhand vederbörande om besöken.* Detta skedde genom skrifvelser till just.-statsmin., hvari begärdes utverkande af K. M:jts nåd. befallning till vederbörande att vid besöken ej mindre hålla de allmänna inrättningar för rev. tillgängliga, hvilka besöken afsåge, än äfven att meddela de upplysningar, som af rev. kunde begäras. Så underrättade just.-statsmin. 1866 bl. a. k. bef:de i Malmöhus och Vesterås län, konsistorium vid univ. i Lund och domkapitlet därstädes samt arméförvaltningen (skrifv. fr. just.-statsmin. $^{11}/_{9}$).

De gjorda besöken omnämndes vanligen i slutet af rev.-berättelserna, de anmärkningar, hvartill de föranledt, återfinnas under resp. verk.

Berättelse.

Om revisorerna funne något af R. St:r fastställdt anslag vara öfverskridet eller något i öfrigt vid förvaltningen att erinra, så borde de (enl. instr. 1812 § 3) sådant uti sin berättelse till St:na anmärka och utlåtande däröfver afgifva samt *därjämte med anledning af § 30 i R.O. desse anmärkningar hos K. M:jt anmäla.* Af samma innehåll var § 10 i instr.-försl. 1823. Någon best. om anmälan enl. § 30 R.O. förekommer ej i instr. 1830 och 1841.

I en reservation till S. U:s bet., n:o 537, vid 1823 års riksdag, innehållande försl. till instr., yttrade lagman *Noræus* härom: »Den åberopade paragrafen af R.O. angår ej revisorernas befattning, utan R. St:r och deras utskott, som ega att upptaga och närmare utreda samt gilla eller ogilla hvad rev. under deras förrättning funnit förtjäna uppmärksamhet samt därefter hos K. M:jt anmäla de anledningar, som förekommit att emot någon tjänsteman i laglig ordning ansvar yrka. Jag kan därför icke finna, att rev:s anmärkningar kunna medföra sådana följder, som den åberopade paragrafen i R.O. åsyftar, men däraf uteslutes icke deras rättighet att hos konungen anmäla hvad de anse sig åligga att i deras till R. St:r afgifvande berättelse upptaga och deras åtgärd underställa, på det konungen må kunna däröfver i nåder infordra vederbörandes förklaringar, och det är af dessa skäl som citationen af R.O. § 30 synes böra uteslutas. Vid adelns debatt om instr. d. $^{29}/_{10}$ 1823 anmärkte *exc. Wetterstedt* — som vanligt regeringens målsman, — att åberopandet af § 30 ej bort förekomma i instr., såsom ej öfverensstämmande med grundlagens bokstaf, i det § 30 afsåge endast statsutskottet *Hartmansdorff* yttrade en liknande mening. Rev. vore ett emellan riksdagarne endast granskande S.U. Detta åter under riksda-

garne egde ej rätt att omedelbart vända sig till K. M:jt med några anmärkningar utan till St:na, som i sin ordning yttrade sig till K. M:jt. Hvad själfva S.U. icke egde rätt att göra under riksdag, därtill vore rev. ännu mindre berättigade mellan riksdagarne. Stadgandet borde därför borttas ur instr. Verkan af rev:s anmärkningar blefve densamma, antingen de anmäldes hos K. M:jt eller ej; ty de innehölles i berätt., som trycktes och utlämnades bland allmänheten, och föranledde i allt fall förklaringar från ämbetsverken och rättelser. — Äfven *Wingård* (se präst. pr. VII: 246 ff.) ville ha bort anmälningsrätten. Revisionen blefve genom dess bibehållande ej anmärkare, utan åklagare.

S.U. vid 1828—30 års riksdag (Bet. n:o 353) var af den mening, att § 30 R.O. medgåfve S.U. att göra anmälan endast hos St:na; någon tillämpning af anmälningsrätten hos K. M:jt kunde ej ske, förrän St:na efter anmärkningarnes pröfning funnit dem förtjäna afseende. Rev. borde ej i detta afs. hafva större makt än S.U. En helt olika åsikt yttrade vid samma riksdag (Ad. pr. LVII: 189) *Gust. Hjerta*, som fann all jämförelse mellan S.U. och revisionen i detta fall oformlig. Revisionen representerade St:na och borde i fråga om anmälan hafva St:nas makt. I prästest. påpekade *Anjou* (prot. XIII: 170), hurusom 1827 års revision hade varit nära att, i anledning af citatet af § 30 i instr. 1812, hvilken paragraf endast gällde S.U., hos konungen till ansvar anmäla ett administratift ämbetsverk för det en konungens, i grundlagsenlig form utfärdade, befallning blifvit åtlydd.

Ser man nu efter, huru § 3 i 1812 års instr., som orsakade så mycken oro, verkligen af revisorerna tillämpades, så befinnes, att den första statsrevisionen vid förrättningens slut, dels sände sin berättelse i förségladt konvolut till R.H.-direktionen, dels i skrifvelse till K. M:jt meddelade revisionens resultat och anhöll om redan bestämda arvodens utanordnande till revisionens tjänstemän. Rev. 1817 åberopade i sin skrifvelse t. K. M:jt R.O. § 30 samt instr. § 3 och *öfverlämnade ett exemplar af berättelsen.* Någon särskild anmälan af »de anledningar, som förekommit att, emot någon tjänste-

man, i laglig ordning ansvar yrka» förekom ej, och har ej heller sedermera, så vidt jag kunnat finna, egt rum. Berättelserna insändes alltjämt till K. M:jt, till en början med åberopande af § 30 R.O., ända tills genom instr. 1830 § 21 stadgades, att så *skulle* ske.

Sitt arbetes resultat skulle revisorerna nedlägga i berättelsen, och blef den föremål för ett stadgande redan i 1812 års instr. § 5. Enligt denna § skulle, »sedan Revisionen öfver Stats-Werket efter föreskrifne grunder blifvit fullbordad, Revisorerna deröfver låta författa en utförlig Berättelse, hvilken, förseglad, kommer att förvaras uti Riddarhus-Cantzliets Archive till nästa Riksdag, för att då till Riksens Ständer aflemnas; börandes efter Revisionens slut genom Revisorernas försorg, i likhet med hvad som före 1809 genom Stats-Utskottets föranstaltande skett, författas och af trycket till Allmänhetens kunskap utfärdas en Tableau, som utvisar Stats-Werkets tillstånd och beskaffenhet till dess förändrade Inkomster och Utgifter.»

1810, då försl. till instr. uppgjordes af Sams. stats- och banko-utsk., stannade inom utsk. 2 stånd mot 2 beträffande frågan, huruvida berättelsen genast efter revisionens fullbordan skulle af trycket utgå, eller förseglad förvaras, på sätt ofvan anförda § omförmäler, till nästa riksdag (Ad. prot. VI. 1: 643.) [1])

I stånden gaf detta ämne anledning till lifliga och vidlyftiga öfverläggningar såväl vid denna rdg som 1818. Emellertid antogs §:n i den form, som förbjöd rev. att föranstalta om tryckningen, af R. o. Ad., präste- samt bondestånden. (Ad. prot. 1809—10 VII: 1065, pr. prot. V: 262, bondest. prot. IX: 583; — i utsk. hade borgare- och bondest. varit för omedelbar tryckning), hvaremot borgst. (Prot. V: 2. 658 ff.) med 36 röster mot 10 angaf sin mening, att tryckning genast efter fullbordad revision borde ske. — — — Vid *rdgn 1817—18* yrkade ledamoten af borg.st., grossh. *N. Settervall*, att berättelserna genast skulle tryckas, hvarigenom de vanl. förseglade

[1]) Betr. frågan vid denna riksdag om tryckningen af *riksdagens* prot. se Naumanns grundlagseditioner und. § 59 R.O. Offentlighet vid ståndens plena medgafs först v. 1828—30 års rdg.

berätt:na skulle blifva öfverflödiga (Borgst. pr. I: 501 ff.) Med anl. häraf föreslog statsutsk. (Bet. 236 i bih. 4: 1349. Se ock bet. n:o 336. bih. V: 2011) följ. förändrade lydelse af instr. § 5: »Sedan Revisionen ...... Berättelse, tillika med en Tabell, som utvisar Stats-Verkets Inkomster och Utgifter; af hvilken Berättelse och Tabell 2:ne exemplar utskrifvas och af revisorerna undertecknas, då det ena Exemplaret förseg-ladt kommer att förvaras uti Riddarhus-Cantzliets Archiv till nästa Riksdag, och det andra, genast efter Revisionens slut, genom Revisorernas föranstaltande, till trycket befordras och Allmänheten meddelas. Börandes på enahanda sätt för-hållas med Berättelserna om Allmänna Magazins-Inrättningen och de under Kongl. Commerce-Collegii förvaltning stälda fonder samt andra Inrättningar, hvilka framdeles skulle kunna komma att af Revisorerna granskas», hvilken förändrade lydelse af St:nas antas (Ad. pr. 7/7 präst. pr. 7/7, borg. pr. 7/7, bondest. pr. 4/7). Någon underrättelse lämnades dock ej till Kgl Mj:t härom, hvilket, jämte andra orsaker, föranledde en skarp skrifvelse från reger. till St:na (1823 Bih. I: 1. 480) af d. 28 febr. 1823 (jfr. ofv. sid. 14).

Anledningen till det Settervallska förslaget var sannolikt den händelsen, att under 1817 års revisions sista samman-träde, kort före riksdagens början, en person skriftligen an-mälde sig att utfå till tryckning revisorernas prot. ang. Malmö diskont. (Settervall hade jämväl föreslagit offentliggörande af bankorevisionens berättelse omedelbart eft. revisionens slut). Föreskrifterna, huruvida sådant borde tillåtas eller ej, ansågos då icke vara fullt tydliga. Då det å ena sidan fanns stadgadt, att rev:s berättelse borde förseglad aflemnas, för att af St:na granskas, så medgaf å andra sidan T.F.O. obehindrad tryck-ning af publika verks och auktoriteters handlingar. Reviso-rerna ansågo sig vara de i T.F.O. nämnda »vederbörande» (T.F.O. § 2, m. 4.), och afslogo framställningen. Settervalls afsikt var att förekomma, det dylikt medgifvande för fram-tiden skulle bero af rev:s omröstning (Se ad. prot. 1818: VI. 2. 263).

Beträffande skälen för och emot omedelbar tryckning, så vill jag af dem, med ledning af ståndens protok. v. 1809—10 och 1817—18 års rdgar, gifva en resumé och därvid först meddela skälen *mot* sådan tryckning.

Reg. F:s »esprit» vore emot, att anmärkningarne genast öfverlämnades åt allmänheten, ty därigenom skulle framställas anklagelser inför en domstol, som ej vore den lagliga, enär rev:s principaler vore St:na, som dem befullmäktigat, ej hela allmänheten, hvilken endast gen. dem (St:na) borde ega någon röst. Ämbetsmännen kunde ej ställas till ansvar annat än efter R.F:s föreskrift. Att öfverlämna deras uppförande åt en allmänhets omdöme, som ej med full kännedom af saken kunde döma, och inför hvilken de hvarken borde eller kunde försvara sig, vore en orättvisa, en inskränkning i deras personliga säkerhet (Ad. prot. 1809—10 VI: 1. 1050—51.) Först genom St:nas protok. blefve allt uppenbart i laglig ordning. Om det vore en gifven sak, att rev:s anmärkningar alltid vore riktiga, om icke äfven de af St:na vore underkastade pröfning, om de personer, hvilka de drabbade vore iståndsatta att försvara sig, kunde man medgifva, att förtroendet till en reger. ökades, i samma mån dess handlingar befordrades till allmän kännedom (l. c. 1057). Ingen kunde hindra hvarje särsk. revisor att kungöra hvad han om statsverkets tillstånd erfarit, men förhållandet vore helt olika mellan en individs och en kårs uppgifter. De förre egde ej större trovärdighet än individens personliga anseende kunde gifva dem. Den anklagade ämbetsmannen kunde mot dem försvara sig, och striden vore på ömse sidor jämlik, men emot en kårs uppgifter, trovärdiga genom denna kårs »värdighet att tala i Riksens Ständers namn», ej underkastade pröfning af andra än R. S:tr själfva, kunde ingen uppträda till sitt försvar. Endast lagen vore hans domare, och denna lag kunde ej förrän sent användas. Han måste lefva »skuggad af misstanken (l. c. 1058). Tryckningen vore att åt rev:s anm:ar gifva en trovärdighet, som man ej kunde veta, om de förtjänte. Därför borde tryckningen föregås af St:nas pröfning. Anmärkningarne hade förut ingen gällande kraft (l. c. 1060). Att dessförinnan kun-

göra dem, vore således att bland allmänheten utkasta »notioner», som möjligtvis kunde vara oriktiga, och som vid en framtida pröfning kanske befunnes orättvisa. Rikets säkerhet kunde hotas genom ett förtidigt yppande af ett möjligen förekommande deficit (l. c. 1061) [!] — Om revisorerna varit domare öfver de anmärkningar, de gjorde, då hade dessa kunnat få kungöras. Så vore dock ej förhållandet. Hvad skulle man säga, om en person läte trycka och sprida en stämning 3 år före rättegångens början? — Följden skulle blifva, att vederbörande läte trycka sina förklaringar 3 år förr än de samma af St:na kunde pröfvas (Präst. pr. 1810 V: 261). — Att i förtid kungöra vissa grava anmärkningar, syntes var detsamma som att tvinga reger. att göra riksdag hvarje gång, revis:s berättelse kunde innehålla något oroande. (Ad. pr. 1818 VI: 2. 256). — T.F.O. skulle eluderas. Med »Vederbörande», som däri omtalades, kunde icke menas revisorerna, eftersom deras åsigter vore underkastade pröfningen af en högre auktoritet, utan R. St:r (l. c. 258). Försegling och tryckning på en gång vore onödig. Den senare innebure i självfva verket ett afstående af St:nas makt i detta afs. åt rev.; och ändå skulle resultaten meddelas endast på ett *slags* officielt sätt, utan att officielt svaromål kunde ske.

För skyndsam publicering talade (Ad. pr. 1810 VI. 1: 1048): rev. aflade ingen tysthetsed betr. granskningen af statsverket. Enhvar af dem kunde offentliggöra berätt:n. Hvarför ej då alla tillsammans? Publiceringen skulle vara nyttig för reger., därigenom att den vunne allmänhetens förtroende. Ämbetsmännen finge trycka sina förklaringar. Farligare vore, att tvedräktsandan finge väcka misstankar, genom föregifvanden, hvilka, hemlighet underkastade, icke kunde pröfvas eller vederläggas. — Allt hvad St:na företoge skedde å sv. folkets vägnar, hvarför detta ostridigt kunde fordra noggrann kännedom (l. c. 1053) om St:nas arbeten och anledningarne därtill. Intet riksstånd vägrade därför längre att trycka sina protokoll. Men äfven rev. vore *folkets* ombud, ehuru en del af dem genom *St:na* tillsattes. Det vore på tiden, att det

egyptiska mörker, som så länge sväfvat öfver statshushållningen, för alltid skingrades (l. c. 1056). Någon berättelse om statsverkets förvaltning hade ej kungjorts sedan 1772 (l. c. 1060). — Skulle man ej medgifva berätt:s tryckning, vore önskligt, att revisorerna »äfven individuelt» ålades tystnad (l. c. 1063).

Somliga tal. röstade för en medelväg mellan utsk:s alternativ och ville ha 2 berättelser (Borg. prot. V. 2. 658 ff.). Den ena skulle förseglas och först vid nästa rdg uppbrytas. Den borde vara fullständig. Men den andra, som kunde gen. trycket allmänheten meddelas, skulle endast generellt upptaga hvarje fråga och huruvida anmärkning gjorts, utan att tillkännage, hvari anmärkningen bestode eller mot hvem den blifvit gjord. — Stadgandet i § 5, att rev.berätt:n skulle förvaras i R.H.-arkivet, innebure ingen säkerhet. Antingen borde den tryckas eller ock åtminstone öfverlämnas till hvarje stånds kanslidirektion (ibid); i intet fall borde granskningen af statsmedlens förvaltning »i mörkrets och hemlighetens convolut insvepas.» — Förvägrades snar publicering, skulle folket beröfvas det mest uppmuntrande motiv att med glädje frambära sin skatt till det allmännas behof (Präst. pr. 1810. V. 259). »Vederbörande» i T.F.O. vore St:na *eller* deras befullmäktigade omb.=revisorerna. (Ad. pr. 1818. VI. 2. 258).

I den instr., som R. St:r antogo v. 1823 års rdg, löd § 12 som följer (St:nas skrifv. t. K. M:t n:o 288): »Sedan revisionen af Stats-Werket blifvit fulländad, låta revisorerna deröfver författa en utförlig Berättelse, samt uppgöra sådana Jemförings-Tabeller emellan de beräknade och influtne tillgångarne, samt emellan de i Stat uppförda anslagen och de verkliga utgifterna för året, som utvisa öfverskottet eller bristen på hvar Titel för sig, jemte beloppet af uppkomne besparingar; och bör denna berättelse med tillhörande Tabeller, sedan ett Exemplar deraf blifvit utskrifvet och till Riddarhus-Cancelliets Archiv aflemnadt, för att der till nästa riksdag förvaras, genast, genom Fullmäktiges i Riksgälds-kontorets försorg, till trycket befordras och jemte allmänna tidningarne utdelas.»

Till S.U:s försl. t. denna instr. (memorial n:o 537) hade fogats flere reservationer, hvari bl. a. yrkades, att vederbörandes förklaringar öfver anmärkningarne skulle på en gång och i ett sammanhang tryckas samt medfölja berättelserna, på det allm. opinionen måtte få en fullkomlig och tillförlitlig ledning. — I stånden föranledde denna fråga äfven nu mycket arbete. Hos *adeln* (prot. IX: 468) yrkades, att viss tid måtte föreskrifvas, efter hvilken tryckning såväl af berätt. som förklaringarne (t. ex. 2 à 3 mån.) skulle ske. *Wetterstedt* klandrade St:nas underlåtenhet att anmäla beslutet v. 1817—18 års rdg (l. c. 469, 470). Ändamålet med berättelserna hade ingalunda varit, att de skulle »såsom eldbränder (samme man l. c. 475) kastas ut bland nationen.» Rättvisan fordrade förklaringarnes medföljande. *G. Hjerta:* Tryckningen vore enlig med T.F.O., ty allmänna handlingar, som ej vore af *hemlig* natur finge utbekommas och tryckas. Stadgandet om förseglingen i 1818 års instr. innebure ej, att berätt. vore af hemlig natur, utan hade endast tillkommit för kontrollens skull. Det hade visserligen varit en nyhet, då R. St:r v. rdgn 1818 beslöto tryckning. Men K. M:t hade likväl icke hindrat detta beslut, utan t. o. m. befallt, att ämbetsverkens förklaringar skulle tryckas och medfölja, hvilket ock skett. Ang. dessa förklaringars afgifvande eller tryckning kunde endast K. M:t förordna, hvarför något stadgande därom i instr. ej borde förekomma. Riksgäldskontoret hade fått sig uppdraget bestyret med tryckningen; och berodde detta därpå, att kostnaden därför förut bestridts af »öfverskotten» på inkomsttitlarne, hvilka inginge till riksgäldskontoret (l. c. 487, 488).

P. G. Cederschjöld ansåg T.F.O. § 2 mom. 4, p. 1 bestämdt medge rätt för hvem som helst att fordra berättelsens tryckning, då statsrevisionen vore en »publik korporation»; 2:a p. af samma mom. rörde ej statsverket. »Vederbörande» i denna p. = revisorerna. Försegling hade föreskrifvits för att undgå förfalskning. Den vore ej i R.O. stadgad. — St:na kunde ej lagligen förhindra tryckningen af statsrevisionens (men väl banko- och riksgälds-) berättelse, enl. T.F.O.

(ibid 498). *Hartmansdorff* trodde däremot orsaken till föreskriften om försegling vara (l. c. 515), att man 1812, efter gammalt bruk, ville hålla statsverkets förvaltning hemlig, så väl som bankens. Men då äfven bankens hemligheter nu yppades (jfr Settervalls försl. v. 1817—18 års rdg), torde någon slöjas kvarhållande öfver statsverket ej böra yrkas. Tal. ville skyndsam tryckning, äfven af förklaringarne, men ansåg dock preskriptionstiden, inom hvilket alltsammans borde vara tryckt, böra sättas till 4 à 6 mån.

K. Mj:t vägrade i sin skrifvelse af den 4 dec. sitt bifall till instr:s förslag, men ville, med ändring af 1812 års instr. § 5, i så måtto bifalla St:nas försl. om tryckning, att denna *genom Kgl. Maj:ts försorg* komme att ega rum *i förening med* publicering af ämbetsverkens svar och förklaringar.

Ett sådant innehåll har ock § 21 af *1830 års instr.* Af berättelsen skulle utskrifvas tvenne originalexemplar, af hvilka det ena skulle insändas till Kgl. Maj:t och det andra till R.H.-kansliets arkiv att förvaras till nästa riksdag; »kommande emellertid samma Berättelse för hvarje revision, att, inom 3 månader efter det den inkommit, genom Kgl. Maj:ts försorg jämte vederbörande auktoriteters, i anledning däraf, afgifna utlåtanden och förklaringar, tryckas och med allmänna tidningarne utdelas.» Man märker äfven härpå, att instr. uppgjorts af »Kgl. Maj:ts statsutskott» (jfr ofvan s. 19).

1841 års instr. tillkom på grund af förslag bl. a. af grefve C. H. Anckarsvärd (jfr ofvan s. 20). I detta förslag voro stadgandena om berättelsen alldeles lika dem i 12 § af St:nas försl. 1823. Statsutskottet ansåg däremot (§ 7, 3:o af utsk:s försl.), att fortfarande ett ex. af berättelsen skulle inlämnas till Kgl. Maj:t, och att det andra originalexemplaret skulle aflåtas till fullmäktige i riksgäldskontoret. Beträffande tryckningen hade dét samma mening som motionären, näml. att sådan skulle ske genom fullmäktiges i riksgäldskontoret försorg och utan uppskof, d. v. s. utan afbidan på ämbetsverkens förklaringar. Utsk:s förslag antogs dock ej oförändradt af St:na, utan erhöll (§ 7, 3:o) följ. lydelse: »Af denna Berät-

telse med tillhörande Tabeller låta revisorerna utskrifva tvänne originalexemplar, af hvilka det ena till Kgl. Maj:t i underdånighet ingifves, och det andra aflåtes till Fullmäktige i Riksgäldskontoret, hvilka skola samma Berättelse, äfvensom vederbörande Embetsverks, i anledning däraf, afgifvande förklaringar, så framt dessa, inom 3:ne månader efter revisionsförrättningens slut, varda till Riksgäldskontoret aflemnade, till trycket befordra och därefter, så fort ske kan, med allmänna tidningarne utdela låta; åliggande därjämte bemälde fullmäktige att samma berättelse och förklaringar, så väl vid nästdärpåföljande riksdags början, till Rikets Ständer, som ock till Rikets Ständers nästsammanträdande Revisorer öfverlemna.» — Orsaken därtill, att i utskottets förslag något stadgande om förklaringarnes tryckande i sammanhang med rev.-berätt. icke förekom, var åsikten, att en dylik bestämmelse ej skulle stå tillsammans med planen för instr., näml. att St:na ej hade att befatta sig med kronans verk och därför i *sin* instr. borde undvika alla därpå syftande stadganden (jfr ofvan s. 20) — En talare i prästest. (prot. VIII: 121), ansåg anordningen att låta berättelsen åtfölja tidningarne vara öfverflödig.

I mot. i borgst. (n:o 99) vid 1865 års rdg (jämf. statsutsk. utl. n:o 28) hade C. E. Ljungberg föreslagit, att, då den långa förklaringstid af tre månader efter revisionsförrättningens slut, som, enl. 7 § 3 mom. i instr. af 1841, skulle vara vederbörande medgifven, förorsakade den öfverklagade långsamheten i afs. å rev.-berättelsernas offentliggörande samt hvarken vore öfverensstämmande med anspråken å ett raskare expeditionssätt eller med utvecklingen af våra kommunikationsmedel, denna förklaringstid måtte inskränkas till sex veckor. Statsutsk. afstyrkte förslaget, hvilket afslogs.

Berättelserna trycktes från 1817 i bihanget till riksdagens protokoll, andra samlingen. De undertecknades af alla revisorerna, hvilket ej var föreskrifvet i statsrevisorernas instr., men väl i instr. rörande bankens och riksgäldskontorets revisioner (jfr. i fråga om utskottens expeditioner R.O. § 72). Berättelserna skulle som ett resultat af granskningen jämväl

upptaga (jfr 1841 års instr. § 7: 2:o) erinringar rörande förvaltningen, d. v. s. *förslag*.

Tryckningskostnaderna betalades af riksgäldskontoret, utom under tiden 1830—41 (instr. 1830 § 21), då statskontoret godtgjorde desamma. Jämf. reglem. f. riksgäldskontoret, gifvet vid riksdagen 1840—41 § 164.